ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 8 (2587)
ПЯТНІЦА
25
лютага 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

«ЛІМу» — 40 год

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

Чыё сэрца не ўстрапянецца ад першых жа гукаў імклівай, звонкай «Лявоніхі»! Мільгаюць вясёлыя дзявочыя твары, пераліваюцца рознакаляровыя беларускія ўборы... Дзяржаўны ансамбль танца БССР выступае з новай праграмай. Нататку пра яе чытайце на стар. 5.

ПАСТАНОВА ЦК КПСС

АБ ПАДРЫХТОЎЦЫ ДА 50-ГОДДЗЯ ЎТВАРЭННЯ САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

30 СНЕЖНЯ 1972 года рабочы клас, калгаснае сялянства, працоўная інтэлігенцыя, увесь савецкі народ будуць адзначаць 50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

50-годдзе ўтварэння СССР — вялікае свята нашага шматнацыянальнага народа.

Падрыхтоўка да гэтага юбілею праходзіць пад уздзеяннем ідэй і рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Вялікі працоўны і палітычны ўздым, з якім працоўныя выконваюць вызначаныя з'ездам планы, з новай сілай дэманструе маральна-палітычнае адзінства нашага грамадства, маналітную згуртаванасць партыі і народа, непарушную дружбу і брацкае супрацоўніцтва ўсіх народаў вялікага Савецкага Саюза. Ідэі з'езда садзейнічаюць далейшай кансалідацыі сусветнай сацыялістычнай садружнасці, камуністычнага і рабочага руху, робяць плённы ўплыў на ўсю міжнародную абстаноўку, на ўмацаванне міру і бяспекі народаў.

Перамога Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі з'явілася галоўнай палітычнай умовай ажыццяўлення карэнных сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў, ажыццяўлення ленінскай праграмы па нацыянальным пытанні, узнікнення савецкіх рэспублік. Агульныя інтарэсы працоўных розных нацыянальнасцей, якія сталі на шлях будаўніцтва новага грамадства, іх імкненне да аб'яднання намаганняў і брацкага супрацоўніцтва знайшлі сваё практычнае ўвасабленне ў стварэнні ў снежні 1922 года адзінай шматнацыянальнай дзяржавы — Саюза ССР.

Утварэнне СССР на сваёй палітычнай значнасці і сацыяльна-эканамічных выніках займае выдатнае месца ў гісторыі Савецкай дзяржавы. Гэта гістарычная падзея — пераканаўчая перамога ідэй пралетарскага інтэрнацыяналізму, плённы вынік ажыццяўлення ленінскай нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі. Утварэнне Савецкага Саюза з'явілася адным з рашаючых фактараў, якія забяспечылі спрыяльныя ўмовы для перабудовы грамадства на сацыялістычных асновах, уздыму эканомікі і культуры ўсіх савецкіх рэспублік, умацавання абароннай магутнасці і міжнародных пазіцый шматнацыянальнай дзяржавы працоўных.

Савецкі Саюз увасабляе ў сабе небывалыя раней у гісторыі адносіны адзінства і дружбы свабодных народаў. Гэта дружба — адна з найвялікшых заваёў сацыялізма, магутная рухаючая сіла савецкага грамадства, невычэрпная крыніца творчай дзейнасці працоўных усіх нацыянальнасцей СССР у імя самай высакароднай мэты — пабудовы камунізма.

Найвялікшая заслуга ў стварэнні шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы належыць правадыру партыі і народа Уладзіміру Ільічу Леніну. Творча развіваючы ідэі К. Маркса і Ф. Энгельса, ён стварыў стройнае вучэнне па нацыянальным пытанні, распрацаваў навуковыя прынцыпы нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі. Марксізм-ленінізм раскрыў месца і ролю нацыянальнага пытання ў рэвалюцыйным пераўтварэнні свету, паказаў яго падпарадкаванасць інтарэсам класавай барацьбы пралетарыяту, інтарэсам сацыялізма. Неад'емнай састаўной часткай ленінскай нацыянальнай праграмы з'явілася патрабаванне пабудовы партыйных і іншых арганізацый пралетарыяту па інтэрнацыянальнай прыкмеце. У тэорыі і на практыцы была даказана жыццёвая неабходнасць яднання пралетарыяў усіх нацыянальнасцей у барацьбе супраць капіталістычнага рабства, за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне.

Народы нашай краіны стагоддзі сумесна змагаліся супраць царызму, сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання. Гэта вызваленчая, рэвалюцыйная барацьба набыла яшчэ большы размах, свядомы, мэтанакіраваны і арганізаваны характар з зараджэннем рабочага руху і асабліва са стварэннем У. І. Леніным бальшавіцкай партыі. Магутным фактарам мабілізацыі і арганізацыі народаў Расіі на барацьбу супраць самадзяржаўя і капіталізму сталі ідэі марксізма-ленінізма, прынцыпы пралетарскага інтэрнацыяналізму. Яны ўзбагацілі скарбніцу тэорыі і практычнага вопыту міжнароднага камуністычнага і рабочага руху.

Пад кіраўніцтвам партыі ў класавых бітвах зараджалася, мацнела і загартоўвалася адзінства і баявое таварыства ўсерасійскага пралетарыяту. Рабочыя Петраграда і Масквы, Кіева і Адэсы, Іванава-Вазнясенска і Ніжняга Ноўгарада, Харкава і Екацерынаслава, Баку і Тыфліса, Мінска і Вільна, Рыгі і Рэвеля, Казані і Растова-на-Доне, Данбаса і Урала, многіх іншых прамысловых цэнтраў выступалі як магутная інтэрнацыянальная рэвалюцыйная сіла.

Свядомыя пралетарыі пастаянна дабіваліся цяснейшага згуртавання рабочых, беднейшага сялянства ў барацьбе з рэакцыяй, адмятаючы прэч любыя формы буржуазна-нацыяналістычнай ідэалогіі, ці гэта быў вялікадзяржаўны шавінізм або мясцовы нацыяналізм, нацыянальная фанабэрыстасць або нацыянальны нігілізм, антысемітызм або сіянізм. Старому свету класавага і нацыянальнага прыгнёту, нацыянальнай варожасці і адасаблення Камуністычная партыя, рабочы клас проціпаставілі новы свет адзінства працоўных, у якім няма месца для якога б там ні было прыгнёту чалавека чалавекам, адной нацыі другой, для якіх-небудзь нацыянальных прывілей.

Ленінская партыя, рабочы клас рашуча адстайвалі раўнапраўе ўсіх нацый і народнасцей, права нацый на самавызначэнне аж да стварэння самастойных дзяржаў у імя ўсталявання цеснага добраахвотнага саюза раўнапраўных народаў. «Мы патрабуем свабоды самавызначэння, г. зн. незалежнасці, г. зн. свабоды аддзялення прыгнечаных нацый не таму, што мы марылі аб гаспадарчым раздрабненні або аб ідэале дробных дзяржаў, — пісаў Ленін незадоўга да Кастрычніцкай рэвалюцыі, — а, наадварот, таму, што мы хочам буйных дзяржаў і збліжэння, нават зліцця нацый, але на сапраўды дэмакратычнай, сапраўды інтэрнацыяналісцкай базе, **немагчымай** без свабоды аддзялення» (Поўны збор твораў, т. 27, стар. 68).

Вопыт утварэння шматнацыянальнай дзяржавы новага тыпу паказвае, што толькі сацыялістычная рэвалюцыя забяспечвае цеснае аб'яднанне ўсіх народных сіл на чале з рабочым класам з мэтай ліквідацыі сістэмы капіталістычнай эксплуатацыі і разам з ёю — сістэмы нацыянальнага прыгнечання. Рашаючай палітычнай перадумовай выканання гэтай гістарычнай задачы, фарміравання сацыялістычнага спосабу жыцця нацый і народнасцей краіны з'явілася ўстанаўленне дыктатуры пралетарыяту, а галоўнай эканамічнай перадумовай — усталяванне грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці.

Выдатнае значэнне для з'яднання народаў у шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржаве мела стварэнне ў ходзе рэвалюцыйных выступленняў мас такой формы ўлады працоўных, як Саветы. Дзякуючы іх блізкасці і даступнасці ўсім слаям працоўнага насельніцтва Саветы далі магчымасць аб'яднаць вакол рабочага класа шматмільённыя масы сялянства, усіх працоўных розных нацыянальнасцей. Сама інтэрнацыянальная прырода Саветаў прымушала працоўныя масы рэспублік стварыць адзіную дзяржаву. Вопыт дзейнасці Саветаў паказаў, што рабочыя і сяляне могуць паспяхова кіраваць дзяржавай на асновах самага шырокага і паслядоўнага дэмакратызму, поўнай нацыянальнай роўнасці.

У нашай шматнацыянальнай краіне нацыянальнае пытанне выступала як адно з карэнных пытанняў будаўніцтва сацыялістычнага грамадства. Ад яго правільнага вырашэння ў многім залежаў лёс новага ладу. **Толькі Камуністычная партыя, якая выражае надзённыя інтарэсы рабочага класа, усіх працоўных і якая праводзіць ленінскую нацыянальную палітыку, магла з'яднаць усе нацыі і народнасці ў адзінае інтэрнацыянальнае брацтва і накіраваць іх намаганні на стварэнне новага грамадства.** Яна з гонарам выканала гэту гістарычную задачу таму, што няўхільна кіравалася тэорыяй марксізма-ленінізма.

У прынятых пасля перамогі Кастрычніка Дэкларацыі правоў народаў Расіі, Дэкларацыі правоў працоўнага і эксплуатуемага народа, Канстытуцыях РСФСР і іншых савецкіх рэспублік абвешчаны асноўныя прынцыпы палітычнага, эканамічнага і культурнага будаўніцтва ў эпоху дыктатуры пралетарыяту. Усім савецкім рэспублікам, створаным у ходзе рэвалюцыі народамі былой царскай Расіі, было ўласціва натуральнае імкненне да федэратыўнага аб'яднання. Стаўшы на шлях пабудовы сацыялізма, яны ўсё цясней згуртоўваліся вакол Расійскай Сацыялістычнай Федэратыўнай Савецкай Рэспублікі, якая з'явілася своеасаблівым правобразам Саюза ССР. На працягу першага пяцігоддзя Савецкай улады быў набыты багаты вопыт развіцця новых, сацыялістычных узаемаадносін і супрацоўніцтва паміж нацыямі і народнасцямі.

Утварэнне шматнацыянальнай дзяржавы рабочых і сялян — працяг справы Вялікага Кастрычніка, рэвалюцыйных пераўтварэнняў у маштабах усёй краіны. Яно дыктавалася аб'ектыўным ходам гістарычнага развіцця. На аснове глыбокага навуковага аналізу У. І. Ленін паказаў, што:

без самага цеснага саюза савецкіх рэспублік немагчыма адстаяць іх існаванне перад наяўнасцю сусветнага імперыялізму; захаванне і ўмацаванне Саюза Сацыялістычных Рэспублік — гэта мера, якая «нам патрэбна, як патрэбна сусветнаму камуністычнаму пралетарыяту для барацьбы з сусветнай буржуазіяй і для абароны ад яе інтрыг» (т. 45, стр. 360);

без саюза савецкіх рэспублік, іх цеснага эканамічнага супрацоўніцтва неажыццявіма аднаўленне разбураных імперыялізмам прадукцыйных сіл, стварэнне адзінай, рэгулюемай па агульным плане, сацыялістычнай гаспадаркі, забеспячэнне рацыянальнага грамадскага падзелу працы і эфектыўнае выкарыстанне прыродных багаццяў на карысць усіх народаў краіны;

без цеснага саюза савецкіх рэспублік немагчыма забяспечыць няўхільны рост дабрабыту працоўных, усебаковае развіццё і росквіт культуры ўсіх нацый і народнасцей краіны.

Усе гэтыя акалічнасці ўладарна патрабавалі аб'яднання савецкіх рэспублік у адну саюзную дзяржаву, здольную забяспечыць і знешнюю бяспеку, і ўнутраны гаспадарчы вялікі поспех, і свабоду нацыянальнага развіцця народаў.

У. І. Ленін усебакова распрацаваў пытанне аб нацыянальна-дзяржаўных адносінах ва ўмовах дыктатуры пралетарыяту. Ён непасрэдна накіроўваў будаўніцтва сацыялістычнай дзяржаўнасці, аказваў вялікую дапамогу камуністам усіх рэспублік.

Утварэнне шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы — выдатны вынік рэвалюцыйнай творчасці ўсіх савецкіх народаў на чале з рабочым класам пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі. Цяга працоўных савецкіх рэспублік да аб'яднання ў адной дзяржаве мацнела ў жорсткіх сутычках з сіламі знешняй і ўнутранай контррэвалюцыі. Ваенна-палітычны саюз, які склаўся ў ходзе грамадзянскай вайны, самая цесная каардынацыя знешнепалітычнай дзейнасці, сумесныя намаганні па аднаўленні народнай гаспадаркі, эканамічным развіцці і ўмацаванні абараназдольнасці, натуральна садзейнічалі пераходу да аб'яднання раўнапраўных народаў у адну сацыялістычную сям'ю.

Гэты прагрэсіўны гістарычны працэс не быў лёгкі і просты. Давялося пераадольваць немалыя цяжкасці, звязаныя з эканамічнай і культурнай адсталасцю, змагацца супраць спроб контррэвалюцыі выкарыстаць у сваіх мэтах спадчыну ранейшай нацыянальнай варожасці, буржуазны нацыяналізм і вялікадзяржаўны шавінізм, супраціўленне нацыянал-ухілістаў унутры партыі. Галоўным выразнікам тэндэнцыі да аб'яднання, вядучай сілай гэтага працэсу, як і сацыялістычнай рэвалюцыі, выступаў рабочы клас. Пралетарыі пад кіраўніцтвам бальшавіцкіх арганізацый уносілі ў масы працоўных дух класавай, інтэрнацыянальнай салідарнасці, згуртоўвалі іх на агульнай палітычнай платформе Савецкай улады і барацьбы за сацыялізм.

Утварэнне СССР з'явілася вынікам тэарэтычнай і палітычнай работы партыі, рознабаковага вопыту савецкіх народаў і адлюстроўвала іх спадзяванні. Ленінская ідэя стварэння Саюза ССР была горача падтрымана рабочым класам, працоўным сялянствам, перадавой інтэлігенцыяй і ўвасобілася ў сапраўды ўсенародны аб'яднальны рух. Пытанне аб аб'яднанні савецкіх рэспублік шырока абмяркоўвалася на губернскіх, павятовых і валасных з'ездах Саветаў, на шматлюдных мітынгах і сходах. Масы працоўных усіх нацыянальнасцей выказалі непахісную волю і рашучасць згуртаваць свае сілы і рэсурсы для дасягнення агульнай мэты — пабудовы сацыялізма і камунізма.

Рашэнні аб аб'яднанні ў саюз былі прыняты з'ездамі Саветаў усіх рэспублік. 30 снежня 1922 года I Усесаюзны з'езд Саветаў аднадушна прыняў Дэкларацыю аб утварэнні Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У ёй была выказана цвёрдая ўпэўненасць, што новая саюзная дзяржава з'явіцца дастойным увянчаннем закладзеных яшчэ ў кастрычніку 1917 года асноў мірнага сумеснага жыцця і брацкага супрацоўніцтва народаў.

Добраахвотнае ўступленне савецкіх рэспублік у Саюз ССР з'явілася яркім выражэннем іх сацыялістычнага суверэнітэту і забяспечыла яго надзейныя гарантыі. Дагавор аб утварэнні СССР, аб'яднанні ў адну саюзную дзяржаву заключылі Расійская Сацыялістычная Федэратыўная Савецкая Рэспубліка, Украінская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка, Беларуская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка, Закаўказская Сацыялістычная Федэратыўная Савецкая Рэспубліка (у складзе Азербайджана, Арменіі, Грузіі).

Ленінскія прынцыпы добраахвотнага дзяржаўнага саюза раўнапраўных народаў былі закладзены ў аснову першай Канстытуцыі СССР, канчаткова зацверджанай II Усесаюзным з'ездам Саветаў 31 студзеня 1924 года.

У працэсе пабудовы сацыялізма паступова складваліся спрыяльныя сацыяльна-эканамічныя ўмовы для працягу і ўдасканалення нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва Саюза ССР. У 1924 годзе створаны Туркменская і Узбекская, а ў 1929 годзе — Таджыкская Савецкія Сацыялістычныя Рэспублікі. У 1936 годзе Казахская і Кіргізская Аўтаномныя Рэспублікі пераўтвораны ў саюзныя. У гэтым жа годзе Азербайджанская, Армянская і Грузінская Савецкія Рэспублікі, якія раней утварылі Закаўказскую СФСР, непасрэдна ўвайшлі ў склад СССР. Палітычнае развіццё адроджаных рэвалюцыяй нацый знайшло сваё адлюстраванне таксама ва ўтварэнні аўтаномных рэспублік, аўтаномных абласцей і нацыянальных акруг.

Канстытуцыя СССР, прынятая 5 снежня 1936 года, заканадаўча замацавала перамогу сацыялізма, асновы сацыяльнай і дзяржаўнай арганізацыі сацыялістычнага грамадства, яднання савецкіх народаў.

Знамянальнымі падзеямі ў жыцці нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы з'явіліся ўз'яднанне ўкраінскага народа ў 1939—1945 гадах, уз'яднанне беларускага народа ў 1939 годзе. У 1940 годзе працоўныя Латвіі, Літвы, Эстоніі ў ходзе рэвалюцыйнай барацьбы аднавілі савецкую дзяржаўнасць; на аснове свабоднага волевыяўлення народаў Латвійская, Літоўская і Эстонская Савецкія Рэспублікі ўвайшлі ў Саюз ССР. У выніку ўз'яднання малдаўскага народа Малдаўская АССР была пераўтворана ў саюзную рэспубліку.

Суровай праверкай трываласці СССР была Вялікая Айчынная вайна. Сутычка з самым небяспечным ворагам чалавецтва — гітлераўскім фашызмам — наглядна прадэманстравала, што савецкія народы толькі ў саюзе, агульнымі сіламі могуць адстаяць сваю свабоду і незалежнасць, свае рэвалюцыйныя заваёвы. Вайна разбурыла спадзяванні сусветнага імперыялізму на адраджэнне нацыянальных міжусобіц, на развал шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы. Народы СССР у адзіным страі гераічна змагаліся і самаахвярна працавалі ў імя абароны сваёй сацыялістычнай Айчыны, агульнай перамогі над ворагам, паказалі свету цуды стойкасці і мужнасці. Гістарычная перамога ў Айчыннай вайне ярка паказала перавагі сацыялістычнага грамадства і дзяржаўнага ладу, вялікую жыццёвую сілу і непарушнасць Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

І ў пасляваенныя гады аднаўлення народнай гаспадаркі, і ў наступны перыяд камуністычнага стварэння ўзмацняюцца выдатныя рысы ленінскай дружбы народаў СССР — вернасць сацыялістычнай Радзіме, самаадданасць, працавітасць, узаемная дапамога. Сусветная гісторыя яшчэ ніколі не бачыла ва ўзаемаадносінах дзесяткаў нацый і народнасцей такога непарушнага адзінства інтарэсаў і мэт, волі і дзеянняў, такой духоўнай роднасці, давер'я і ўзаемных клопатаў, якія пастаянна праяўляюцца ў нашым брацкім саюзе.

Рыхтуючыся да 50-годдзя ўтварэння СССР, Камуністычная партыя, савецкі народ з законнай гордасцю аглядваюць пройдзены шлях гераічных перамог і здзяйсненняў. Да знамянальнага юбілею Савецкі Саюз прыходзіць з вялікімі дасягненнямі ва ўсіх галінах жыцця.

У гэтых дасягненнях велізарная роля належыць брацкай дружбе працоўных усіх нацыянальнасцей. Толькі аб'яднанне ўсіх сіл і рэсурсаў краіны дало магчымасць савецкім людзям за надзвычай кароткі гістарычны тэрмін ліквідаваць эканамічную і культурную адсталасць, што засталася ў спадчыну ад царызму і капіталізму, ажыццявіць індустрыялізацыю краіны і сацыялістычнае пераўтварэнне сельскай гаспадаркі, сапраўдную культурную рэвалюцыю, пабудаваць сацыялізм і ператварыць Саюз ССР у магутную высокаразвітую дзяржаву, разгарнуць будаўніцтва камуністычнага грамадства. Дзякуючы дзяржаўнаму адзінству Савецкая Радзіма змагла стварыць несакрушальную абаронную магутнасць, якая надзейна забяспечвае свабоду і незалежнасць народаў, умовы для іх мірнай стваральнай працы.

На шматгадовым жыццёвым вопыце ўсе народы краіны пераканаліся, які багаты плён дае з'яднанне іх у Саюзе Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, якія надзвычай шырокія магчымасці яно адкрывае ў будучым.

Канцэнтрацыя матэрыяльных сродкаў і намаганняў, бескарыслівая ўзаемная дапамога савецкіх народаў далі магчымасць стварыць ва ўсіх рэспубліках высокаразвітую прамысловасць і буйную механізаваную сельскую гаспадарку. У параўнанні з 1922 годам — годам утварэння СССР — атрыманы нацыянальны даход краіны павялічыўся больш чым у 100 разоў. На месцы феадальных і паўфеадальных ускраін царскай Расіі выраслі шматлікія прамысловыя і культурныя цэнтры, добраўпарадкаваныя гарады і сёлы.

У сацыяльна-палітычным жыцці савецкага грамадства адбыліся глыбокія якасныя змены: ліквідаваны эксплуатацыя і эксплуататарскія класы, беспрацоўе, непісьменнасць, умацаваўся саюз рабочых і сялян. Склаліся сацыялістычныя нацыі, усталявалася сацыяльнае і ідэйна-палітычнае адзінства савецкага народа. Выхаваны нацыянальныя кадры, дасягнула росквіту сацыялістычная па змесце, нацыянальная па форме культура народаў. У нябачаных раней маштабах ствараюцца і публікуюцца на мовах народаў СССР творы літаратуры і мастацтва, навуковыя працы, выпускаюцца газеты і часопісы.

Важным вынікам паспяховага вырашэння нацыянальнага пытання ў нашай краіне з'яўляецца ўсебаковае развіццё моў усіх сацыялістычных нацый і народнасцей Савецкага Саюза. Больш чым 40 народаў, якія не мелі ў мінулым сваёй пісьменнасці, набылі ў савецкі перыяд навукова распрацаваную пісьменнасць і маюць цяпер развітыя літаратурныя мовы. Усе нацыі і народнасці СССР добраахвотна выбралі рускую мову ў якасці агульнай мовы міжнацыянальных зносін і супрацоўніцтва. Яна стала магутнай зброяй узаемасувязі і згуртавання савецкіх народаў, сродкам далучэння да лепшых дасягненняў айчыннай і сусветнай культуры.

Выраўноўванне і ўздым узроўняў эканамічнага, сацыяльна-палітычнага і культурнага развіцця з'явіліся важным фактарам шпаркага і ўсебаковага прагрэсу ўсіх рэспублік СССР. У брацкім яднанні з незвычайнай паўнатой раскрыліся стваральная энергія, творчыя здольнасці, таленты ўсіх нацый і народасцей Савецкай дзяржавы.

У росквіце сіл ідуць да 50-годдзя свайго непарушнага саюза РСФСР, Украінская ССР, Беларуская ССР, Узбекская ССР, Казахская ССР, Грузінская ССР, Азербайджанская ССР, Літоўская ССР, Малдаўская ССР, Латвійская ССР, Кіргізская ССР, Таджыкская ССР, Армянская ССР, Туркменская ССР, Эстонская ССР. Плячо ў плячо, ствараючы камуністычнае грамадства, працуюць у нашай краіне больш за сто нацый і народнасцей. І да якой бы з іх ні належаў савецкі чалавек, ён перш за ўсё ганарыцца тым, што з'яўляецца грамадзянінам вялікага Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Цэнтральны Камітэт КПСС з задавальненнем адзначае, што партыйныя арганізацыі ўсіх саюзных і аўтаномных рэспублік, аўтаномных абласцей і нацыянальных акруг адыгрываюць авангардную ролю ў вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва, паслядоўным ажыццяўленні ленінскай нацыянальнай палітыкі, умацаванні дружбы народаў. Яны заўсёды выступаюць як баявыя атрады нашай партыі, высока нясуць сцяг савецкага патрыятызму і сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, ідуць на чале працоўных мас у іх барацьбе за ажыццяўленне прынцыпаў навуковага камунізма.

Гераічныя намаганні савецкага народа дастойна вянчае пабудова ў СССР развітага сацыялістычнага грамадства, у якім:

дасягнула высокага ўзроўню развіцця агульнасаюзная эканоміка — узаемазвязаны народнагаспадарчы комплекс, які ўключае ў сябе народную гаспадарку рэспублік і развіваецца па адзіным дзяржаўным плане ў інтарэсах усёй краіны і кожнай рэспублікі паасобку;

знішчаны класавы і нацыянальны антаганізм. Грамадства ў цэлым і кожная нацыя і народнасць маюць аднатыпавую сацыяльную структуру, якую складаюць рабочы клас, калгаснае сялянства і працоўная інтэлігенцыя;

забяспечана ўсебаковае развіццё ў непарыўным адзінстве саюзнай дзяржаўнасці і нацыянальнай дзяржаўнасці рэспублік на аснове прынцыпаў дэмакратычнага цэнтралізму і сацыялістычнага федэралізму, савецкай сацыялістычнай дэмакратыі;

створаны неабходныя ўмовы для актыўнага ўдзелу працоўных усіх нацыянальнасцей у развіцці навукі, тэхнікі, культуры. Заканамернымі ў духоўным жыцці сталі росквіт, збліжэнне і ўзаемаўзбагачэнне культур сацыялістычных нацый і народнасцей;

усталявалася ідэалогія марксізма-ленінізма, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму і дружбы народаў, інтэнсіўна праходзяць працэсы абмену матэрыяльнымі і духоўнымі каштоўнасцямі, кадрамі, у розных формах узмацняецца ўзаемаўплыў, інтэрнацыяналізацыя ўсяго ўкладу жыцця народаў. Цяпер працоўныя кожнай рэспублікі складаюць шматнацыянальны калектыў, у якім нацыянальныя асаблівасці арганічна спалучаюцца з інтэрнацыянальнымі, сацыялістычнымі, агульнасавецкімі рысамі і традыцыямі.

За гады будаўніцтва сацыялізма і камунізма ў СССР узнікла новая гістарычная агульнасць людзей — савецкі народ. Ён сфарміраваўся на базе грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці, адзінства эканамічнага, сацыяльна-палітычнага і культурнага жыцця, марксісцка-ленінскай ідэалогіі, інтарэсаў і камуністычных ідэалаў рабочага класа. Склаліся выдатныя рысы савецкага чалавека: адданасць справе камунізма, сацыялістычны патрыятызм і інтэрнацыяналізм, высокая працоўная і грамадска-палітычная актыўнасць, непрымірымасць да эксплуатацыі і прыгнёту, нацыянальных і расавых забабонаў, класавая салідарнасць з працоўнымі ўсіх краін. Выраслі пакаленні сапраўдных інтэрнацыяналістаў — самаадданых барацьбітоў за камунізм. У СССР створаны неабходныя матэрыяльныя і духоўныя ўмовы для далейшага росту творчых магчымасцей кожнага савецкага чалавека, усебаковага развіцця асобы.

Вопыт будаўніцтва Савецкай шматнацыянальнай дзяржавы бліскуча пацвердзіў вывады марксізма-ленінізма:

што нацыянальнае пытанне паслядоўна можа быць вырашана толькі на базе сацыялістычнай перабудовы грамадства;

што ў адрозненне ад фармальнай буржуазнай дэмакратыі, якая абвяшчае, але ніколі на практыцы не ажыццяўляе нацыянальную роўнасць, сацыялістычная дэмакратыя гарантуе народам роўныя правы і магчымасці, стварае ўмовы для вырашэння нацыянальных праблем з улікам карэнных інтарэсаў працоўных розных нацыянальнасцей;

што самае цеснае адзінства, усебаковы росквіт і няўхільнае збліжэнне ўсіх нацый і народнасцей Савецкай краіны вызначаюцца прыродай нашага ладу, выступаюць як аб'ектыўная заканамернасць развіцця сацыялізма;

што саюз сацыялістычных рэспублік з'яўляецца найбольш жыццяздольнай і дасканалай формай будовы шматнацыянальнай дзяржавы, якая гарманічна спалучае інтарэсы ўсяго грамадства з інтарэсамі кожнай нацыі.

Такім чынам, **марксісцка-ленінскае вучэнне па нацыянальным пытанні вытрымала выпрабаванне на практыцы, а ленінская нацыянальная палітыка атрымала поўную перамогу.**

Адзначаючы слаўны юбілей Савецкага Саюза, мы павінны прытрымлівацца ленінскай традыцыі нашай партыі — падводзячы вынікі зробленаму, звяртацца перш за ўсё да задач сённяшняга і заўтрашняга дня.

Ва ўмовах камуністычнага будаўніцтва развіццё нацыянальных адносін ідзе па лініі ўсямернага ўмацавання і ўдасканалення добраахвотнага саюза сацыялістычных нацый. «У мінулыя гады пад кіраўніцтвам партыі, — адзначаецца ў Справаздачным дакладзе ЦК КПСС XXIV з'езду, — былі зроблены новыя крокі па шляху ўсебаковага развіцця кожнай з брацкіх савецкіх рэспублік, па шляху далейшага паступовага збліжэння нацый і народнасцей нашай краіны. Гэта збліжэнне адбываецца ва ўмовах уважлівага ўліку нацыянальных асаблівасцей, развіцця сацыялістычных нацыянальных культур. Пастаянны ўлік як агульных інтарэсаў усяго нашага Саюза, так і інтарэсаў кожнай з утвараючых яго рэспублік, — такая сутнасць палітыкі партыі ў гэтым пытанні.

У ходзе камуністычнага будаўніцтва ўзрастае значэнне СССР як дзяржаўнай формы, што гістарычна поўнасцю апраўдала сябе, сумеснай барацьбы свабодных народаў за праграмныя мэты партыі, камуністычныя ідэалы. Для поспеху гэтай барацьбы асабліва неабходны ўзаемазвязаныя намаганні працоўных усіх рэспублік, эканамічных раёнаў, работнікаў усіх галін народнай гаспадаркі і культуры, шматнацыянальных працоўных калектываў. Вырашэнне такіх гіганцкіх праблем, якімі з'яўляюцца стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма, камуністычных прадукцыйных сіл, усебаковая інтэнсіфікацыя грамадскай вытворчасці, арганічнае спалучэнне дасягненняў сучаснай навукова-тэхнічнай рэвалюцыі з перавагамі сацыялістычнай планавай сістэмы гаспадаркі, забеспячэнне далейшага ўздыму матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця працоўных, фарміраванне новага чалавека, патрабуе канцэнтрацыі ўсёй магутнасці шматнацыянальнай Савецкай дзяржавы, магчымасці якой вызначаюцца як багаццем і разнастайнасцю яе рэсурсаў, так і зладжанасцю дзеянняў, арганізаванасцю ўсяго народа.

Утварэнне і паспяховае развіццё СССР мае вялікае міжнароднае значэнне, з'яўляецца важнай вяхой у сацыяльным прагрэсе ўсяго чалавецтва. Савецкі вопыт стварэння шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы, пабудовы агульнымі намаганнямі нашых народаў развітага сацыялістычнага грамадства, вырашэння самага складанага нацыянальнага пытання атрымаў сусветнае прызнанне і аказвае неацэнную дапамогу ўсім барацьбітам за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне.

Сістэме капіталізму, сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання, расавай дыскрымінацыі цяпер процістаіць сусветная сацыялістычная сістэма. Паслядоўнае ажыццяўленне прынцыпаў сацыялістычнага інтэрнацыяналізму забяспечвае найбольш поўную рэалізацыю спецыфічных і агульных інтарэсаў брацкіх краін. Новы грамадскі лад нясе з сабой і новы тып міжнародных адносін. Узаемаадносіны сацыялістычных краін усё больш характарызуюць пастаянны рост палітычных, гаспадарчых і культурных сувязей, развіццё эканамічнай інтэграцыі, актыўны абмен вопытам і ведамі, цеснае супрацоўніцтва ў галіне знешняй палітыкі.

КПСС бачыць сваю першарадную задачу ў тым, каб настойліва дабівацца ўсё больш цеснага згуртавання і ўмацавання дружбы савецкага народа з народамі іншых сацыялістычных краін, усебаковага расшырэння палітычных, эканамічных, ідэалагічных і культурных сувязей паміж імі.

СССР выступае на сусветнай арэне як сіла, якая цвёрда і паслядоўна праводзіць палітыку міру і дружбы, адстайвае ленінскія прынцыпы раўнапраўя народаў, рашуча выступае супраць каланіялізму, неакаланіялізму і расізму, супраць усіх форм нацыянальнага прыгнёту. Гэта палітыка была і застаецца важнейшым фактарам, які процідзейнічае агрэсіўнай стратэгіі імперыялізму і рэакцыі, зброяй актыўнай барацьбы супраць захопніцкіх войнаў, за бяспеку і свабоду народаў, за сацыяльны прагрэс.

У барацьбе супраць імперыялізму многія прыгнечаныя народы калоній і паўкалоній заваявалі дзяржаўную самастойнасць. У гэтай барацьбе яны апіраліся на падтрымку Савецкага Саюза, сацыялістычнай садружнасці.

Наша краіна ўстанавіла з маладымі нацыянальнымі дзяржавамі адносіны, заснаваныя на раўнапраўі, узаемнай павазе, неўмяшанні ва ўнутраныя справы, на ўсебаковым супрацоўніцтве ў агульнай антыімперыялістычнай барацьбе. Савецкі Саюз паслядоўна падтрымлівае рэвалюцыйны рух народаў Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі за эканамічнае вызваленне ад імперыялізму, за сацыяльны прагрэс. СССР ажыццяўляе палітыку інтэрнацыянальнай салідарнасці з патрыётамі, якія змагаюцца са зброяй у руках супраць яшчэ існуючых каланіяльных і расісцкіх рэжымаў.

Савецкі Саюз паслядоўна адстайвае ленінскі прынцып мірнага суіснавання дзяржаў з розным грамадскім ладам, што садзейнічае разрадцы напружанасці, забеспячэнню міру і бяспекі народаў у свеце.

Велізарнае значэнне для ажыццяўлення ў сучасных умовах ленінскай знешнепалітычнай лініі Савецкага Саюза мае вылучаная XXIV з'ездам КПСС канструктыўная і рэалістычная праграма барацьбы за мір і міжнароднае супрацоўніцтва, за свабоду і незалежнасць народаў. Яна адпавядае карэнным нацыянальным інтарэсам усіх сацыялістычных рэспублік, якія ўваходзяць у СССР, усіх савецкіх людзей і сустрэла шырокую падтрымку ўсюды на зямным шары. Цяпер Савецкі Саюз паўстае перад усім светам як краіна, якая будуе камунізм, цытадэль дружбы народаў, апора міжнароднага рэвалюцыйна-вызваленчага руху.

Шматнацыянальны савецкі народ сустракае 50-годдзе ўтварэння СССР магутным, маналітна згуртаваным, ён упэўнена і мэтанакіравана ідзе пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі наперад, па шляху, вызначаным яе праграмай, XXIV з'ездам КПСС. Выпрацаваныя з'ездам грандыёзныя планы далейшага камуністычнага будаўніцтва адкрываюць шырокі прастор для стваральнай творчасці працоўных усіх нацыянальнасцей нашай краіны.

Ідучы насустрач слаўнаму юбілею, Цэнтральны Камітэт КПСС зноў пацвярджае цвёрдую рашучасць партыі, выказаную яе XXIV з'ездам, і надалей няўхільна праводзіць ленінскі курс на ўсямернае ўмацаванне Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, рабіць усё неабходнае для таго, каб сувязі паміж народамі нашай краіны станавіліся больш цеснымі і глыбокімі, каб яшчэ больш трывалым было іх інтэрнацыянальнае сацыялістычнае адзінства.

Цэнтральны Камітэт КПСС пастанаўляе:

Усім партыйным, савецкім, грамадскім арганізацыям, працоўным калектывам разгарнуць падрыхтоўку да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік як вялікага ўсенароднага свята яднання, дружбы і братэрства нацый і народнасцей нашай краіны, якія будуюць камуністычнае грамадства, перамогі ленінскай нацыянальнай палітыкі КПСС, пралетарскага інтэрнацыяналізму.

ЦК Кампартый саюзных рэспублік, крайкомам, абкомам, акруговым камітэтам, гаркомам, райкомам партыі, пярвічным партыйным арганізацыям распрацаваць планы падрыхтоўкі да 50-годдзя ўтварэння СССР і на іх аснове разгарнуць шырокую арганізатарскую і палітычную работу ў кожнай рэспубліцы, краі, вобласці, акрузе, горадзе, раёне, у кожным працоўным калектыве. Прадугледзець правядзенне сходаў, прысвечаных гэтай

(Заканчэнне на 4—5 стар.).

АБ ПАДРЫХТОЎЦЫ ДА 50-ГОДДЗЯ ЎТВАРЭННЯ САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.).

даце, на прадпрыемствах, будоўлях, у калгасах і саўгасах, установах, навучальных установах, воінскіх часцях і падраздзяленнях.

У ходзе падрыхтоўкі да маючага адбыцца юбілею звярнуць увагу на растлумачэнне:

прынцыпаў марксісцка-ленінскай тэорыі і праграмных палажэнняў Камуністычнай партыі па нацыянальным пытанні, крыніц сілы, і жыццёвасці ленінскай нацыянальнай палітыкі;

сусветна-гістарычнага значэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік як жывога ўвасаблення прынцыпаў пралетарскага інтэрнацыяналізму;

значэння ўтварэння Савецкага Саюза для пабудовы сацыялізма і камунізма ў нашай краіне, для ўмацавання абароны і забеспячэння свабоды і незалежнасці народаў СССР, для ўмацавання пазіцый сацыялізма на міжнароднай арэне, развіцця сусветнага рэвалюцыйнага працэсу;

вынікаў гіганцкай дзейнасці Савецкай дзяржавы па ўздыме эканомікі і культуры ўсіх нацый і народнасцей, якія насяляюць СССР, па фарміраванні новых міжнацыянальных адносін, заснаваных на дружбе, узаемапавазе і свядомасці мацнеючага адзінства;

ленінскага курсу XXIV з'езда партыі, які вызначыў перспектывы эканамічнага і сацыяльна-палітычнага развіцця краіны, павышэння дабрабыту савецкага народа, росквіту і паступовага збліжэння нацый і народнасцей СССР, развіцця і ўмацавання агульнанароднай сацыялістычнай дзяржаўнасці і дэмакратыі.

Адобрыць ініцыятыву перадавых калектываў прадпрыемстваў, будоўляў, калгасаў, саўгасаў па шырокім разгортванні сацыялістычнага спаборніцтва за дастойную сустрэчу юбілею Саюза ССР і датэрміновае выкананне плана другога года дзевятай пяцігодкі.

Актыўна выкарыстаць падрыхтоўку да 50-годдзя Савецкага Саюза для далейшага паляпшэння інтэрнацыянальнага выхавання працоўных. Выхаванне савецкіх людзей, моладзі ў духу пралетарскага інтэрнацыяналізму і бязмежнай адданасці вялікай сацыялістычнай Радзіме — Саюзу ССР, клопаты аб яго працвітанні — важны бок фарміравання камуністычнай грамадскай свядомасці. Інтэрнацыяналісцкае выхаванне выступае як адна з цэнтральных задач усіх партыйных, савецкіх, гаспадарчых, культурных і грамадскіх арганізацый, усіх нашых кадраў у цэнтры і на месцы, у кожнай рэспубліцы, краі, вобласці, у кожным калектыве. У гэтай рабоце трэба ўсебакова выкарыстаць рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя традыцыі рабочага класа, працоўных усіх рэспублік Савецкага Саюза, шырэй паказваць, што далейшае развіццё міжнацыянальных адносін, умацаванне дружбы народаў, працэсы росквіту і збліжэння сацыялістычных нацый плённа ўплываюць на ўсе сферы жыцця савецкага грамадства — эканоміку і палітыку, ідэалогію і мараль, культуру і быт.

Абавязак кожнага камуніста — усямерна ўмацоўваць у масах свядомасць прыналежнасці да адзінай сацыялістычнай Радзімы, да вялікай інтэрнацыянальнай арміі будаўнікоў новага грамадства. Неабходна і надалей настойліва весці работу па выхаванні працоўных у духу глыбокай павагі да ўсіх нацый і народнасцей, непрымірымасці да перажыткаў нацыяналізму і шавінізму, праяўленняў месніцтва, забяспечыць паслядоўна класавы, строга навуковы падыход у ацэнцы гісторыі народаў.

Партыйныя арганізацыі павінны зыходзіць з таго, што нацыянальнае пытанне з'яўляецца адным з вострых участкаў барацьбы паміж сацыялізмам і капіталізмам, марксізма-ленінізма супраць буржуазнай і рэвізіяністкай ідэалогіі. Імкнучыся аслабіць пазіцыі сацыялізма, унесці раскол у рады міжнароднага камуністычнага і рабочага руху, падавіць нацыянальна-вызваленчы рух, імперыялісты шырока звяртаюцца да распальвання расізму, спрабуюць раз'яднаць на нацыянальнай глебе розныя атрады працоўных. Буржуазная прапаганда імкнецца ўкараніць нацыяналістычныя погляды ў свядомасць народаў сацыялістычных краін, выкарыстаць нацыяналізм для падрыву сацыялістычнага ладу. Задача заключаецца ў тым, каб пастаянна весці прапаганду ідэй пралетарскага інтэрнацыяналізму, дружбы і братства народаў, даваць своечасовую палітычную ацэнку варожым спробам адрадзіць нацыяналістычныя настроі і погляды. Неабходна рашуча выкрываць ідэолагаў антыкамунізма, правага і «левага» рэвізіянізму, нацыяналізму і шавінізму.

Рэкамендаваць ВЦСПС ажыццявіць мерапрыемствы, якія прадугледжвалі б шырокі ўдзел прафсаюзаў у падрыхтоўцы і святкаванні 50-годдзя ўтварэння СССР. Усю гэту работу весці пад знакам узмацнення кіруючай ролі рабочага класа на чале з Камуністычнай партыяй ва ўмацаванні Саюза ССР, далейшага развіцця творчай актыўнасці рабочых, калгаснікаў, інтэлігенцыі, усіх працоўных у вырашэнні агульнанародных задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, пастаўленых XXIV з'ездам КПСС.

Рэкамендаваць ЦК ВЛКСМ ажыццявіць мерапрыемствы па ўдзеле камсамольцаў, моладзі ў падрыхтоўцы і святкаванні 50-годдзя СССР. Работа камсамольскіх арганізацый павінна быць накіравана на выхаванне падрастаючага пакалення ў духу камуністычнай ідэйнасці, адданасці нашай Савецкай Радзіме, непарушнай дружбы народаў, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму. Звярнуць асаблівую ўвагу на вывучэнне камсамольцамі, усёй моладдзю марксісцка-ленінскай тэорыі нацыянальнага пытання, ленінскай нацыянальнай палітыкі КПСС, дасягненняў Саюза ССР, на засваенне слаўных інтэрнацыяналісцкіх традыцый Камуністычнай партыі і Ленінскага камсамола, на актыўны ўдзел юнакоў і дзяўчат у барацьбе за выкананне рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Міністэрству абароны СССР і Галоўнаму палітычнаму ўпраўленню Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту ў адпаведнасці з гэтай пастановай распрацаваць указанні камандзірам, палітарганам, партыйным арганізацыям аб разгортванні шырокай прапагандысцкай і масава-палітычнай работы ў сувязі з падрыхтоўкай да 50-годдзя ўтварэння Саюза ССР. Накіраваць палітычную работу на далейшае ўмацаванне дружбы і братства воінаў усіх нацыянальнасцей, выхаванне гордасці за дасягненні нашай Радзімы, садружнасці сацыялістычных краін, гатоўнасці са зброяй у руках абараняць рэвалюцыйныя заваёвы народаў.

Рэдакцыям газет «Правда», «Известия», «Социалистическая индустрия», «Сельская жизнь», «Советская Россия», «Экономическая газета», «Труд», «Комсомольская правда», часопісаў «Коммунист», «Партийная жизнь», «Политическое самообразование», «Агитатор» і іншых цэнтральных газет і часопісаў, ТАСС, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні і яго мясцовым органам, рэдакцыям рэспубліканскіх, краявых, абласных, гарадскіх і раённых газет і часопісаў арганізаваць шырокае асвятленне падрыхтоўкі да 50-годдзя СССР, поспехаў ленінскай нацыянальнай палітыкі, яе міжнароднага значэння.

Неабходна паўней выкарыстоўваць цэнтральны і мясцовы друк, тэлебачанне, радыё ў інтэрнацыянальным выхаванні працоўных, усебакова асвятляць жыццё ўсіх савецкіх рэспублік, іх брацкае супрацоўніцтва, апіраючыся пры гэтым на шырокі

КОЖНУЮ ПЯТНІЦУ, праглядаючы раніцой свежую пошту, я перш-наперш — сярод іншых газет і часопісаў — разгортваю «ЛіМ». Яго знаёмыя, непадобныя на іншыя газетныя старонкі (дарэчы, даўно пара, каб «ЛіМ» выходзіў адным сшытачкам, а не двума, як зараз) бярэш у рукі з нейкім асаблівым пачуццём узрушанасці і замілавання: што сёння на яго шаснаццаці палосках, што новага з прозы і паэзіі, чые імёны і творы трапілі ў поле зроку ягонай увагі? Кожную пятніцу найперш прагледзець «ЛіМ» — гэта стала для мяне не проста звычкай, а жыццёвай, душэўнай, калі хочаце, неабходнасцю.

Пэўна, з такім жа шчырым пачуццём зацікаўленасці страчаюць кожны чарговы нумар «Літаратуры і мастацтва» ўсе мае калегі па пяры — празаікі, паэты, драматургі, крытыкі.

Аднак «ЛіМ» — роднае і блізкае выданне не толькі для нас, пісьменнікаў. Такім жа сваім лічаць яго і беларускія мастакі, скульптары, кампазітары, музыканты, архітэктары, дзеячы тэатра і кіно, работнікі культуры. І не толькі яны. Несумненна, што сярод удзячных чытачоў «ЛіМа» — народныя майстры і ўмельцы, шматлікія аматары мастацкай самадзейнасці, настаўнікі, студэнты, вучні, — усе, хто цікавіцца пытаннямі культуры, літаратуры і мастацтва нашага народа, хто заклапочаны іх далейшым развіццём і росквітам. Іначай і не можа быць, бо асноўнае прызначэнне нашай газеты — усебаковае асвятленне мастацкага і культурнага жыцця Беларусі.

Заўтра «ЛіМу» спаўняецца сорак гадоў...

Першы нумар газеты «Літаратура і мастацтва» выйшаў у свет 26 лютага 1932 года. У прывітанні, з якім звярнуўся да газеты Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі і якое было надрукавана ў яе першым нумары, выказвалася цвёрдая ўпэўненасць, што яна «будзе сапраўдным баявым органам у змаганні за генеральную лінію партыі, за ленінскую нацыянальную палітыку, за гегемонію пралетарскай літаратуры БССР, у змаганні за бальшавіцкую партыйнасць пралетарскага мастацтва, за стварэнне літаратуры і мастацтва — пралетарскага зместам і нацыянальнага формай».

З першых дзён свайго існавання «ЛіМ» з годнасцю выконваў гэтую сваю пачэсную задачу. Газета нямала зрабіла для згуртавання і кансалідацыі на партыйнай, марксісцка-ленінскай аснове літаратурных і мастацкіх сіл рэспублікі, шырока асвятляла культурнае будаўніцтва ў Беларусі, натхняла дзеячоў літаратуры і мастацтва на стварэнне высокамастацкіх і высокаідэйных твораў аб новай сацыялістычнай яве і аб новых людзях — яе творцах.

Гэтай пачэснай задачы газета «Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьменнікаў БССР — верная і цяпер. «ЛіМ» дбае аб развіцці і росквіце літаратуры і мастацтва Савецкай Беларусі, шмат робіць для таго, каб

ПРАЛЕТАРЫ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!
ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА
№ 1 1932 Менск 26 лютага
ЦАНА АСОБНАГА НУМАРУ 5 КАП.
ОРГАН ФЭДЭРАЦЫІ АБ'ЯДНАНЬНЯЎ САВЕЦКІХ ПІСЬМЕНЬНІКАЎ І ГАЛОЎМАСТАЦТВА БССР
Прывітаньне ЦК КП(б)Б газэце „Літаратура і Мастацтва"
ЦК КП(б)Б шле бальшавіцкае прывітаньне газэце „Літаратура і Мастацтва" у сувязі з выхадам першага нумару.
ЦК упэўнены, што газэта будзе сапраўдным баявым органам у змаганьні за генэральную лінію партыі, за ленінскую нацыянальную палітыку, за гегемоні[ю] пролетарскай літаратуры БССР, у змаганьні за бальшавіцкую партыйнасьць пролетарскага мастацтва, за стварэньне літаратуры і мастацтва—пролетарскага змест[ам] і нацыянальнага формай.
Сакратар ЦК КП(б)Б ШАРАНГОВІЧ.
Змагацца за магнітабуды літаратуры і мастацтва

ЛЕТАПІС ДУХОЎНАГА ЖЫЦЦЯ НАРОДА

СЛОВА З ВЫПАДКУ САРАКАВЫХ УГОДКАЎ «ЛІМА»

чытачы і грамадскасць рэспублікі былі ў курсе новых твораў і важнейшых з'яў літаратурнага працэсу, шырока асвятляе тэатральнае і музычнае жыццё, піша пра кіно і выяўленчае мастацтва, расказвае аб рабоце бібліятэк, клубаў, музеяў і іншых культурна-асветных устаноў. У полі зроку газеты—і важнейшыя сацыяльна-грамадскія праблемы, пытанні культурна-эканамічнага будаўніцтва ў рэспубліцы, маральна-этычная тэма.

У назве штотыднёвіка на першым месцы стаіць слова «літаратура». І, можа, ужо адно гэта сведчыць аб характары выдання — сённяшняга юбіляра: «ЛіМ» — баявы і аператыўны орган пісьменніцкай арганізацыі Беларусі, ён стаіць на пярэднім краі развіцця роднай літаратуры. Пра гэта хочацца сказаць найперш.

Сорак гадавых падшывак «ЛіМа»— гэта, бадай, найбольш поўная і ўсебаковая гісторыя роднай літаратуры апошніх чатырох дзесяцігоддзяў, гісторыя, у якой занатаваны ўсе важнейшыя і істотнейшыя з'явы, падзеі і тэндэнцыі нашага літаратурнага жыцця, усе этапы станаўлення і развіцця беларускага мастацкага слова.

Газета, аднак, не староннi, не бясстрасны летапісец гісторыі роднай літаратуры. «ЛіМ» актыўна ўдзельнічае ў фармаванні літаратурнага працэсу ў рэспубліцы, з надзейных, партыйных пазіцый уплывае на яго характар і развіццё.

У пацвярджэнне гэтых слоў прыгадаем хоць бы тое, што яшчэ ва ўсіх у памяці — старонкі «ЛіМа» за мінулы год. У пачатку года газета, рыхтуючыся да VI з'езда пісьменнікаў Савецкай Беларусі, распачала шырокую перадз'ездаўскую дыскусію. Творчую трыбуну «ЛіМа» выкарысталі каля дваццаці пісьменнікаў, паэтаў і крытыкаў, якія шырока і ўсебакова агледзелі нашу літаратурную гаспадарку, узнялі шэраг надзённых праблем і пытанняў, вырашэнне якіх несумненна паспрыяе далейшаму развіццю беларускай літаратуры. А ў другой палове года на лімаўскіх старонках разгарнулася дыскусія аб стане і задачах беларускай крытыкі і літаратуразнаўства, якая стала добрым зачынам размовы, што адбылася на нядаўнім пленуме праўлення пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі. Поруч з гэтым газета друкавала артыкулы і рэцэнзіі на новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў, крытычныя агляды чарговых нумароў нашых літаратурна-мастацкіх часопісаў, творчыя партрэты літаратараў, вяла разнастайную хроніку літаратурнага жыцця, змяшчала вершы і апавяданні, урыўкі з паэм і аповесцей...

шматнацыянальны аўтарскі актыў — перадавых рабочых і калгаснікаў, вучоных, прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі, партыйных і савецкіх работнікаў, спецыялістаў прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

Інстытуту марксізма-ленінізма, Акадэміі грамадскіх навук і Вышэйшай партыйнай школе пры ЦК КПСС, ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, Акадэміі навук СССР, Міністэрству культуры СССР, Міністэрству вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР, Міністэрству асветы СССР, Міністэрству юстыцыі СССР, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, Камітэту па друку пры Савеце Міністраў СССР, Камітэту па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі, Камітэту па фізічнай культуры і спорту пры Савеце Міністраў СССР, праўленню Усесаюзнага таварыства «Веды», праўленням Саюза пісьменнікаў СССР, Саюза кінематаграфістаў СССР, Саюза мастакоў СССР, Саюза кампазітараў СССР, Саюза архітэктараў СССР, Саюза журналістаў СССР ажыццявіць неабходныя мерапрыемствы ў сувязі з 50-годдзем утварэння СССР, прадугледзеўшы ў прыватнасці:

падрыхтоўку і выданне палітычнай, навуковай і мастацкай літаратуры; тэарэтычныя канферэнцыі, навуковыя сесіі, выстаўкі, фестывалі; падрыхтоўку і выпуск фільмаў, правядзенне конкурсаў на лепшыя навуковыя работы, творы літаратуры і мастацтва; выступленні ў Маскве, Ленінградзе, саюзных рэспубліках прафесіянальных і самадзейных мастацкіх калектываў і выканаўцаў; правядзенне пленумаў творчых саюзаў; масавыя спартыўныя спаборніцтвы, спартакіяды і інш.

□

ЦК КПСС заклікае рабочы клас, калгаснае сялянства, народную інтэлігенцыю азнаменаваць слаўны юбілей Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік новымі дасягненнямі ў ажыццяўленні рашэнняў XXIV з'езда партыі, умацаванні магутнасці нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай Айчыны, у развіцці эканомікі, культурным будаўніцтве, павышэнні дабрабыту працоўных.

ЦК КПСС выказвае ўпэўненасць у тым, што 50-годдзе ўтварэння Савецкага Саюза з'явіцца новай яркай дэманстрацыяй адзінства нацый і народнасцей СССР, іх згуртаванасці вакол Камуністычнай партыі, вернасці прынцыпам інтэрнацыяналізму і дружбы народаў.

Натхнёныя ленінскім сцягам пралетарскага інтэрнацыяналізму, народы нашай краіны пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі здзейснілі сацыялістычную рэвалюцыю, адстаялі яе заваёвы ў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнах.

Адзінай дружнай сям'ёй яны пабудавалі развіты сацыялізм.

Мацнеючае адзінства і непарушная дружба савецкіх народаў — залог будучых перамог у будаўніцтве камунізма.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

САСНА НАД ДНЯПРОМ

Памяці ўзбекскага паэта Султана Джураева, які загінуў пры фарсіраванні Дняпра ў раёне Любеч, на стыку дзвюх рэспублік, восенню 1943 года.

Салдацкая памяць нагоду
Данесла нам з шолахам ніў:
Баец не закончыў паходу
І тут назаўсёды спачыў.

Ад роднага краю далёка
Ляжыш ты пад гонкай сасной,
Што белыя ў небе аблокі
Падперла вяршыняй сівой.

Світанне мы тут сустракалі,
Сядзелі ўначы ля кастра.
Сасна тая—
На прывале
Ля кручы сівога Дняпра.

Пад небам над сіняй далінай
Пражэктар—як вогненны брус.
Налева—сястра Украіна,
Направа—мая Беларусь.

Прысядзем, браты, як бывала.
Глядзі—які бераг крутыі!
А дзесь за другім перавалам
Аул, па якім бегаў ты.

Там ружы ў тваім Андзіжане
Цвітуць ад вясны да вясны.
А мы, покуль сонца не ўстане,
Пакурым ля гэтай сасны.

Была яна сведкай тваёю,
Як поўз ты па сховах траншэй.
Табе праз Дняпро
Той парою
Плысці было значна цяжэй.

Ліста не паспеў сваёй любай
Ты з пошты пасласць палявой,
Не знала яна, што з-пад Любеч
Ужо не напішаш ты ёй.

Але там, дзе вецер курганны
Дажджамі зямлю абдае,—
Сягоння узбеку Султану
Паклон свой Дняпро аддае.

Салдацкай не склалі мы зброі,
І побач з адважным байцом
Я стану любою парою—
Хай скажа
Сасна над Дняпром.

ЛЯ АСЕННЯЙ ДАРОГІ

Ля выбітай машынамі дарогі,
Паміж сівых, абветраных слупоў,
Нібы кастры, палаюць гронкі глогу,
Крамяныя ад восеньскіх дажджоў.

Гляджу на гронкі ягад і дзіўлюся—
Чаму раней не сустракаў іх тут?
Я б і раней табе прынесці мусіў
Такое хараство ў знаёмы кут.

Яны б цябе і ў сцюжу сагравалі
Пяшчотай, цеплынёй свайго святла.
Я мог бы з іх зрабіць табе каралі,
Каб ты яшчэ чароўнейшай была.

Зноў ля асенняй выбітай дарогі
Стаю адзін задумліва ў бары.
Як позна я заўважыў гронкі глогу,
Каб маладосць за шчырасць аддарыць.

ЧАКАЮЧЫ ПАШТОЎКІ

...І не паспела мне ў кватэру
Прынесці елачку зіма...
Здалося раптам, ціха ў дзверы
Яна пастукала сама.

І мне адтуль, дзе ў белых шатах
Начамі сцюжы ўзоры ткуць,
Прыйшла з ялінкай зорка ў хату,
Каб азарыць мой ціхі кут.

І я тады падумаў зноўку:
Чаму маўчаць мае сябры,
Калі мяне сваёй паштоўкай
Павіншавалі ўжо бары.

«ЛіМ» — юбіляр... Кажучы гэта, нельга не згадаць таго, што вакол газеты заўсёды,на працягу ўсіх яе сарака гадоў, групаваліся лепшыя пісьменніцкія сілы Беларусі. Многія нашы вядомыя празаікі, паэты, крытыкі па шмат гадоў працавалі і зараз працуюць непасрэдна ў «ЛіМе». У свой час членам рэдкалегіі «Літаратуры і мастацтва» быў народны пясняр рэспублікі Якуб Колас. Зараз у складзе рэдкалегіі «ЛіМа» — народны артыст СССР Рыгор Шырма, народны мастак БССР Заір Азгур і іншыя вядомыя дзеячы нашай літаратуры і мастацтва. У розны час рэдакцыйны калектыў «ЛіМа» ўзначальвалі Ілья Гурскі, народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў, Павел Кавалёў, Васіль Вітка, Мікола Ткачоў, Янка Шэрахоўскі, Нічыпар Пашкевіч. Намеснікамі галоўнага рэдактара працавалі Пімен Панчанка, Раман Сабаленка, Генадзь Бураўкін, Алесь Бачыла, Янка Казека, Алесь Кучар. Лімаўцамі былі Рыгор Бярозкін, Янка Скрыган, Аркадзь Марціновіч, Станіслаў Шушкевіч, Пятро Прыходзька, Кастусь Губарэвіч, Аляксей Кулакоўскі, Рыгор Шкраба, Навум Кіслік, Анатоль Вярцінскі, Анатоль Кудравец, Сцяпан Александровіч, Мікола Арочка, Анатоль Грачанікаў, Алесь Махнач, Алесь Рылько, Пятрусь Макаль і многія іншыя нашы пісьменнікі.

На старонках «ЛіМа» пачыналі свой творчы шлях многія майстры роднай літаратуры, пры ўдзеле і клопаце газеты сталелі, дужэлі многія нашы паэты, празаікі, крытыкі і публіцысты. «ЛіМ» і зараз дае шырокую дарогу маладым — пад рубрыкай «Будзем знаёмы» ў газеце часта змяшчаюцца творы пачаткоўцаў. Дастаткова сказаць, што толькі ў апошнія гады са старонак «Літаратуры і мастацтва» ўпершыню прагучалі паэтычныя галасы Жэні Янішчыц і Алеся Разанава, тут надрукавалі свае першыя апавяданні Мікола Капыловіч і Павел Місько, у «ЛіМе» вырас і раскрыўся талент цікавага крытыка Варлена Бечыка. Літаральна ў апошнія год-два цікава заявілі аб сабе ў «ЛіМе» Таіса Бондар і Анатоль Шушко — у паэзіі, Леанід Калодзежны, Адольф Варановіч і Алесь Дзятлаў — у прозе, Радзівальд Літвінаў — у крытыцы...

У ленінскім юбілейным годзе «ЛіМ» змяніў сваё аблічча, пачаў выходзіць раз у тыдзень на шаснаццаці старонках. Час паказаў, што гэтая рэарганізацыя пайшла на карысць: больш разнастайнымі сталі формы падачы газетных матэрыялаў, пабагацела афармленне газеты, пабольшалі і пашырыліся яе магчымасці ў паказе самых розных аспектаў культурнага і мастацкага жыцця нашага народа. З'явіўся ў «ЛіМе» і раздзел сатыры і гумару — «Вясёлая трасянка», якая здабыла ў чытачоў добрую славу. Увогуле, «ЛіМ» стаў цікавейшы, змястоўнейшы, больш чулы да надзённасці, ён наблізіўся да чытача не толькі сваёй формай, але і змеcтам.

У юбілейных нататках звычайна не прынята гаварыць аб заганах і недахопах юбіляра. Але, улічваючы, што сённяшні юбіляр — газета, выкажам у яе адрас і некаторыя заўвагі крытычнага характару. Не лішне будзе сказаць, што пры ўсіх сваіх поспехах і ўдачах у рабоце лімаўскага калектыву ёсць яшчэ нямала і ўпушчэнняў. Газета яшчэ не заўсёды аператыўна адгукаецца на з'явы і падзеі ў культурным жыцці рэспублікі, не заўсёды яе выступленням хапае належнай баявітасці, высокага прафесіяналізму, часам па-за яе ўвагай застаюцца асобныя творы літаратуры і мастацтва, якія выклікаюць супярэчлівыя ўражанні і таму патрабуюць кваліфікаванай, прынцыповай ацэнкі. Хацелася б і большай жанравай разнастайнасці, асабліва лімаўскага літаратурна-крытычнага раздзела.

Таму, віншуючы сёння «ЛіМ» і ягоных чытачоў з юбілеем, хочацца пажадаць рэдакцыйнаму калектыву штотыднёвіка не задавальняцца дасягнутым, а настойліва шукаць новыя сродкі і магчымасці, каб быць бліжэй да жыцця, у курсе ўсіх надзённых праблем літаратуры і мастацтва, быць надзейным правадніком ідэй партыі ў галіне культурнага будаўніцтва, служыць вялікай справе выхавання новага чалавека — творцы светлай камуністычнай будучыні.

Максім ТАНК,
старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

СЦЯГІ І ПРЭМІІ— ПЕРАМОЖЦАМ

Добра папрацавалі паліграфісты і кніжнікі рэспублікі ў мінулым годзе. Асабліва вялікіх поспехаў яны дасягнулі ў чацвёртым квартале. План рэалізацыі прадукцыі паліграфічныя прадпрыемствы выканалі на 102,8 працэнта, арганізацыі кніжнага гандлю — на 107,2 працэнта.

Па выніках Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва за IV квартал 1971 года калектыву Гродзенскай фабрыкі афсетнага друку прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг Савета Міністраў СССР і ВЦСПС і першая грашовая прэмія.

Пераходныя Чырвоныя сцягі Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР і Цэнтральнага Камітэта прафсаюза работнікаў культуры, а таксама першыя грашовыя прэміі ўручаюцца калектывам Пінскай гарадской друкарні і Брэсцкага абласнога кнігагандлю.

У рэспубліканскім спаборніцтве пераможцамі ў IV квартале першага года пяцігодкі выйшлі калектывы Віцебскай абласной друкарні імя Камінтэрна, Лідскай гарадской друкарні і Магілёўскага аблкнігагандлю. Яны ўзнагароджаны пераходнымі Чырвонымі сцягамі Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку і Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры, а таксама першымі грашовымі прэміямі.

Другія грашовыя прэміі прысуджаны калектывам друкарні «Чырвоны друкар», Мінскага бібліятэчнага калектара, кнігарні № 1 Віцебскага абласнога кнігагадлю. Трэція прэміі атрымалі калектывы Гомельскага бібліятэчнага калектара, кнігарні № 9 г. Мінска і Шумілінскай раённай друкарні Віцебскай вобласці.

І. ПАЖОГА.

СУСТРЭЧА Ў НАВАГРУДКУ

Пісьменнікі Станіслаў Шушкевіч, Вячаслаў Марозаў і Гаўрыла Шутэнка правялі з працоўнымі Лідскага і Навагрудскага раёнаў літаратурныя сустрэчы, прысвечаныя 50-годдзю ўтварэння СССР, 90-годдзю народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа і 50-годдзю піянерскай арганізацыі.

С. Шушкевіч падзяліўся ўспамінамі пра свае сустрэчы з Я. Купалам і Я. Коласам. Г. Шутэнка, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, расказаў аб рабоце над творамі. В. Марозаў паведаміў слухачам, як ён збіраў дакументы і матэрыялы пра сваіх герояў.

Выступленні пісьменнікаў былі цёпла і сардэчна сустрэты працоўнымі.

А. ГРЫГОР'ЕВА.

ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

НА ЗАМЯШЧЭННЕ ВАКАНТНАЙ ПАСАДЫ ЗАГАДЧЫКА КАФЕДРЫ ЖЫВАПІСУ.

Тэрмін конкурсу — 1 месяц з дня апублікавання аб'явы.

Дакументы падаваць на імя рэктара інстытута па адрасе: г. Мінск, Ленінскі праспект, 81.

ВІНШУЕМ!

За шматгадовую плённую работу ва ўстановах культуры і ў сувязі з 50-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў дырэктара Мінскага дзяржаўнага цырка, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР тав. Марусалзва Міхаіла Міхайлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

КРЫТЫКА — ПЯРЭДНІ КРАЙ ЛІТАРАТУРЫ

З ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Як паведамлялася ўжо, 16 лютага адбыўся чарговы пленум праўлення СП БССР, які абмеркаваў надзённыя праблемы літаратурна-мастацкай крытыкі. Пленум прыцягнуў вялікую ўвагу пісьменніцкай грамадскасці рэспублікі. Гэтая цікавасць тлумачыцца той важнай роляй мастацкай крытыкі ў сучасным літаратурным працэсе, якую адзначала наша партыя на сваім гістарычным XXIV з'ездзе, і зусім нядаўна — у Пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Пісьменнікі Беларусі з вялікай удзячнасцю сустрэлі гэты надзвычай важны дакумент, бо, як слушна сказаў у сваім уступным слове на пленуме старшыня праўлення СП БССР Максім Танк, «Пастанова ЦК КПСС яшчэ раз звяртае ўвагу на большую патрабавальнасць у ацэнцы нашых твораў, на непрымірымасць крытыкі да ўсіх недахопаў, на неабходнасць больш рашуча весці барацьбу супраць варожых ідэалагічных плыняў і канцэпцый.

Мы ўсе ведаем, якое вялікае значэнне можа адыграць у нашым творчым і духоўным жыцці прынцыповая, партыйная крытыка».

У сваіх выступленнях на пленуме кожны прамоўца імкнуўся яшчэ раз шчыра падзякаваць партыі за тыя клопаты, якія праяўляе яна аб літаратуры. Пісьменніцкаму форуму была спачатку да канца ўласціва атмасфера мэтанакіраванай і дзелавой размовы. У выступленнях, як і ў дакладзе, было закранута нямала важных, надзённых і канкрэтных пытанняў развіцця беларускай літаратуры, асноўных галін літаратурна-крытычнай дзейнасці. У спрэчках па дакладзе «Стан і задачы беларускай літаратурнай крытыкі» гучала заклапочанасць далейшым ростам нашай літаратуры, гаварылася не толькі аб поспехах, але і пэўных пралiках, акрэсліваліся тыя задачы, якія стаяць перад крытыкай ў святле Пастановы ЦК КПСС. І дакладчык намеснік старшыні СП БССР І. Мележ меў поўную падставу выказаць у заключным слове вялікае задавальненне тым, што «на пленуме было вельмі многа выступленняў, было вельмі многа цікавых прапаноў, цікавых думак», а таксама сваю цвёрдую ўпэўненасць у тым, што пісьменніцкая арганізацыя Беларусі зробіць усё, каб дапамагчы нашаму народу ажыццявіць вялікія планы партыі па камуністычным будаўніцтве.

У мінулым нумары штотыднёвіка быў змешчан даклад Івана Мележа. У сённяшнім нумары ўвазе чытачоў прапануецца скарочаная стэнаграма выступленняў таварышаў, якія прынялі ўдзел у спрэчках.

У перапынку паміж пасяджэннямі пленума: К. Крапіва, дырэктар выдавецтва «Беларусь» З. Матузаў, М. Лужанін, А. Куляшоў.

КАНКРЭТНЫЯ ПРАПАНОВЫ

З выступлення Паўла ДЗЮБАЙЛЫ

У НАШАЙ КРАІНЕ літаратура стала дзяржаўнай, партыйнай справай. Мы павінны ствараць самую гуманістычную, самую дасканалую ў ідэйна-мастацкіх адносінах літаратуру, літаратуру сусветнага значэння. Партыя заклікае крытыкаў паставіць заслон супраць шэрасці, прымітывізму, ідэйнага і мастацкага браку. Брак павінен быць зведзены да мінімуму. Час пераходзіць ад гаворак да справы. Да гэтага нас абавязвае Пастанова ЦК КПСС. Мне б хацелася вынесці на разгляд пленума канкрэтныя прапановы.

Лічу мэтазгодным, каб у бліжэйшы час Саюз пісьменнікаў сумесна з Інстытутам літаратуры АН БССР правялі тэарэтычныя канферэнцыі па праблемах: «Метадалагічныя асновы і прынцыпы савецкай крытыкі», «Дыялектыка жыццёвай і мастацкай праўды» і інш.

Неабходна, як мне здаецца, працягваць распрацоўку гісторыі беларускай савецкай крытыкі, якая распачата ў Інстытуце літаратуры.

Саюзу пісьменнікаў і Інстытуту літаратуры варта часцей рабіць літаратурныя агляды. Інстытут літаратуры надрыхтаваў агляды па прозе і паэзіі за мінулы год. Агляд паэзіі абмеркаваны на сумесным пасяджэнні крытыкі і літаратуразнаўства і секцыі паэзіі СП БССР. У бліжэйшы час будзе абмеркаваны агляд па прозе. Але гэтага ўжо недастаткова. Патрэбны агляды па крытыцы, і не толькі за год, а такія, як, скажам, «Крытыка ў «Полымі», «Маладосці», «Літаратуры і мастацтве» і іншыя.

Выдавецтву, як я лічу, неабходна больш друкаваць арыгінальных кніг крытыкаў. Трэба выдаваць лепшыя крытычныя артыкулы года, накшталт «Дня паэзіі», а таксама выбраныя працы лепшых крытыкаў.

Карысна падрыхтаваць і выдаць двухтомную анталогію дасаеннай беларускай крытыкі і літаратуразнаўства. Трэба таксама павысіць якасць выдаваемай прадукцыі — усе кнігі па крытыцы абавязкова рэкамендаваць да друку на секцыі крытыкі і літаратуры. Гэтым самым павысіцца і сама роля творчай секцыі.

Далей я лічу, што патрэбны і заахвочвальныя меры ў галіне крытыкі, відаць, трэба прасіць, каб была ўстаноўлена рэспубліканская прэмія па крытыцы.

ЛІТАРАТУРА — МАСАВЫ СРОДАК ВЫХАВАННЯ

З выступлення Аляксея КУЛАКОЎСКАГА

ПАСТАНОВА ЦК КПСС, безумоўна, мае вельмі вялікае значэнне, яна з'яўляецца своечасовай і як ніколі патрэбнай нашай грамадскасці, нашай літаратуры, якая заклікана актыўна, жыватворна садзейнічаць далейшаму фарміраванню камуністычнага светапогляду нашых людзей, іх ідэйнай перакананасці, яшчэ большаму павышэнню маральнага ўзроўню савецкага чалавека.

Паспяховае выкананне гэтай адказнай і пачэснай задачы ў значнай ступені залежыць ад найбольш поўнага і эфектыўнага выкарыстання нашага надзвычай багатага ідэйнага арсеналу, у тым ліку літаратуры і мастацтва. Мне здаецца, што Пастанова ЦК КПСС і накіравана менавіта на гэта, хоць гаворка ідзе ў ёй пра крытыку. Развіццё крытыкі абумоўлівае развіццё літаратуры, павышэнне яе ролі ў грамадстве.

Настаў час, каб наша літаратура, наша мастацтва, побач з іншымі масавымі сродкамі выхавання, занялі яшчэ больш пачэснае месца ў палітычна-масавай прапагандысцкай рабоце, у нашых штодзённых зносінах з народам.

А. Кулакоўскі гаворыць аб паляпшэнні прапаганды лепшых твораў беларускай літаратуры, аб ролі крытыкаў у гэтай адказнай рабоце. Ён прыводзіць шматлікія прыклады, якія сведчаць, што яшчэ не ўсе нашы прапагандысты шырока выкарыстоўваюць літаратуру як масавы сродак выхавання.

Значнае месца адводзіць у сваім выступленні А. Кулакоўскі пытанню работы рэдакцыйных калегій літаратурных часопісаў і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва». Ён лічыць, што пастаўленая на належным узроўні работа рэдкалегій стварала б традыцыйную крытычную атмасферу ў рэдакцыях, выхоўвала б належную прынцыповасць, патрабавальнасць, бескампраміснасць у рабоце калектываў.

Я ўпэўнены, што, калі б у нашых рэдакцыях была створана атмасфера больш высокай і больш сталай патрабавальнасці і прынцыповасці, то ў нас значна менш з'яўлялася б у друку твораў шэрых і непатрэбных, аб якіх сёння вельмі правільна гаварыў Іван Паўлавіч Мележ. Я лічу, што намнога выйграў бы і раман нашага паважанага старэйшага пісьменніка Ільі Данілавіча Гурскага «Агнявыя гады», апублікаваны ў 12 нумары часопіса «Полымя», калі б у рэдакцыі больш уважліва, больш добрасумленна і больш прынцыпова аднесліся да яго.

Неабходна абавязкова ўзнавіць і зрабіць сталай практыку творчага абмеркавання рукапісаў, а часам і надрукаваных твораў на нашых секцыях і ў камісіях. Гэта — абавязкова. Гэта таксама будзе садзейнічаць павышэнню якасці нашай пісьменніцкай прадукцыі, як таго патрабуе ад нас родная Камуністычная партыя і наш народ.

ТВАРАМ ДА ЖЫЦЦЯ

З выступлення Івана НАВУМЕНКІ

ПАСТАНОВА ЦК КПСС радасна сустрэта нашай пісьменніцкай грамадскасцю. Актывізацыя ролі крытыкі, удумлівае, глыбока-зацікаўленае стаўленне яе да літаратурнага працэсу несумненна прынясуць карысць і новыя поспехі мастацкай літаратуры.

Велізарны урбаністычны выбух адбыўся за апошнія 15—20 гадоў. Беларусь на нашых вачах стала індустрыяльнай рэспублікай з усімі выцякаючымі адсюль вынікамі. Формы гарадскога жыцця пашыраюцца, распаўсюджваюцца і на вёску, і хочам мы гэтага ці не хочам, але жыццё будзе ісці менавіта ў гэтым кірунку.

Ці пішам мы пра гэта? Вядома, пішам, хоць пісьменніку не лёгка ўгнацца за імклівым развіццём сучаснага індустрыяльнага жыцця. Адкрытых пытанняў пакуль яшчэ шмат: у якіх суадносінах павінна знаходзіцца гэтая індустрыялізацыя з народнай культурай, якая выпрацоўваецца масамі на працягу стагоддзяў? Як будзе служыць народная культура гораду, індустрыяльнаму грамадству, якія яе перспектывы, гарызонты? Вось тут вельмі хацелася б пачуць голас крытыкі, бо этап, які мы перажываем, знамянальны рубеж, які намеціўся ў нашай літаратуры, адчувальны.

Я не думаю, што наша паэзія ці проза за апошні час страцілі свае грамадскія традыцыі. Не, грамадскія, партыйныя пазіцыі ў нашай літаратуры моцныя, стаў толькі шырэйшы дыяпазон яе ўзаемадачыненняў з жыццём, з узрослымі духоўнымі запатрабаваннямі нашага сучасніка. Багаты духоўна чалавек бачыць вакол сябе багаты рознакаляровы свет, з якім цесна і непарыўна звязаны. Гэта ўлічваюць нашы паэты і празаікі. Не знікае як у паэзіі, так і ў прозе матыў: «Я посетил родимые места, ту сельщину, где жил мальчишкой». Сённяшняя вёска, тыя сацыяльныя працэсы, якія ў ёй адбываюцца, пераважна і паўстаюць у люстры такога вось «наезднага» апавядання. Вядома, нам бы вельмі хацелася, каб раптам нехта прынёс у рэдакцыю выдатны раман, прысвечаны, скажам, гораду ці новай калгаснай вёсцы. Такія раманы раней ці пазней паявяцца, ды ці варта ў чаканні гэтых, яшчэ ненапісаных шэдэўраў не звяртаць увагі на тое, што ёсць, — на нарыс, апавяданні, замалёўкі, цікавыя вершы, прысвечаныя нашаму сённяшняму жыццю?

Каб прааналізаваць мноства такіх дробных «рознаабліччных» твораў, якія кранаюць толькі паасобныя рысы сучаснай духоўнай явы, адной рэцэнзіі, якая ў нас стала пераважным жанрам крытыкі, мала, трэба праблемны артыкул, дапытлівае вока, сэрца і розум крытыка, які сам жыве, хвалюецца гэтак жа, як і пісьменнік.

ЧАСОПІС І КРЫТЫК

З выступлення Георгія ПАПОВА

ІМЕНЫ КРЫТЫКАЎ у нашай свядомасці амаль заўсёды звязаны з тымі або іншымі выданнямі. Бялінскі — гэта «Отечественные записки» і — пазней — «Современник», Дабралюбаў і Чарнышэўскі — той жа някрасаўскі «Современник», Пісараў і Зайцаў — «Русское слово»...

Я ўпэўнены, што і цяпер у нашых умовах саюз журналістыкі і крытыкі не тое каб патрэбен, а проста неабходны. Безумоўна, прыемна, калі крытыкі выпускаюць манаграфіі і зборнікі крытычных артыкулаў. Але кніга кнігай, а галоўнае для крытыка — паўсядзённая і зацікаўленая размова з чытачом са старонак нашых часопісаў. Невыпадкова і ў Пастанове ЦК КПСС прадугледжваецца арганізаваць новую трыбуну для крытыкаў. Я маю на ўвазе новы часопіс, звернуты да масавага чытача.

Нельга сказаць, каб рэдакцыі нашых часопісаў былі пасіўныя. Ужо сам факт з'яўлення на старонках часопісаў рэцэнзій, аглядаў і крытычных артыкулаў гаворыць аб тым, што яны, гэтыя рэдакцыі, імкнуцца ўсяляк умацоўваць свае сувязі з крытыкамі. Але зусім зразумела, што робіцца ў гэтых адносінах далёка не ўсё, што трэба. Чым жа іншым растлумачыць, што грунтоўных даследаванняў па важнейшых праблемах літаратуры і мастацтва ў нас, шчыра скажам, малавата. Гэта пацвердзіла і дыскусія па крытыцы. Хто ж вінаваты? Можа вінаваты рэдакцыі нашых тоўстых часопісаў? Можа яны проста цураюцца артыкулаў на сур'ёзныя, значныя тэмы? Гэтага нельга сказаць. Ва ўсялякім выпадку, нельга сказаць аб радакцыі часопіса «Неман». Ды і якая рэдакцыя адмовіцца ад добрага, дзельнага артыкула! Бяда тут у тым, што крытыкі не заўсёды адгукаюцца на прапановы рэдакцыі. І нашы, беларускія, і маскоўскія.

У нас у «Немане» зараз стала правілам — папярэдне абмяркоўваць тэмы публіцыстычных артыкулаў. Мы запрашаем публіцыста ў рэдакцыю, выслухоўваем яго, робім заўвагі, выказваем пажаданні і г. д. Гэтую форму работы з аўтарамі хочам распаўсюдзіць і на крытыку. Думаю, такія папярэднія размовы будуць узаемна карысныя.

ПІСАЦЬ ПРА РАБОЧЫ КЛАС

З выступлення Леаніда ГАЎРЫЛКІНА

Я НЕ БУДУ СЦВЯРДЖАЦЬ, што нашы крытыкі не праяўляюць паглыбленай цікавасці да жыцця свайго народа. Але ўсё ж даводзіцца адзначыць, што гэтая цікавасць носіць абмежаваны характар. Бо толькі гэтым можна растлумачыць, што крытыка абышла сваёй увагай у дыскусійных артыкулах такую востра надзённую праблему, як адлюстраванне мастацкай літаратурай жыцця рабочага класа, вобраза нашага сучасніка. А калі мы з вамі хочам, каб наша літаратура заняла сваё пачэснае месца ў барацьбе за заўтрашні дзень, мы павінны стварыць літаратуру пра рабочы клас, вядучы клас нашага грамадства.

Канечне, я згодзен, што нельга патрабаваць ад пісьменнікаў, каб яны пісалі свае аповесці, раманы абавязкова пра Полацкі нафтабуд, пра Светлагорскі камбінат, пра шахты Салігорска. Але вось пра будаўніцтва, якое ахапіла ўсю рэспубліку, пра тыя сацыяльныя зрухі, якія адбываюцца ў сувязі з гэтым у нашым грамадстве, мы не толькі павінны, мы абавязаны пісаць.

Дык што ж зрабіць, каб сучаснае

жыццё шырокім патокам хлынула ў нашы кнігі?

Адказ можа быць толькі адзін: трэба пазбавіцца самазаспакоенасці і скіраваць сваю энергію на глыбокае вывучэнне жыцця рабочага класа, нашага сучасніка, не абмяжоўваючы сваё пазнанне матэрыялу адпускнымі і канікулярнымі ўражаннямі. У асваенні новых нязведаных пластоў жыцця нам павінны дапамагчы крытыкі, якія ідуць не ў абозе літаратурнага жыцця, а ўзброены ленінскім разуменнем ролі літаратуры ў жыцці грамадства, змагаюцца на яе перадавых рубяжах.

На думку Л. Гаўрылкіна, даўно наспела шырокая гаворка пра адлюстраванне тэмы рабочага класа ў літаратуры. Ён лічыць, што нават тая невялікая колькасць кніг пра рабочы клас, што ёсць, можа служыць крытыку штуршком, узлётнай пляцоўкай для сур'ёзнай гаворкі аб праблемах адлюстравання рабочага класа ў літаратуры. А гэта, у сваю чаргу, дапамагло б падрыхтаваць з'яўленне новых таленавітых твораў пра нашага сучасніка.

ЛІТАРАТУРНАЯ СПРАВА — СПРАВА СКЛАДАНАЯ

З выступлення старшыні Савета па беларускай літаратуры СП СССР Аляксандра АЎЧАРЭНКІ

У ЗМЯСТОЎНЫМ дакладзе Івана Паўлавіча Мележа і выступленнях справядліва падкрэслівалася выключнае значэнне, якое павінна адыграць Пастанова ЦК КПСС аб літаратурна-мастацкай крытыцы. Пастанова яшчэ раз сведчыць аб узрастаючай ролі літаратуры ў фарміраванні людзей, **камуністычных** адносін між імі. Я хачу акцэнтаваць вашу ўвагу на гэтым важкім слове, звычайным для нас слове, на слове — камунізм, як на эталоне, на той мерцы, якой мы павінны вымяраць усю нашу далейшую работу. І калі падыходзіць з гэтым эталонам да нашай савецкай літаратуры, я мяркую, што нам саромецца няма чаго і прыбядняцца няма чаго. Вашы поспехі, беларускія сябры, вельмі значныя, яркая старонка ў нашай савецкай і сусветнай літаратуры. З'явілася многа беларускіх раманаў, многа бліскучых твораў у паэзіі і драматургіі.

А. Аўчарэнка закранае некаторыя праблемы беларускай літаратуры і крытыкі. У прыватнасці, ён гаворыць, што беларускай прозе доўга не шанцавала і, на жаль, яшчэ не зусім шанцуе на рабочую тэму. Гаворыць ён і пра тое, што яшчэ нярэдка пісьменнікі даюць павярхоўныя, шэрыя кнігі, у якіх мастацкі паказ падмяняецца пераказам. У беларускай літаратуры ўсё часцей сустракаюцца трылогіі, тэтралогіі. Гэта нядрэнна, што пісьменнікі імкнуцца да эпічнага ахопу нашай рэчаіснасці, але нярэдка творы неапраўдана расцягваюцца. А да мэты трэба ісці не за кошт павелічэння аб'ёму, а за кошт узмацнення сілы, укладзенай у кожнае асобнае слова, якое паведамляецца чытачам. Пісьменнікам трэба працаваць на поўную сілу.

На слабых творах і крытыка не можа разгарнуцца. Таму давайце разам будзем праяўляць сябе ў агульнай нашай справе стварэння вялікай літаратуры на трывалай аснове — высокай ідэйнасці, партыйнасці, на прынцыпах сацыялістычнага рэалізму.

ПРАВІЛЬНА СТАВІЦЦА ДА КРЫТЫКІ

З выступлення Рыгора ШКРАБЫ

СЁННЯ НАША КРЫТЫКА трымае сур'ёзны экзамен — экзамен на ідэйна-эстэтычную сталасць, на права актыўна і дзейсна ўплываць на літаратурны працэс. Пастанова ЦК КПСС аб літаратурна-мастацкай крытыцы ўзнімае аўтарытэт крытыкі на яшчэ большую вышыню, ускладвае на яе адказныя абавязкі.

У пастанове гаворыцца, што павінны быць штодзённымі клопаты аб стварэнні ў асяроддзі работнікаў літаратуры і мастацтва абстаноўкі высокай патрабавальнасці, правільных адносін да выступленняў крытыкі.

Правільныя адносіны да крытыкі... Сказана вельмі выразна і добра. Мы людзі адных ідэйных перакананняў, перад намі стаяць адны задачы—служыць народу, памагаць у яго велічных справах мастацкім словам. Я не заклікаю любіць крытыку — яе нельга любіць, як нельга любіць свае недахопы. За дваццаць пяць год, што я працаваў у газеце і працую ў часопісе, не ведаю выпадку, каб аўтар сказаў: дзякую, што вы мяне так грунтоўна раскрытыкавалі. Крытыку нельга любіць, але яе трэба паважаць. Зразумела, гэтую павагу трэба заслужыць. На жаль, у нас не знікла яшчэ спажывецкае стаўленне да крытыкі. Калі крытык мяне хваліць, значыць — гэта добры крытык. Калі крытыкуе, дык гэта дрэнны крытык. Не трэба апускацца да абывацельскай помслівасці. Гісторыя літаратуры дае дастаткова прыкладаў таго, якія плённыя вынікі прыносіла прынцыповае стаўленне да крытыкі і ўменне радавацца поспехам другога як сваім.

У цэлым нашай крытыцы можна і трэба кінуць сур'ёзны папрок, што яна замоўчвае многія творы. Гэта, кажуць, таксама крытыка. Але, я думаю, што нам трэба памятаць словы Льва Талстога: «Мала таго, каб прама не ілгаць, трэба старацца не ілгаць адмоўна — замоўчваючы».

«Лімаўская» дыскусія пераканала мяне, што мы мала абмяркоўваем праблемы нашага рамяства, рамяства — у высокім сэнсе гэтага слова. Я тут не адлучаю рамяства празаіка або паэта ад рамяства крытыка.

Далей Р. Шкраба ставіць вельмі важнае пытанне аб выкладанні літаратуры ў школе, гаворыць пра тое, якія захады прымае рэдакцыя часопіса «Полымя» да пашырэння тэматыкі і павышэння якасці крытычных і літаратуразнаўчых матэрыялаў у часопісе.

НАДЗЁННЫЯ ПЫТАННІ

З выступлення Уладзіміра ЮРЭВІЧА

МЯНЕ, ЯК І КОЖНАГА, вельмі радуе, што Цэнтральны Камітэт партыі прыняў новыя захады, каб яшчэ вышэй узняць аўтарытэт крытыкі. Будзем спадзявацца, што неўзабаве прынятая пастанова прынясе добры плён. І асабліва у сферы надзённай крытыкі, тых яе жанраў, якія заклікаты ісці па гарачых слядах жыцця. Маю на ўвазе рэцэнзіі, агляды, праблемныя артыкулы пра самае неадкладнае, самае набалелае.

Праўда, з гісторыяй літаратуры, а яшчэ больш — з тэорыяй, мы не надта ўпраўляемся. Узяць хоць бы наша купалазнаўства — ляжыць амаль некранутая мастацкая спадчына, нераспрацаваная грунтоўна.

Калі ж мы звернемся да надзённых пытанняў літаратурнага жыцця, дык і тут убачым шмат зусім недаследаванага або мала даследаванага.

Пачытаеш тое-сёе, што закранае наш сённяшні дзень горада і вёскі, і глыбокага ўваходжання ў іх жыццё неяк не адчуваеш. Каб паказаць шматбаковы характар сучасніка, пачынаюць распісваць усе яго хобі і забываюцца на самае галоўнае, дзе якраз і раскрываецца найбольш усебакова чалавек — на яго працу. Мне здаецца, што чалавек адной справы заўсёды багацей таго, хто раскідаецца ў сваіх інтарэсах. Галоўнае прызванне чалавека і сэнс яго жыцця ў рабоце, а не ў хобі.

Падкрэсліўшы думку, што навукова-тэхнічны прагрэс, які ўсё шырэй ахоплівае сённяшняе жыццё, не абмяжоўваецца толькі вытворчай сферай, а закранае і ўсё больш будзе закранаць чалавека, вымагаючы ад яго карэннай перабудовы сваіх магчымасцей, свайго духоўнага патэнцыялу, сваіх маральных якасцей, У. Юрэвіч адзначае, што літаратуры варта было б даследаваць гэты бок нашага жыцця. У той жа час узровень крытыкі, як і ўсёй літаратуры, залежыць галоўным чынам ад таго, як чула ставіцца яна да ўсяго новага, што нараджаецца ў грамадстве.

Сіла ўздзеяння літаратуры на чытача вызначаецца смеласцю, самабытнасцю, сучаснасцю пісьменніцкіх задум і ступенню мастацкасці іх увасаблення. А крытыка часам заўчасна насцярожваецца ў дачыненні да арыгінальнага і гатова дараваць шэрасць, абы яна была традыцыйнай.

Узнімаючы шэраг пытанняў літаратурнага жыцця, У. Юрэвіч гаворыць пра недастатковасць прапаганды беларускай літаратуры сярод чытачоў.

У заключэнне ён выказвае прапанову аб тым, што варта было б мець у Саюзе пісьменнікаў нейкі дарадчы прадстаўнічы орган — Савет па крытыцы, які мог бы ўплываць на ўсе каналы, што маюць і павінны мець дачыненне да развіцця мастацкай культуры нашага грамадства.

ПАЗБАВІЦЦА ПРАВІНЦЫЯЛЬНАЙ АБМЕЖАВАНАСЦІ

З выступлення Міколы АРОЧКІ

ДОБРАЙ ТРАДЫЦЫЯЙ на з'ездах, пленумах, нарадах стала іх дзелавітасць, канструктыўнасць. Што ж, гэта стыль нашага часу. Вось і цяпер мы працуем пад гэтым дэвізам — дзелавітасць. Давайце ж падумаем аб канкрэтных шляхах і мерах актывізацыі ўнутраных магчымасцей і патэнцыяльных рэсурсах нашай крытыкі. Мне здаецца, што сапраўды наспела патрэба ў новым тыпе крытыка, пазбаўленага правінцыяльнай абмежаванасці і заскарузласці, крытыка, які разрывае цянёты традыцыйна-звужанага мыслення, абстаўленага сцяжкамі толькі свайго ўрочышча. Наспела патрэба, як піша «Литературная газета», навучыцца аналізаваць любую з'яву, любую праблему ў аспекце агульна-саюзнага літаратурнага працэсу.

(Заканчэнне на 8-й стар.).

Канстанціну ФЕДЗІНУ — 80 год

Выдатнаму савецкаму пісьменніку, старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, буйному грамадскаму дзеячу, Герою Сацыялістычнай Працы Канстанціну Аляксандравічу Федзіну 24 лютага споўнілася 80 год. Грамадскасць нашай краіны шырока адзначае юбілей таленавітага рускага мастака слова. Праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітальны адрас.

Сёння мы друкуем шчырае сяброўскае слова Івана Мележа пра дарагога ўсім нам пісьменніка.

Іван МЕЛЕЖ

НАШ ВЯЛІКІ СЯБАР

Гадоў дзесяць назад, атрымаўшы першы том збору твораў Канстанціна Федзіна, я прачытаў аўтабіяграфію пісьменніка. Многае мяне тады ўсхвалявала ў даверлівым расказе аўтара аб пражытым і перажытым. Памятаецца, асабліва прыцягнулі ўвагу некалькі радкоў аб рамане «Касцёр»: «Пастаяннае маё імкненне знайсці вобраз часу і ўключыць час у расказ на роўных і нават пераважных правах з героямі аповесці—гэта імкненне выступае ў маёй знешняй задуме больш настойліва, чым раней...»

Як дакладна і ёміста сказана тут тое, што тады доўга мучыла мяне, для чаго не знаходзілася абнадзейваючай пэўнасці, што выклікала пакутлівыя сумненні. Я адчуў, што ў гэтых словах вельмі прэвільна выказана формула, неабходная для разумення многіх твораў нашай літаратуры. Ці не ў гэтым прызнанні важнейшая аўтахарактарыстыка галоўных імкненняў усёй творчасці К. Федзіна? Ці не тут той вядучы матыў, цэнтральны нерв, які пранізвае яго герояў, разнастайную шматколернасць карцін, усё, што рухае і напаўняе яго раманы, аповесці, апавяданні, нарысы?

З якой выразнасцю ў творах Канстанціна Федзіна ўзноўлены Час—незвычайны ў самых жорсткіх супярэчнасцях і найвялікшай ломцы, у паміранні і абнаўленні! І якім буйным планам адкрыты і адлюстраваны ён! Калі мысленна аглядаеш зробленае пісьменнікам за многія дзесяцігоддзі натхнёнай працы, з павагай думаеш аб дзёрскім размаху мастака, якому аказалася пад сілу стварыць такую маштабную эпапею часу.

Нібы арганічная частка мастацкай эпапеі Канстанціна Федзіна, успрымаюцца і яго глыбокая, яркая публіцыстыка, і роздумы аб мастацтве—работы, якія па праве даўно паставілі аўтара ў першы рад даследчыкаў савецкай літаратуры. І, дарэчы кажучы, яго славутая кніга «Пісьменнік, мастацтва, час» таксама ўвасабляе ў сябе вобраз часу, раскрываючы незвычайную шырыню пісьменніцкага бачання мастацтва і жыцця.

Калі чытаеш кнігі Канстанціна Федзіна, адчуваеш нібы ён гутарыць асабіста з табой, быццам чуеш яго роўны, прыглушаны голас, які выразна вымаўляе словы...

Беларускія пісьменнікі, як і ўсе савецкія літаратары, адчуваюць самую глыбокую павагу да Канстанціна Аляксандравіча Федзіна—выдатнага савецкага пісьменніка, віднага грамадскага дзеяча, чалавека глыбокага розуму і шчодрага сэрца.

УДЗЕЛЬНІЧАЙЦЕ Ў КОНКУРСЕ!

Усесаюзны адкрыты конкурс на лепшую песню, прысвечаны 50-годдзю СССР, праводзяць Міністэрства культуры СССР, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, сакратарыяты праўленняў Саюзаў кампазітараў і пісьменнікаў СССР.

Мэта конкурсу — садзейнічаць стварэнню новых песень аб перамозе ленінскай нацыянальнай палітыкі, аб ролі ўсіх нацый і народнасцяў нашай краіны і перш за ўсё рускага народа ва ўмацаванні і развіцці першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы — Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Асноўная задача конкурсу — выявіць лепшыя патрыятычныя песні і папоўніць імі рэпертуар прафесійных выканаўцаў і калектываў мастацкай самадзейнасці.

У кастрычніку 1972 г. будзе праводзіцца першы (рэспубліканскі) этап конкурсу. Зацверджана рэспубліканскае журы ўсесаюзнага конкурсу (старшыня — народны артыст СССР, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР Р. Шырма, намеснік старшыні — начальнік упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР А. Каландзёнак).

З пошты ЛіМа

У ПРАЦЯГ РАЗМОВЫ

Я не калекцыянер паштовак, але цалкам падтрымліваю Міколу Ножнікава («ЛІМ», 12.XI.1971 г. «Слова бярэ калекцыянер»), які гаворыць пра тое, што мала яшчэ ў нас сапраўды мастацкіх паштовак і значкоў, прысвечаных памятным мясцінам і гарадам Беларусі.

Наваполацк малады цэнтр нафтахімічнай прамысловасці рэспублікі. Далёка за межамі Беларусі вядомы імёны Героя Сацыялістычнай Працы Анатоля Сцяпанавіча Крэменя, кавалера ордэна Леніна, дэлегата XXIV з'езда КПСС, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, ганаровага будаўніка горада Фёдара Сцяпанавіча Куралёнка і многіх іншых. Відаць няма ў краіне такога перыядычнага выдання, на старонках якога не змяшчаліся б здымкі з відамі жылых масіваў і прамысловай зоны горада беларускай нафты. Але паспрабуйце, прыехаўшы ў Наваполацк, набыць паштоўку з відам горада, або значок. Як кажуць — днём з агнём...

А ў будаўніцтве прамысловых комплексаў ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга нафтаперапрацоўчага завода і хімічнага камбіната імя 50-годдзя БССР прымаюць удзел замежныя спецыялісты. Ім хочацца, ад'язджаючы дадому, мець паштоўкі з відамі горада, які доўгі час быў іх домам. Ды і не толькі замежныя госці. Часта ў наш горад наведваюцца турысты. А колькі людзей прыязджае да нас у камандзіроўкі? Амаль кожны з іх хоча набыць паштоўку або значок-напамінак аб горадзе нафты. Яны падыходзяць да кіёскаў і просяць: «Што-небудзь на памяць, калі ласка, дзяўчына, пра ваш цудоўны горад...»

А дзяўчына разводзіць рукі і вінавата ўсміхаецца: «На жаль, нічога такога не бывае, прабачце...»

І чалавек адыходзіць незадаволены. А ў нас жа такое поле дзейнасці для мастакоў і майстроў мастацкай фатаграфіі: і краявіды, і панарама горада і прамысловая зоны — грандыёзныя!

Юрась КАСЦЮК.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Заўтра спаўняецца шэсцьдзесят гадоў вядомаму нашаму празаіку і крытыку Уладзіміру Карпаву. З гэтай нагоды яго сардэчна вітаюць сябры-пісьменнікі. Праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Барысавіч!

Шчырае, сардэчнае прывітанне Вам, нашаму таварышу па літаратурнай працы, добраму сябру, з нагоды Вашага 60-годдзя.

Настаўнік у даваенны час, актыўны ўдзельнік партызанскай барацьбы ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, Вы прыйшлі ў літаратуру сталым чалавекам, у якога багаты жыццёвы вопыт і невычэрпны запас уражанняў і назіранняў. Выступіўшы спярша як літаратурны крытык, Вы прысвяцілі потым свой талент рабоце ў жанры мастацкай прозы.

«За годам год», «Вясеннія ліўні», «Нямігі крывавыя берагі», «Сотая маладосць»—раманы, прысвечаныя беларускай сталіцы і яе жыхарам, іх лёсу ў вайне і ў гады пасляваеннай адбудовы. Гэта своеасаблівы мастацкі летапіс жыцця і барацьбы Мінска і мінчан на вялікім і важным гістарычным этапе. Раманы з'яўляюцца каштоўным укладам у сучасную беларускую прозу, яны заваявалі заслужаную папулярнасць у шырокіх колах чытачоў у Беларусі і далёка за яе межамі.

Шмат зроблена Вамі і ў жанры літаратурнай крытыкі, сведчанне гэтаму—кніга крытычных работ «Крылаты ўзлёт». Вядомы Вы чытачам і як таленавіты публіцыст, які адгукаецца на надзённыя пытанні нашага жыцця.

Мы рады адзначыць, што і сёння Вы ў росквіце творчых сіл, працуеце актыўна і плённа.

Ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Уладзімір Барысавіч, здароўя, радаснага настрою, новых творчых здабыткаў».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых шчырых слоў прывітання і ў сваю чаргу жадае Уладзіміру Барысавічу доўгіх гадоў жыцця і вялікіх творчых поспехаў.

АКРЫЛЁНЫ ТАЛЕНТАМ

МНЕ заўсёды здавалася і здаецца, што Уладзімір Барысавіч Карпаў нашмат старэйшы за мяне, хоць я пэўна ведаю, што на якога паўдзесятка гадоў я ў сваім веку абагнаў яго. І здаецца мне гэтак невыпадкова: Уладзімір Карпаў, наш вядомы празаік і крытык, намнога багацейшы за мяне жыццёвым вопытам. Бывае ж так: часам пройдзеш карацейшай дарогай, а ўбачыш больш, чым на самай доўгай.

Я люблю слухаць, калі пад добры настрой разгаворыцца Уладзімір Карпаў. І не абы пра што разгаворыцца, а пра тое, што ён перажыў, пабачыў на сваім, цяпер ужо немаленькім веку. Адчуваеш, што ад судакранання з гэтым чалавекам сам багацееш душою, набіраешся той мудрасці, якая, нібы компас, вельмі патрэбна ў дарозе. Мудрасць наогул той скарб, які ніколі не залежваецца, не псуецца.

Уладзіміра Карпава, як пісьменніка, як чалавека, я ведаю ўжо даўнавата. Яшчэ калі жыў у Баранавічах, то, як я прыязджаў у Мінск, ці ён у Баранавічы, мы абавязкова сустракаліся. А калі часам здаралася, што Карпава не было дома, ці па якой іншай прычыне мы не маглі сустрэцца, я лічыў паездку збедненай. Я зайздросціў яго веданню ўсіх літаратурных спраў, веданню твораў і, галоўнае, таму, што гэтае веданне было як бы на чым выверана. Я не заўважаў у ягоных разважаннях пра літаратурныя творы, пра асобных пісьменнікаў ніякай суб'ектыўнасці.

Аднойчы, яшчэ ў Баранавічах, я прачытаў Уладзіміру Карпаву сваё першае практыкаванне ў прозе. Надумаў быў тады напісаць раман (адразу раман!). Вядомы крытык уважліва выслухаў мяне, пагартаў рукапіс і сказаў:

— От гэта, братка, твая дарога. Трымайся яе!

Праз доўгія гады я ніяк не мог натрапіць на тую дарогу. І натрапіў на яе ўжо не з раманам, а з нарысамі, апавяданнямі.

Да слова Уладзіміра Карпава-крытыка прыслухоўваліся шмат якія пісьменнікі, бо гэтае слова, як правіла, было аб'ектыўным, добразычлівым.

Узбагачаны вопытам жыцця і асабліва вопытам барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, пісьменнік не мог утрымаць у сабе таго, што настойліва прасілася з думак, з сэрца. Былы падпольшчык, які прайшоў, як той казаў, агні і воды, не мог трымаць у сабе той жыццёвы матэрыял, які да краёў поўніў яго душу. У гады Вялікай Айчыннай Уладзімір Карпаў быў разведчыкам, падпольшчыкам. Гераізм і мужнасць нашага народа ён не толькі наглядаў — ён сам праяўляў цуды мужнасці і гераізму ў змаганні з фашызмам.

Пра змаганне, пра гераізм і мужнасць народа Уладзіміру Карпаву трэ было сказаць сваё слова. І ўжо ў 1948 годзе, калі сама пачалі рубцавацца раны вайны, але яшчэ да балючасці свежыя былі ў памяці людзей падзеі яе, Уладзімір Карпаў робіць спробу расказаць людзям пра тое, што перажыў сам, што перажылі яны. Карпаў піша свой першы празаічны твор «Без нейтральнай паласы». Таму, хто сочыць за творчасцю пісьменніка, няцяжка заўважыць, што першы твор быў своеасаблівым трамплінам, з якога можна было зрабіць скачок у «вялікую прозу». У далейшых творах пісьменніка, асабліва ў раманах «Нямігі крывавыя берагі» і «За годам год», можна сустрэцца са знаёмымі— па першым творы — людзьмі, заўважыць эпізоды, карціны, экспазіцыі, якія атрымалі сваё далейшае развіццё. Ды гэта, мабыць, і натуральна: пісьменнік ва ўсіх сваіх творах ідзе ад перажытага, карыстаецца матэрыялам першакрыніц, а больш, мабыць, правільна — матэрыялам свайго сэрца.

У той час, калі Карпаў апублікаваў аповесць «Без нейтральнай паласы», наша проза як бы ўзыходзіла на той узгорак, з якога відненіся далягляды будучыні. Вядома і тое, што пачатковы крок не заўсёды бывае цвёрдым. Але вядома і тое, што без першага не бывае другога. А Карпаў намерыўся ісці ў літаратуру сваёю дарогаю, прыйсці ў яе са сваёю тэмаю. Яму хацелася сказаць тое, чаго яшчэ і пра што ніхто нічога не сказаў.

У мяне захаваўся экземпляр першага, цяпер ужо даўняга выдання «Без нейтральнай паласы». Не ведаю, у чыіх руках пабывала гэтая кніжка. Адно знайшоў я ў ёй вельмі многа пападкрэсленых словаў і сказаў. Не ведаю, чым кіраваўся той, хто падкрэсліваў. Мо ў яго і добрыя былі намеры: памагчы аўтару зрабіць твор больш дасканалым. А можа той, хто падкрэсліваў, спадзяваўся, што калі-небудзь экземпляр патрапіць аўтару на вока і ён, аўтар, убачыць, які ён яшчэ слабы пісьменнік. Здаецца, чуеш словы таго, хто падкрэсліваў: «Гэта табе не крытыка. Там часам можна абысціся і прыблізнымі словамі і думкамі. Гэта проза. Яна не церпіць не толькі моўнага штампу. Яна не церпіць прыблізнасці, гламаздаватасці слова». Няхай у першым творы пісьменніка не ўсе словы стаялі на месцы, няхай не ўсе яны стралялі ў цэль, аднак гэта быў той пачатак, ад якога Уладзімір Карпаў пайшоў па цяжкай дарозе літаратурнай творчасці. Наступныя ягоныя творы ўжо не прыблізныя ні па форме, ні па змесце. Яны леглі трывалымі цаглінамі нашай беларускай, ды і не толькі беларускай, літаратуры. Перакладзеныя на мовы братніх рускага і ўкраінскага народаў, яны панеслі славу нашага народа, славу нашага роднага Мінска далёка-далёка. І ў тым, што Беларусь цяпер стала славутаю не толькі сваім партызанскім мінулым, а і індустрыяльным сучасным, значная заслуга і карпаўскіх раманаў.

Раманы пісьменніка «За годам год», «Нямігі крывавыя берагі», «Вясеннія ліўні» і апошні, нядаўна выдадзены раман «Сотая маладосць», публіцыстычныя кнігі, напісаныя пісьменнікам альбо выдадзеныя пад яго рэдакцыяй, пры яго чынным удзеле —«Горад і годы», «Мы раскажам пра Мінск», зборнік успамінаў падпольшчыкаў і партызан «Праз агонь і смерць», альбом пра Мінск — усе гэтыя творы сведчаць пра тое, што ў асобе Уладзіміра Карпава мы маем песняра сённяшняга Мінска, горада ратнай і працоўнай славы. Пісьменнік улюбёны ў Мінск, у яго вуліцы і плошчы, у яго сады і паркі і, асабліва, у яго людзей. Яны — прадмет пільнай творчай увагі пісьменніка. Пасля прачытання любога з карпаўскіх раманаў хочацца ісці ў людзі. Думаеш: напэўна там сустрэнеш знаёмага па рамане чалавека, пагаворыш з ім, «адвядзеш», як той казаў, душу. Карпаўскія героі — разумныя, дапытлівыя, зацікаўленыя людзі. Яны могуць з табою параіцца, яны самі могуць табе параіць. Ты іх можаш палюбіць ці зненавідзець, але ты не застанешся абыякавым да іх. Гэта, мабыць, добрая якасць літаратурных герояў.

Калі прачытаеш запар адзін за адным раманы Карпава, пераконваешся, што пісьменнік ставіў як адну з важнейшых творчых задач: адлюстраваць жыццё нашай сталіцы, паказаць яе індустрыяльнае аблічча, яе новую магутнасць. І які б мы ні ўзялі са шматлікіх карпаўскіх вобразаў: Міхаіла Шарупіча, Урбановіча, Лёдзю, Веру Антонаўну, Кашына, Зімчука і многіх іншых, амаль кожны з іх — паўнакроўны вобраз нашага сучасніка. Гэта робіць раманы блізкімі, я нават сказаў бы — неабходнымі нам.

Пра раманы Уладзіміра Карпава напісана і сказана нямала. Гэта добра. Яны нікога не пакідаюць абыякавым. Яны палемічныя. Прачытаеш кожны з іх, і хочацца паспрачацца не толькі з аўтарам, але і з героямі. А гэта, мабыць, адзнака найлепшых якасцей твора. Толькі тая кніга, якая бударажыць, узрушае цябе, здольна на тое, каб узнімаць, мабілізоўваць людзей. Наша родная партыя аддае столькі ўвагі літаратуры таму, што яна (літаратура) з'яўляецца важнейшым выразнікам грамадскага жыцця. Нашы творы павінны быць творамі-барацьбітамі. Раманы Уладзіміра Карпава і з'яўляюцца кнігамі-змагарамі.

Пра Уладзіміра Карпава можна было б напісаць не адзін артыкул як пра крытыка-літаратуразнаўцу. Наўрад ці ёсць у нашай беларускай літаратуры больш-менш значны твор, на які б не адгукнуўся Карпаў. Змешчаныя ў кнігах «Па шляху сталасці» і «Крылаты ўзлёт» артыкулы як бы падсумоўваюць усё тое, што зрабіла наша родная беларуская літаратура. І пра ўсё сказана з цвярозасцю, з любоўю, з грамадзянскай добразычлівасцю.

Уладзімір Барысавіч Карпаў, нягледзячы на свае шэсцьдзесят год, у спорнай хадзе ў будучыню. І наўрад ці бачыць ён тую станцыю, на якой давядзецца яму прысесці адпачыць.

Неяк давялося нам удвох гуляць па алеях парку. Уладзімір Барысавіч пачаў расказваць мне пра свае новыя задумы. Ён ніколі не пісаў навел. Гэта будзе яго першая кніжка ў гэтым жанры. Назваў ён яе «Прызнанне ў нянавісці і любві». Вуха маё, прызвычаенае ў нейкай меры да стылявых штампаў, улавіла немілагучнае спалучэння слоў. Пра гэта я сказаў пісьменніку. Ён падумаў-падумаў і сказаў, што сам змест будучай кнігі вымагае такога і не інакшага спалучэння слоў. А пра тое, што аўтарская задума будзе рэалізавана, сведчаць апавяданні, надрукаваныя ў часопісе «Полымя». Яны — жывыя сведкі аўтарскага гарэння. Падзеі, што адлюстраваны ў апавяданнях, аўтар не толькі наглядаў, як старонні чалавек, ён сам у іх удзельнічаў. Ён, як гэта кажуць, не адзін пуд солі з'еў з героямі іх. Гэта, мабыць, вельмі добра, што Уладзімір Карпаў звярнуўся да «свае» тэмы. Яна, гэтая тэма, невычэрпная, а з цягам год яна набудзе яшчэ больш значнасці.

Хацелася б сказаць некалькі слоў пра патрабавальнасць пісьменніка. Кожны свой твор ён перарабляе, амаль перапісвае па некалькі разоў.

Талент пісьменніка прама прапарцыянальны ўспрыняццю і разуменню ім жыцця. Чым глыбей і шырэй пісьменнік ўспрымае жыццё, тым цікавейшыя і багацейшыя ягоныя творы. Тое, што піша пісьменнік, заўсёды павінна быць акрылена талентам, і чым большы гэты талент, тым шырэйшы размах крылаў для палёту.

Раман САБАЛЕНКА.

(Заканчэнне. Пачатак на 6—7 стар.).

Нельга сказаць, што такіх якасцей зусім не было ў нашых вядомых крытыкаў—маю на ўвазе Р. Бярозкіна, А. Адамовіча, В. Каваленку. Але нават і яны далёка не заўсёды паказвалі ў гэтай справе прыклад. Прыйшла пара, мусіць, усім нам вучыцца і перавучвацца. Крытыка наша застаецца абмежавана-правінцыяльнай па сваёй псіхалогіі. У нас — свае зоркі, свае арбіты, да якіх усе прызвычаіліся. Ці не таму наша крытыка стала ў апошні час такой правінцыяльна-кампліментарнай. Можа яно і нядобра, каб сённяшні крытык падносіў таму-сяму, кажучы словамі верша Крапівы, «фігу на талерцы», але ж якая карысць і ад таго абачлівага далікацтва, ананімна-бяздарных закідаў, калі нярэдка наш крытык грозна паказвае камусьці фігу ў кішэні?

Далей, закранаючы важныя праблемы літаратурнага жыцця, М. Арочка ўносіць некаторыя прапановы — распачаць вялікую працу аб паэзіі літаратурнага пакалення, на плячах якога цяпер асноўная творчая нагрузка, звярнуць увагу на паляпшэнне работы з аўтарамі ў выдавецтве.

НАШ КЛОПАТ, НАШЫ ЗАДАЧЫ

З выступлення Івана ШАМЯКІНА

УСЕ МЫ ВЫДАТНА ведаем, якое значэнне для развіцця літаратуры і ўсіх галін мастацтва мелі пастановы нашай партыі аб літаратуры 1925 і 1932 гадоў. Яны вызначылі генеральны кірунак літаратуры новага свету і новага светапогляду, вызначылі арганізацыйныя формы аб'яднання і працы творцаў мастацкай культуры першай краіны сацыялізма.

Побач з тымі гістарычнымі пастановамі, якія вывучае сёння кожны вучань і студэнт, мы ставім цяпер Пастанову ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Яна глыбока аналізуе стан літаратурна-мастацкай крытыкі і паказвае шляхі пераадолення ўсіх недахопаў не толькі ў крытыцы, але і ва ўсёй літаратуры.

Між іншым, самі крытыкі яшчэ да Пастановы ЦК даволі самакрытычна выказваліся пра свой цэх. Магу нагадаць адзін з лепшых артыкулаў апошняга часу—«Думкі пра сучасную літаратурную крытыку» Віктара Каваленкі.

Прыкладна такія ж думкі, як у гэтым артыкуле, выказвалі многія аўтары — крытыкі і пісьменнікі — у дыскусіі, якая вялася ў апошнія месяцы на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Гэта дыскусія — з'ява станоўчая і карысная. Асабліва радавала разуменне ўсімі таварышамі тых задач, якія вынікаюць з рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Аднак, гаворачы пра станоўчае ў дыскусіі, І. Шамякін гаворыць і пра яе недахопы. У прыватнасці, ён лічыць, што размова пра крытыку, за невялікім выключэннем, ішла як бы ў адрыве ад сучаснага жывога літаратурнага працэсу, ад тых твораў апошніх гадоў, якія найбольш вядомы шырокай грамадскасці, якія займалі яе ўвагу: п'есы А. Макаёнка, аповесці В. Быкава, раманы І. Чыгрынава і І. Пташнікава, нарысы Я. Сіпакова і г. д.

Думаю, усе вы згодзіцеся, што ЦК КПСС, прымаючы Пастанову, меў на ўвазе не адну крытыку, а бачыў перад сабой усё шырокае поле савецкай многанацыянальнай літаратуры і мастацтва. Крытыка на дадзеным этапе — гэта тое дыялектычнае ленінскае звяно, ўзяўшыся за якое, можна ўзняць на новую ступень, параўнаўча больш высокую, як таго патрабуе XXIV з'езд КПСС, усю мастацкую творчасць народа—будаўніка камунізма, усе віды і жанры літаратуры і мастацтва, а праз іх—ідэйнае і эстэтычнае выхаванне працоўных, і ў першую чаргу моладзі.

Ох, як мала ў нас з'яўлялася добрых артыкулаў на ўсе гэтыя, такія надзённыя, такія надзвычай важныя і патрэбныя тэмы! Хочацца выказаць упэўненасць, што Пастанова ЦК скіруе ўвагу ўсіх нас на распрацоўку актуальных тэм.

Многа месца ў сваім выступленні І. Шамякін адвёў размове аб ролі фальклору ў развіцці нашай літаратуры. Прамоўца слушна адзначыў, што ў свой час, запалоненыя тэорыяй фальклорнага паходжання, многія крытыкі прызнавалі і высока ацэньвалі толькі творы пра сялянскі побыт, прытым побыт мінулы, дзе было месца фальклору, этнаграфіі, і часта не заўважалі твораў, у якіх шукаліся новыя тэмы, новыя вобразы, новыя формы. А ў жыцці і ў літаратуры ўсё ўзаемазвязана. Неаспрэчанае на працягу доўгага часу панаванне гэтай тэорыі адпуджвала пісьменнікаў ад новых тэм — ад тэм сацыялістычнага горада, а яшчэ больш канкрэтна — рабочага класа, які зараз складае большую палавіну працоўнага насельніцтва рэспублікі.

Закрануў І. Шамякін важнае пы-

танне падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне гісторыі і тэорыі літаратуры, кіно, тэатра, музыкі, выяўленчага мастацтва.

КРЫТЫКА — ПЯРЭДНІ КРАЙ ЛІТАРАТУРЫ

НЕКАТОРЫЯ ПРАБЛЕМЫ ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА

З выступлення Адама МАЛЬДЗІСА

ХАЦЯ ЛІТАРАТУРНАЯ крытыка часам ставіцца высакамерна да літаратуразнаўства, аднак, мне здаецца, крытыка ў многім залежыць ад яго поспехаў.

Эфектыўнасць літаратуразнаўчых даследаванняў заключаецца ў тым, каб як мага больш чытачоў як можна хутчэй і ў поўнай меры пазнаёміліся з думкамі таго ці іншага даследчыка, каб праца хутчэй увайшла ў літаратуразнаўства. І вось на шляху да гэтай мэты ўзнікае першы бар'ер, які можна назваць «лістажом». У Інстытуце літаратуры вялікая колькасць навуковых работнікаў, аднак выдавецтва «Навука і тэхніка» плануе на літаратуразнаўчую прадукцыю інстытута нязначную колькасць друкаваных аркушаў. Гэта значыць, што каля паловы нашай прадукцыі пішацца без канкрэтнай магчымасці рэалізацыі. Праўда, з цягам часу кнігі выходзяць. Але выходзяць у скарочаным выглядзе, і нездарма крытыка потым папракае даследчыка, што работа недастаткова абгрунтаваная.

У сваім выступленні А. Мальдзіс называе і іншыя бар'еры на шляху літаратуразнаўства. Малы тыраж кніг, якія выходзяць у выдавецтве, непаваротлівасць работнікаў кнігагандлёвых сістэм, у выніку чаго кнігі дрэнна даходзяць да сваіх чытачоў. Ёсць яшчэ адзін бар'ер: ён заключаецца ў тым, заўважае прамоўца, што адзін даследчык напісвае, а іншыя—не пачытваюць, і ў выніку вельмі часта адкрываеш новую кнігу, а там паўтараецца тое, што было ўжо выказана ў 20—30-х і 40-х гадах.

КРЫТЫКА—ВЫРАЗНІК ГРАМАДСКАЙ ДУМКІ

З выступлення Алеся АСІПЕНКІ

НАШ САЎДЗЕЛ у развіцці літаратурнай крытыкі заключаецца не толькі ў тым, каб выступаць з крытычнымі артыкуламі, аглядамі і г. д., але больш за ўсё, каб даваць прадукцыю высокай якасці, з глыбокімі праблемамі і запамінальнымі вобразамі, літаратуру высокага грамадзянскага гучання.

Я не зусім згодзен з Л. Гаўрылкіным, які заклікаў на падставе недасканалай літаратуры ствараць дасканалыя праблемныя тэарэтычныя артыкулы. Мне здаецца, што шэрая павярхоўная літаратура не родзіць глыбокай праблемнай крытыкі.

Як бы мы ні заплюшчвалі вочы, а праблема ўзаемаадносін паміж крытыкамі і пісьменнікамі, можа, і не ў ярка выражанай форме, а ўсё ж існуе, і не з'яўляецца такой нязначнай, як можа здавацца на першы погляд. Наша крытычная думка часам рабіла небяспечныя зігзагі. Думаю, прыкладаў прыводзіць не варта, бо мы іх усе добра памятаем. Я прыгадваю гэта для таго, каб адзначыць сёння з радасцю, што наша крытыка вырасла ў барацьбе з рознымі перахлёстамі і недахлёстамі і стала на трывалы грунт навукі. З другога боку, рост нашай крытыкі цесна звязаны з ростам нашай літаратуры, бо, вядома ж, нізкія па мастацкім узроўні творы не шмат давалі крытыку для роздуму над жыццём. Іншая справа—творы такіх празаікаў, як Янка Брыль, Іван Мележ, Іван Шамякін, Васіль Быкаў, Аляксей Кулакоўскі і г. д. Іх творы сапраўды маглі стаць аб'ектам пільнай увагі, і яны станавіліся такім аб'ектам. Не памятаю ўжо, хто ў часе дыскусіі ў «Літаратуры і мастацтве» папракаў крытыку за тое, што яна бярэ для разгляду нейкі дзесятак, так сказаць, абойму аўтараў. Не кепска ўжо тое, што абойма гэтая павялічылася...

Наогул, няправільна вызначаць узровень крытыкі «па пагалоўʼі», ахопленым крытычнай увагай. Зрэшты, за вельмі рэдкім выключэннем, усе новыя творы рэцэнзуюцца і гэта, па-мойму, вялікае дасягненне. Але мне думаецца, што справа залежыць, урэшце, не ад колькасці прарэцэнзаваных твораў, хоць гэта надзвычай важна. Крытыка—орган самапазнання літаратуры. Але пры гэтым у ёй выказваюцца і думкі грамадства, яго патрабаванні да літаратуры. Каб быць выразнікам гэтай грамадскай думкі, неабходна добра ведаць жыццё.

А. Асіпенка зазначыў таксама, што ў нашых тоўстых часопісах аддзелы крытыкі і бібліяграфіі выглядаюць яшчэ недастаткова грунтоўна, звярнуў увагу на важнасць праблемы падрыхтоўкі крытычных кадраў, вітаў стварэнне спецыяльнага мастацкага выдавецтва, якое будзе больш увагі надаваць крытыцы.

НА МАГІСТРАЛЬНЫХ ШЛЯХАХ ПАЭЗІІ

З выступлення Анатоля ГРАЧАНІКАВА

АДНОЙ СА СТАНОЎЧЫХ рысаў дакладчыка І. Мележа я адзначыў бы яго імкненне разгледзець стан літаратурна-мастацкай крытыкі на шырокім фоне развіцця нацыянальнай літаратуры. Сапраўды, крытыка—частка літаратуры, і ўзровень яе залежыць ад таго, наколькі глыбока і ўсебакова даследуе сама літаратура сучаснасць, наколькі цесна звязана яна з кардынальнымі праблемамі нашага часу. Як нельга пабудаваць на дробязных канфліктах і сітуацыях мастацкі твор вялікага грамадскага гучання, так нельга і крытыцы пры аналізе твораў, шэрых і неглыбокіх, узняцца да значных крытычных абагульненняў.

У сваім выступленні падзялюся думкамі наконт адносін, якія ўсталяваліся паміж нашай паэзіяй і крытыкай у працэсе іх агульнага развіцця.

Кніга вершаў «А дні ідуць» Петруся Броўкі, вершы і паэмы Аркадзя Куляшова, зборнікі вершаў «Міг бліскавіцы» Пімена Панчанкі, «Мой хлеб надзённы» Максіма Танка, паэма «Вецер з Волгі» Анатоля Вялюгіна, кніга вершаў «Сустрэча былых канагонаў» Міколы Аўрамчыка і шмат іншых у нейкай ступені вызначалі духоўны узровень нашага народа на пэўных этапах грамадскага развіцця, яны жывуць і зараз, без іх наша паэзія была б значна бяднейшая.

Пасляваенны прыліў творчых сіл у беларускую літаратуру ў канцы 50-х і пачатку 60-х гадоў значна ўзбагаціў паэзію. Зараз цяжка ўявіць яе без філасофскай і багатай на змест паэзіі Янкі Сіпакова, Анатоля Вярцінскага, Уладзіміра Караткевіча, Ніла Гілевіча, Петруся Макаля, Еўдакіі Лось, без ёмістых шматфарбных твораў Рыгора Барадуліна, Васіля Зуёнка, Юрася Свіркі, без публіцыстычна завостранай лірыкі Генадзя Бураўкіна, без творчасці Уладзіміра Паўлава і шмат іншых паэтаў сярэдняга пакалення. Але чаму так сталася, што творча многіх з іх крытыка да гэтага часу трымае «на лаве запасных»? Чаму ў актыве літаратурна-мастацкай крытыкі на сённяшні дзень няма разгорнутых крытычных артыкулаў—даследаванняў, у якіх бы з высокай прынцыповасцю і мастацкім майстэрствам былі размежаваны здабыткі і пралікі ў творчасці паэтаў гэтага цікавага літаратурнага пакалення?

Прамоўца спрабуе даць змястоўны адказ на гэтыя пытанні на канкрэтных прыкладах з паэзіі, падкрэсліваючы, што ніякія штучныя прынцыпы, якімі часам кіравалася крытычная думка, не могуць даследаваць з'явы жывога літаратурнага працэсу. У нашай літаратуры і мастацтве павінен быць адзін прынцып—прынцып партыйнасці і народнасці.

ЦАНІЦЬ ПРАЦУ ПІСЬМЕННІКА

З выступлення Міколы ГРЫНЧЫКА

КАЛІ Я ЕХАЎ на пленум, я сустрэў аднаго рабочага з Навабеліцы. Ён аматар нашай літаратуры, чытае крытыку. І ён запытаўся: «Што там будуць абмяркоўваць? У Пастанове ж усё сказана: пішуцца кампліментарныя рэцэнзіі, назіраецца нізкі прафесійны ўзровень крытыкі...» Я кажу: «Праблемы ёсць, братка. Прыеду і раскажу табе аб усім».

І сапраўды, праблемы ёсць. Розныя. Надзённыя. Ёсць гэтая самая праблема—прафесійнага майстэрства. У нас увайшло ў звычку, што калі чалавек мае філалагічны дыплом і здаваў два экзамены па кандыдацкім мінімуме, ён можа ўзяць любую кніжку і можа напісаць любую рэцэнзію, пасля якой пісьменніку становіцца нудна. Не ўлічваецца псіхалогія чалавека, яго схільнасці, здольнасці. І чым такі вучоны-крытык менш ведае ў літаратуры, у жыцці, тым больш ён смялее.

Нам трэба змагацца з гэтай небяспечнай з'явай. Мы павінны выхоўваць крытыкаў, навучыць іх цаніць працу пісьменніка. З такой павагі пачынаецца роздум і прафесійнае майстэрства.

Не так даўно выйшла ў выдавецтве «Беларусь» кніжка Ніны Шкляравай, маладой паэтэсы. Я б не выдаваў такія маленькія кніжкі. Калі няма чаго выдаваць, дык трэба набрацца цярпення і пачакаць. Але вось выйшла гэтая кніжка. І вось яе сумнаватая гісторыя. З'явілася ў Гомельскай праўдзе рэцэнзія Кажамякіна, нашага мясцовага рэцэнзента. Ён пачынае паэтэсу лупцаваць: «вясковая псіхалогія»... Маўляў, піша пра нешта дапатопнае ў наш век касмічны, жыве ў горадзе, а блінцоў паесці смачных едзе ў вёску і г. д. Неўзабаве з'яўляецца сталічная рэцэнзія Яфімава на кніжку Ніны Шкляравай. Ён паэт добры, добры крытык, але дзіўная рэч: тое, што дрэнна ў Кажамякіна, тут—добра. Раптам выступае Арочка, і зноў крытыкуе яе. Каго слухаць? Дзяўчына разгубілася і пытаецца, ці пісаць ёй далей? Я параіў—пішы, не звяртай увагі. Вось, калі ласка, вам дапамога крытыкаў, а яны ж маюць справу з жывым чалавекам, да якога трэба чула адносіцца, тым больш што чалавек гэты—маладая паэтэса.

БОЛЬШ АДКАЗНАСЦІ

З выступлення Хведара ЖЫЧКІ

СЁННЯ, Я ДУМАЮ, ніхто не стане адмаўляць, што крытыка—неад'емная частка літаратуры, што сапраўдны крытык—пісьменнік, а яго творы—літаратурныя творы. Крытыкі законна абураюцца выпадкамі непавагі да іх працы, хваравітай рэакцыяй на іх ацэнкі з боку асобных пісьменнікаў. Але патрабуючы павагі і раўнапраўя, вельмі часта крытыкі адлучаюць сябе ад літаратуры сваёй практычнай дзейнасцю.

Крытыкі справядліва сцвярджаюць, што мова—асноўны матэрыял літаратурнага твора, што сырой шаблоннай мовай нельга намаляваць праўдзівую карціну рэальнасці. А самі пішуць суха, нецікава, шаблоннымі фразамі, пераказваюць творы прозы і паэзіі. Крытыкі законна патрабуюць ад паэтаў і празаікаў адказнасці за кожнае слова. Самі ж у сваіх творах даюць узоры безадказнасці, выносяць неабгрунтаваныя ацэнкі творам, робяць лёгкадумныя прагнозы. Нарэшце, крытыкі заклікаюць паважаць крытыку, а самі хваравіта ўспрымаюць крытыку сваіх твораў. Вось гэтыя недахопы і многія іншыя, на мой погляд, і не даюць магчымасці сённяшняй нашай крытыцы ўзняцца на той высокі ідэйна-мастацкі ўзровень, на якім яны павінны быць.

УВАГУ ПЕРАКЛАДАМ

З выступлення Браніслава СПРЫНЧАНА

РЭДКА ЯКІ паэтычны зборнік выпадае з поля зроку нашай крытыкі. Аб арыгінальных творах беларускіх паэтаў гавораць, спрачаюцца, пішуць. А вось пераклады беларускай паэзіі на рускую мову, ды і не толькі на рускую мову, не бяруцца пад увагу нашай крытыкай: хай імі займаецца руская крытыка... Так, мне здаецца, лічаць нашы крытыкі. Бо чым жа можна растлумачыць той факт, што за многія гады не з'явілася ні аднаго артыкула аб перакладах беларускіх вершаў і паэм, якія з месяца ў месяц друкуюцца ў часопісе «Неман»? Паўстае пытанне, хто ж, як не беларускія крытыкі, якія добра ведаюць і рускую мову, зоймуцца канкрэтным аналізам перакладаў, дапамогуць перакладчыкам удасканаліць сваю работу? Хіба не віна нашай крытыкі ў тым, што слабым перакладам цудоўных вершаў дагэтуль яшчэ не закрыта дарога нават у выбранае таго ці іншага паэта.

Свае вывады Б. Спрынчан падмацаваў прыкладамі з перакладзеных на рускую мову твораў Пімена Панчанкі, Дануты Бічэль-Загнетавай і інш.

НЕ ЗАБЫВАЦЬ ПРА ЭТЫКУ

З выступлення Алега ЛОЙКІ

ДАЗВОЛЬЦЕ СПЫНІЦЦА на некаторых момантах нашага літаратурнага жыцця, на тых надзённых праблемах крытыкі, якія своечасова ўзняты ў Пастанове ЦК КПСС.

У сваім цікавым дакладзе Іван Паўлавіч Мележ вельмі слушна гаварыў аб задачах літаратурнага і грамадска-выхаваўчага характару сучаснай крытыкі, аб тым, што, змагаючыся за высокі ідэйны і мастацкі ўзровень твораў, неабходна разам з тым праяўляць такт у адносінах да работнікаў літаратуры і мастацтва. Але што часам атрымліваецца на справе?

А. Лойка прыводзіць прыклады, калі некаторым нашым выдавецкім работнікам, рэдактарам нестае такту параіцца з аўтарам адносна твораў, якія ўключаны ў яго кнігу, калі без узгаднення з аўтарам выкрэсліваюцца з вершаў цэлыя строфы. Такая ж бестактнасць маецца ў дачыненні да аўтараў і ў пэўных крытыкаў. У прыватнасці, А. Лойка лічыць, што ў сваіх артыкулах Р. Бярозкін часам губляе пачуццё меры, крытыкуючы аўтараў, як кажуць, ужывае недазволеныя прыёмы. Прамоўца заклікае ў далейшым захоўваць звычайную этыку ў літаратурных спрэчках.

ЗДЗЕЙСНІМ НАМЕЧАНАЕ

З выступлення сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Міхаіла ЛУКОНІНА

ТЫЯ СУР'ЁЗНЫЯ задачы, якія былі пастаўлены на XXIV з'ездзе партыі перад літаратурай, у Пастанове ЦК КПСС аб крытыцы, і тое, аб чым тут, на вашым пленуме гаварылася,—усё гэта накіравана да адной мэты: гэта клопаты аб прынцыповай партыйнасці, аб ідэйным узроўні нашай савецкай літаратуры.

Відаць, у 1973 годзе адбудзецца ўсесаюзная размова аб паэзіі, сказаў далей прамоўца. І гэта невыпадкова. Многія гады, асабліва пасля вайны, сусветная паэзія прыцягвае ўвагу чалавека. Вы ведаеце, што ўвесь свет са здзіўленнем адзначае шчаслівае жыццё нашай савецкай паэзіі. Пытаюцца, чаму ў вас такія вялікія тыражы, чаму такая вялікая ўвага да паэзіі, такая цікавасць да яе? Адказаць на гэта вельмі проста: таму, што наша паэзія заўсёды з'яўлялася жыццёвай неабходнасцю і адказвала на надзённыя пытанні часу, была звернута да чалавека. У гэтым —сіла паэзіі. Аднак у нашай паэтычнай прадукцыі назіраецца часам і шэрасць.

Развіваючы гэтую думку, М. Луконін сказаў, што тут для крытыкі нямала работы. Крытыка павінна дапамагчы чытачу разабрацца ў добрым і дрэнным у паэзіі. Прамоўца таксама гаварыў, што крытыка яшчэ слаба аналізуе творы для дзяцей. Закрануў ён пытанні і аб паляпшэнні кнігагандлю, аб перакладах на рускую мову.

●

Пленум прыняў разгорнутую пастанову аб мерах па далейшым развіцці літаратурна-мастацкай крытыкі ў святле рашэнняў XXIV з'езда партыі і Пастановы ЦК КПСС.

Пленум запэўніў Цэнтральны Камітэт Кампартыі Савецкага Саюза і ЦК КПБ, што беларускія пісьменнікі зробяць усё магчымае для павышэння ролі літаратурнай крытыкі ў рашэнні задач камуністычнага выхавання працоўных, ва ўмацаванні і развіцці жыватворных традыцый сацыялістычнага рэалізму, якія грунтуецца на ленінскіх прынцыпах партыйнасці і народнасці літаратуры.

У перапынку паміж пасяджэннямі пленума: В. Быкаў, А. Дракахруст, У. Караткевіч.

Фота Ул. КРУКА.

ЛЁГКА КАЗКА БАЕЦЦА...

«ДАЙ ВАДЫ, КАЛОДЗЕЖ!» П. МАКАЛЯ Ў РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА ІМЯ 50-ГОДДЗЯ КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

ЦІ ТРЭБА паўтараць даўно вядомую ісціну, што казачны фальклор — невычэрпная крыніца магчымасцей для мастака! Класічныя вобразы народных казак набываюць у нашы дні новыя рысы, новыя фарбы, сюжэты вар'іруюцца і пераплятаюцца, нязменна захоўваючы вернасць асноўнай маральна-этычнай ідэйнай задуме твора. Адной з любімых тэм беларускага фальклору — подзвігу ў імя Кахання і Сяброўства — прысвечана і п'еса паэта Петруся Макаля «Дай вады, калодзеж!», пастаўленая тэатрам юнага гледача.

Просты і ясны сюжэт лёг у аснову лірычнай п'есы, напісанай вершамі і расквечанай мноствам усялякіх казачных падзей. Злосная чараўніца Барабахаператварыла залатых спраў майстра, гордага і сумленнага юнака, у птушку-качара за тое, што ён адмовіўся служыць яе цёмным справам. Па казачнай традыцыі, толькі самаадданае каханне і вернасць могуць разбурыць гэтыя чары. Зачараванага Качара Барабаха схавала ў калодзеж. Таямнічы, поўны смутку заклік: «Пакаштуй маёй вады», — які даносіцца з глыбіні калодзежа, людзі прымаюць за хітрыкі нячыстай сілы і баяцца нават падыходзіць блізка. Толькі адна Алеся, добрая і смелая дзяўчына, здолела зразумець чужую бяду і паклялася вызваліць зачараванага юнака. Дзеля гэтага яна стойка пераносіць усе цяжкасці і нягоды, пераадольвае ўсе перашкоды, якія ёй чыніць Барабаха. Дзяўчыне дапамагаюць добрыя сілы прыроды: Сонца, Месяц і Вецер. Пасля многіх перыпетый Зло, нарэшце, зломлена. Каханне і Вернасць перамаглі.

Напісана п'еса добрым вершам, тэкст гучыць жыва, натуральна, інтанацыйна-багата. У дыялогу рытмічны лад верша лёгка перакідваецца ад аднаго персанажа да другога.

П'еса адрасавана школьнікам малодшага і сярэдняга ўзросту.

Ёсць у будове сюжэта некаторыя нацяжкі, не апраўданыя аўтарам, на якіх мімволі затрымліваецца ўвага чулых і дасціпных юных гледачоў. Так, напрыклад, незразумела, чаму бацька Алесі, паміраючы, рашуча адмаўляецца выпіць чыстай крынічнай вады, якую дачка прынесла яму. Відаць, такі старэчы капрыз спатрэбіўся аўтару для таго, каб адправіць Алесю па ваду да зачараванага калодзежа. Але не будзем прыдзірацца, гэта даволі нявінная недарэчнасць.

Далей мы даведваемся, што не толькі лёгкадумны гуляка Вецер, але нават Сонца і Месяц спачатку сляпа вераць і служаць чараўніцы Барабасе; і толькі даведаўшыся з расказу Алесі аб злосных хітрыках крывадушнай старой, яны раптам ўсё разумеюць і накіроўваюць на Барабаху свой запознены гнеў.

Мне думаецца, што такая канцэпцыя наўмысна змяшчае прывычнае разуменне ў свядомасці дзіцяці. Сонца і Месяц — самыя добрыя, мудрыя і справядлівыя сілы прыроды — не могуць ні пры якіх акалічнасцях служыць Злу. На гэтым выхоўваюць дзяцей уся наша гуманістычная дзіцячая літаратура і мудры эпас, яго прытчы, прымаўкі і казкі. Навошта ж уносіць сумятню ў розум дзяцей?

Гуляка-Вецер можа служыць чараўніцы. Гэта апраўдана і нават дасціпна, забаўна.

Казачныя персанажы прадстаўлены як абсалютна блізкія да рэальных, ачалавечаныя, калі можна так сказаць, вобразы. Асноўныя ролі напісаны аўтарам з любоўю, шчодра, маляўніча і даюць акцёрам добры матэрыял для творчых пошукаў.

П'еса П. Макаля, вельмі прывабная ў чытанні, зусім не лёгкая для пастаноўкі на сцэне, пачынаючы з празмернага мноства ўсялякіх феерычных з'яў, чароўных ператварэнняў і цудаў, якія адбываюцца «на вачах у гледача», і канчаючы вершаваным тэкстам, чытанне якога, як вядома, таксама патрабуе акцёрскага вопыту і майстэрства.

Нягледзячы на тое, што спектакль «Дай вады, калодзеж!» увогуле не выходзіць за рамкі дзіцячых уяўленняў, нямала ў ім спрэчнага, калі падыходзіць да яго з ацэнкай па самым строгім рахунку (а інакш, па-мойму, не варта і падыходзіць).

Першае, з чым можна спрачацца, гэта прынцып рэжысёрскага вырашэння спектакля. Здагадваешся і бачыш, што стваральнікі яго ўлічвалі спецыфіку дзіцячага мастацкага бачання свету, добрую і натуральную наіўнасць тых, каму адрасуецца «Дай вады, калодзеж!», той давер да праўды ўсяго, што адбываецца ў святле рампы, без якога амаль немагчыма ўявіць сабе аўдыторыю тэатра юнага гледача. Пастаноўшчык Ю. Фрыдман і мастак Ю. Тур карыстаюцца самай лёгкадаступнай у сэнсе тэатральнай тэхнікі сцэнічнай умоўнасцю. На працягу ўсяго спектакля дзеянне адбываецца ў межах адной і той жа — груваcткай па выкананні! — трохпавярховай установкі. На яе фоне многія эпізоды нават і па мізансцэнах выглядаюць мітуслівымі, і дэкарацыі, на маю думку, скоўваюць артыстаў, прымушаюць механічна рухацца па абмежаваных у прасторы канструкцыях. Як і заўсёды ва ўмоўным сцэнічным вырашэнні, тут ёсць хор, ёсць служкі-«невідзімкі», ёсць аксесуары, якія падказваюць гледачу, калі і пры якім надвор'і ўсё адбываецца. Ну, і зразумела, антракты пры адкрытай заслоне... Адны лічаць усё гэта сучасным стылем, другія — толькі данінай модзе.

Але паэтычны і расквечаны казачнымі фарбамі свет гэтага твора вымагаў больш маляўнічага і эмацыянальнага ладу пастаноўкі. Дзеці ўмеюць мысліць канкрэтна, а штучная, знарок падкрэсленая ўмоўнасць, якая прымушае іх нешта пераадольваць, каб зразумець і без таго метафарычную казку, наўрад ці лепшы выяўленчы сродак. Ва ўсякім разе галоўным ён мог бы і не быць.

У тэатр прыходзяць вучні ад першага да пятага класаў. Назіраючы рэакцыю глядзельнай залы, бачыш, што розніца ва ўзросце нават у адзін-два гады выразна адчуваецца па тым, як дзіця ўспрымае падзеі на сцэне. Для 10—12-гадовых дзяцей зусім даступныя «ўмовы гульні», якія прапануе тэатр, а ў малышоў-першакласнікаў і другакласнікаў яны выклікаюць недаўменне:

— Хто гэтыя цёткі, што сядзяць на балконе і нічога не робяць?

— Як не робяць? Яны робяць музыку. (Гэта тлумачыць старэйшы хлапчук).

— А чаму калодзеж на другім паверсе? Хіба так бывае?

— Навошта яны (г. зн. служкі) махаюць венікамі? — і г. д.

У адной з карцін рэжысёр дасціпна ўжыў (усяго некалькі мінут) прынцып ценявога тэатра, і глядзельная зала адразу ажыла, хоць сама тэхніка выканання была далёка не на вышыні. Мне думаецца, такое вырашэнне некаторых феерычных казачных эпізодаў, — зразумела, больш прафесійна нададзенае, — магло б даць вельмі ўражлівы сцэнічны эфект (скажам, палёт Барабахі на мятле).

Засмучае неахайнасць аддзелкі рэквізіту: непрыгожая лялька Качар (да таго ж — у руках нявопытнага лялькавода, які надакучліва дэманструе гапіт, на якім яна трымаецца). Аляпаватыя, грубыя кветкі (кусты ці букеты?), невядома па якой логіцы вылазяць яны з-за паркалёвай занавескі, каб апынуцца на дарозе ў Алесі... Гэта не дробязі. Гэта дэталі мастацкага твора — спектакля. Тут нельга мірыцца з любой неахайнасцю!

Зрэшты, можна спрачацца аб прынцыпе пастаноўкі на сцэне тэатра спектакля «Дай вады, калодзеж!», можна пагаджацца або не пагаджацца з ім (мне асабіста такое вырашэнне здаецца далёка не найлепшым), але нельга не прызнаць, што ў плане сваёй трактоўкі рэжысёр Ю. Фрыдман праявіў многа вынаходлівасці ў пошуках дасціпных дэталяў. Выключаючы няўдалую ўстаноўку, аб якой я гаварыла вышэй і якая яму самому не дала магчымасці разгарнуцца, рэжысёр знайшоў нямала прыдумак, якія радуюць гледача: вельмі казачныя зоркі, гарбузы-ліхтары, якія свецяцца ў руках служак, ільняныя косы ў дзяўчат, сабачка і гусяня на кольцах, парасонік, грамафонная труба ў Барабахі, эфектны апафеоз з ілюмінацыяй у фінале спектакля.

Арыгінальная трактоўка вобраза Барабахі, якую рэжысёр даў двум выканаўцам. Абодва іграюць яго па-майстэрску.

У В. Лебедзева Барабаха — старая цыганка-варажбітка, экзатычна-маляўнічая і нават па-свойму абаяльная. Забаўны яе цыганскі танец, прыдумка з ёлачным дожджыкам.

У выкананні Б. Піскуна Барабаха хоць і прыкідваецца «цыганкай», але яна сапраўдная маладая ведзьма з традыцыйнымі ікламі ў роце. Сіла яе ў неўтаймаванай страснасці, энергіі, якая б'е феерверкам і выклікае ўсе яе шалёныя скачкі, танцы, куляннi. Радуе старанная распрацоўка забаўных дэталей.

Алеся (Н. Бенядзіктава) — дужая, напорыстая, валявая дзяўчына з тых, што «в горящую избу войдет». Па аўтарскім тэксце яна, бадай, і павінна быць такой, але, можа, іншы раз, асабліва ў лірычныя моманты, варта было б зрабіць яе крыху мякчэйшай, больш жаноцкай.

Невядома чаму Алеся пры сустрэчы з Маці Месяца называе яе «бабуляй», калі тая выглядае яе равесніцай, калі не маладзейшай. Дарэчы, выканаўца гэтай ролі падае тэкст вельмі выразна. І наогул, усе тры «казачныя» Маці мне здаліся цікавымі, выразнымі. Чаму б не ўпамянуць у праграмцы іх выканаўцаў?

Выклікае сур'ёзныя пярэчанні выкананне ролі Месяца акцёрам А. Кашперавым. Аўтарскі тэкст зусім не дае падстаў для такой характарыстыкі вобраза. Адкуль гэтая залішняя развязнасць? Другі выканаўца ролі Месяца А. Забалотнікаў не стараецца смяшыць дзетвару і гэтым збіраць лёгкае жніво сумніцельнага поспеху. Ён тактоўна трымаецца ў рамках задачы, пастаўленай аўтарам, і яго выкананню мы верым.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

ШКОЛА ЧАКАЕ

Настаўнік малявання Ратамскай сярэдняй школы Іван Каленік напісаў пісьмо ў рэдакцыю «Літаратуры і мастацтва», у якім узняў важныя пытанні эстэтычнага выхавання ў школе. Гэта пісьмо было надрукавана 13 жніўня 1971 г.

Неўзабаве рэдакцыя атрымала пісьмо з Міністэрства асветы БССР з нагоды выступлення ў газеце І. Каленіка:

«У артыкуле «Школа чакае» аўтар т. Каленік І. уздымае рад істотных пытанняў, звязаных з паляпшэннем эстэтычнага выхавання школьнікаў сродкамі выяўленчага мастацтва.

У апошнія гады Міністэрства асветы БССР прыняло канкрэтныя меры па ўдасканаленні эстэтычнага выхавання вучняў. З 1971-72 навучальнага года 1—6 класы перайшлі па выяўленчым мастацтве на новыя праграмы. Апрача ўрокаў малявання і чарчэння навучальным планам прадугледжваецца арганізацыя факультатыўных заняткаў у VII—IX класах па жывапісе і графіцы, у VII—VIII — па скульптуры і кераміцы, у X класах — вывучэнне савецкага выяўленчага мастацтва, у IX—X класах — гісторыі выяўленчага мастацтва. Там, дзе ёсць магчымасць, да гэтай работы прыцягваюцца маладыя мастакі і мастацтвазнаўцы.

У абласных інстытутах удасканалення настаўнікаў створаны кабінеты чарчэння і выяўленчага мастацтва, якія ўкамплектаваны адпаведнымі педагагічнымі кадрамі. У навучальных планах павышэння кваліфікацыі настаўнікаў прадугледжваецца час на вывучэнне пытанняў методыкі і выкладання музычнага і выяўленчага мастацтва.

У 1972 г. запланавана правесці рэспубліканскі семінар настаўнікаў малявання, кіраўнікоў гурткоў выяўленчага і прыкладнога мастацтва школ і пазашкольных устаноў.

Для школ рэспублікі завозяцца вучэбна-наглядныя дапаможнікі і вучэбнае абсталяванне па выяўленчым мастацтве і чарчэнні: табліцы па маляванні для I—IV, V—VI класаў; альбомы рэпрадукцый для I—IV, V і VI класаў, альбомы рэпрадукцый «Школьная выстаўка», дыяфільмы і інш.

Штогод праводзяцца раённыя, гарадскія, абласныя і рэспубліканскія выстаўкі выяўленчага мастацтва дзяцей. У 1972 годзе будзе праведзена рэспубліканская выстаўка дзіцячай творчасці, прысвечаная 50-годдзю піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна.

Аднак цэлы рад пытанняў, аб якіх гаворыць аўтар, да гэтага часу яшчэ не знайшоў належнага рашэння.

У перспектыўных планах работы Міністэрства асветы БССР на будучыя 5 гадоў намечаны канкрэтныя меры пашырэння і паглыблення работы па эстэтычным выхаванні вучняў.

М. ДАРАФЕЕНКА,
начальнік Упраўлення школ Міністэрства асветы БССР».

Як бачым, у пісьме з Міністэрства асветы двойчы ўпамінаюцца канкрэтныя захады, прынятыя для паляпшэння справы эстэтычнага выхавання ў школе. Але ці на ўсе пытанні, узнятыя І. Каленікам, адгукнуліся ў міністэрстве?

Безумоўна, вельмі радуе, што ажыццяўляецца пераход на новыя праграмы навучання па выяўленчым мастацтве ў школе, што да факультатыўных заняткаў па выяўленчым мастацтве са школьнікамі прыцягваюцца маладыя мастакі і мастацтвазнаўцы, што ў школы завозяцца дапаможнікі, што вядзецца на разнастайных семінарах настаўнікаў малявання, абмеркаванне методыкі выкладання і г. д.

Разам з тым хацелася б ведаць думку міністэрства і па такіх пытаннях, пастаўленых у пісьме І. Каленіка, як абмен вопытам у галіне эстэтычнага выхавання з братнімі рэспублікамі, як узаемасувязь выкладання малявання з вырашэннем практычных патрэб школы ў афармленні школьнага інтэр'еру. Хацелася б ведаць, ці ёсць зрухі ў арганізацыі ў школах спецыяльных класаў з мальбертамі замест парт і сталоў.

Востра пастаўлена ў пісьме І. Каленіка праблема кадраў. Ці можа яна быць вырашана належным чынам толькі праз сістэму павышэння кваліфікацыі настаўнікаў?

Несумненна, многія з названых тут і не названых вострых праблем эстэтычнага выхавання ў школе будуць абмеркаваны ў часе пленума праўлення Саюза мастакоў БССР, які павінен неўзабаве адбыцца — ён спецыяльна прысвячаецца гэтым пытанням. Аб іх вастрыні сведчаць і іншыя водгукі, якія прыходзяць у рэдакцыю з нагоды пісьма І. Каленіка.

СПРАВУ ВЫРАШАЦЬ КАДРЫ

Артыкул І. Каленіка «Школа чакае» глыбока мяне ўсхваляваў, і я цалкам падзяляю ягоныя думкі і трывогі, бо становішча з выкладаннем у сярэдніх школах выяўленчага мастацтва і чарчэння далёкае ад дасканалага. За дваццаць пяць гадоў сваёй педагагічнай практыкі я не раз быў сведкам абыякавасці да прадметаў малявання і чарчэння як з боку вучняў, так і з боку настаўнікаў, якія не ўмелі захапіць гэтымі прадметамі вучняў. Больш таго, нярэдка даводзілася чуць, як многія настаўнікі па іншых прадметах выказваліся пра маляванне і чарчэнне як пра другарадныя ў школе. Колькі давялося вытрымаць «баталій», сцвярджаючы адваротнае! Жыццё бярэ сваё — сёння ўжо ніхто не сумняваецца, што маляванне і чарчэнне — такія ж раўнапраўныя ў школе, як і ўсе астатнія прадметы. Але аднаго толькі ўсведамлення — мала. Трэба і выкладаць гэтыя прадметы, як яны таго патрабуюць. А таму неабходна вырашыць праблему кадраў. Нават у школах Мінска патрэбных кадраў нестае. Адміністрацыя школьная нярэдка вымушана запрашаць выкладаць маляванне і чарчэнне людзей, якія не валода-

Вельмі каларытная сама па сабе фігура Сонца (В. Юдчыц). Добры касцюм. Шкада, што невялікая сцэнка з ім, якая магла б уразіць уяўленне дзіцяці, па-рэжысёрску ніяк не вырашана і не пакідае следу ў гледачоў. Але гэта не віна акцёра.

Абодва выканаўцы Майстра (В. Турмовіч і Ул. Баклейчаў) добрасумленна імкнуцца пераадолець бясколернасць «блакітнай» ролі. Бадай, другому гэта больш удаецца, — ён больш лірычны, мяккі, больш выразна чытае вершы.

Т. Калеснік, А. Фурманавай і Л. Горцавай (Ганка і Зося — сёстры Алесі), па сутнасці, няма чаго іграць, такія безаблічныя іх ролі. Спадзяемся сустрэцца з гэтымі актрысамі ў больш спрыяльных для іх умовах. А да таго часу Горцавай трэба паклапаціцца аб сваёй дыкцыі. Нездарма ж кажуць: «Выразная дыкцыя — ветлівасць акцёра».

Музыку для спектакля напісаў Я. Глебаў. У ёй усё ад казкі (голас з калодзежа, тэма Барабахі, віхры, фінал, мяккая лірычнасць несенных мелодый). Хацелася б, каб цудоўная песня Алесі «На ўсім белым свеце», якая па задуме аўтара праходзіць лейтматывам праз усю п'есу, ярчэй загучала ў спектаклі, засталася ў памяці гледачоў.

Наогул спектакль ідзе ў добрым, дынамічным рытме.

Як яго прымаюць гледачы?

Я сказала б—добразычліва, але не больш. Мне давялося глядзець спектакль два разы і асаблівага энтузіязму я не заўважыла. Рэагуюць толькі на Барабаху, на яе задзірлівыя рэплікі, і тады радасна (нібы толькі і чакалі гэтага), усёй залай, аглушальна крычаць: «Не-не!», нават іншы раз неўпапад, не разабраўшыся, пра што менавіта яна пытаецца. У астатнім—парадак, цішыня, маўчанне.

Мне думаецца, спасылкі на «дзіцячую псіхалогію», якая нібыта задавальняецца толькі намёкам для таго, каб даць разыграцца фантазіі, некалькі перабольшаныя, калі справа датычыць тэатра. Варта было дзесьці на задніку ўспыхнуць яркаму зарыву (я нават не памятаю, які гэта быў момант), як я пачула за спіной выклік захаплення: «Ой, глядзі, глядзі, як прыгожа!..»

Дзеці любяць прыгожую, святочную тэатральнасць. Праз яркае, сапраўды мастацкае захапляючае відовішча яны больш усхвалявана ўспрымаюць маральна-этычную ідэю, закладзеную ў ім. А калі тэатр мудруе, не разабраўшыся як след у адрасе, у глядзельнай зале стаіць недаўменнае маўчанне.

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ,
заслужаная артыстка Грузінскай ССР.

Ганна Панкрат у ролях Кабаніхі («Навальніца»), Соф'і («Шануй бацьку свайго») і Кудраўцавай («Страчаны дом»).

І Ў КОЖНАЙ РОЛІ—ЧАЛАВЕК

ЗАСЛУЖАНАЙ АРТЫСТЦЫ БССР Ганне ПАНКРАТ — 60 ГАДОЎ.

Больш ста пяцідзесяці роляў сыграла Ганна Купрыянаўна Панкрат за сваё сцэнічнае жыццё. Колькі любві аддадзена кожнай з іх! Так, любві, бо сапраўдны акцёр любіць кожнага свайго героя незалежна ад таго, галоўны ён ці другарадны, дадатны ці адмоўны — у кожным вобразе ён імкнецца сцвярджаць справядлівасць, праўду, дабро. Аддадзена многа... Але Ганна Купрыянаўна лічыць, што яшчэ больш атрымана. Прынамсі, ад тых роляў, дзе драматургічны матэрыял даваў магчымасць раскрыцца поўна, глыбока, усебакова.

Творчы шлях Г. Панкрат пачынаўся трыццаць пяць гадоў назад, калі яна, дачка полацкага чыгуначніка, паступіла вучыцца ў студыю БДТ-1. Яе педагогамі былі Е. Міровіч і Л. Ліцвінаў, партнёрамі па сцэне — Б. Платонаў, Г. Глебаў, Л. Ржэцкая, С. Станюта, Л. Рахленка і іншыя выдатныя акцёры. Можна ўявіць, як прыдаўся ёй вопыт работы з імі пазней, у Бабруйскім калгасна - саўгасным тэатры і ў Гродзенскім абласным тэатры, дзе яна працуе з першага дня яго ўтварэння.

Усё жыццё жывучы ў Беларусі, Ганна Купрыянаўна добра ведае характар і побыт свайго народа, назапасіла шмат цікавых назіранняў, і гэта дапамагае ёй ствараць яркія вобразы ў нацыянальным рэпертуары. На пачатку свайго шляху яна з захапленнем іграла ў «Партызанах» Крапівы і ў «Бацькаўшчыне» Чорнага, зараз адна з любімых яе роляў — Паліна ў трагікамедыі «Трыбунал» Макаёнка.

Г. Панкрат — артыстка рознапланавая. У яе рэпертуары ролі і глыбока драматычныя (напрыклад, Рашэль у «Васе Жалязновай») і камедыйныя, якія яна выконвае таксама натхнёна і з запалам (Агарнова ў «Дамах і гусарах» або Завальская ў камедыі «Цвыркун ці бюро добрых паслуг»).

Як у кожнага артыста, ёсць у Ганны Купрыянаўны свой любімы драматург. Гэта Аляксандр Мікалаевіч Астроўскі, у спектаклях па п'есах якога сыграла яна шмат роляў: бойкую разумную Паліксену («Праўда добра, а шчасце лепш»), бязвольную Купавіну («Ваўкі і авечкі»), уладную самадурку Уланбекаву («Выхаванка»), пранырлівую свацця Усціннью Навумаўну («Свае людзі — памяркуемся») і інш. А сёння мне хочацца больш падрабязна спыніцца на апошняй яе рабоце ў спектаклі вялікага рускага драматурга — ролі Кабанавай у «Навальніцы».

...Няспешна выходзіць з царквы багатая купецкая ўдава Марфа Ігнатаўна Кабанава ў суправаджэнні дзяцей і нявесткі. Гэтая высокая мажная жанчына з буйнымі валявымі рысамі твару, апранутая ў чорнае, адразу прыцягвае ўвагу гледачоў. Спакойная, суровая, упэўненая ў сваёй уладзе над хатнімі, яна гаворыць гучна, але роўна, размерана, не павышаючы голасу. Яна — прадстаўніца «цёмнага царства», у якім пануюць грошы, самадурства, рабскі страх слабых перад моцнымі. А пачуцці? Ім няма месца ў гэтым бяздушным свеце. Нават любоў да сваіх дзяцей не ўласціва Марфе Ігнатаўне — варта паглядзець, як раўнадушна развітваецца яна з Ціханам, праводзячы яго ў няблізкую дарогу!

Але бываюць моманты, калі спакой здраджвае Кабанавай — Панкрат. Гэта здараецца тады, калі хтонебудзь свядома ці несвядома, проста па дабраце сэрца спрабуе парушыць спрадвечны парадак дамастроеўшчыны. З гневам і абурэннем дакарае яна Ціхана, які сумняваецца, ці трэба, каб жонка яго баялася.

— Як навошта баяцца? Здурэў ты ці што? Які ж гэта парадак у хаце будзе?..

Вельмі важныя для характарыстыкі Кабанавай яе адносіны да майстра - самавука Кулігіна. Калі Кулігін тлумачыць натоўпу прычыны такой з'явы прыроды, як навальніца, Кабанава заўважае:

— Ёсць што паслухаць, ужо няма чаго сказаць! Вось час які настаў, якія настаўнікі з'явіліся. Калі стары так разважае, што ўжо ад маладых патрабаваць!

Здаецца, зусім кароткая рэпліка, а колькі самых разнастайных пачуццяў укладае ў яе Панкрат! Тут і пагарда, і імкненне абсмяяць, падарваць давер натоўпу да Кулігіна, і арганічная нянавісць да ўсяго светлага, разумнага, і страх за тое, што гэтае разумнае, перадавое разбурыць тое «цёмнае царства», дзе яна так паўнаўладна гаспадарыць.

Не спачуванне, не раскаянне валодаюць ёю, калі яна даведваецца пра смерць Кацярыны. Яна гаворыць, унутрана трыумфуючы:

— Што, сынок! Бачыш куды воля вядзе? Казала я, дык ты слухаць не хацеў. Вось і дачакаўся!..

Злосны, страшны вораг усяго чалавечнага ў людзях Кабанава ў выкананні Г. Панкрат. Марфа Кабанава выдатна дапоўніла галерэю вобразаў, створаных артысткай у спектаклях па п'есах яе любімага драматурга.

Так, менавіта такія ролі, праўдзівыя, глыбокія, яркія, даюць артысту магчымасць удасканальваць сваё майстэрства, адчуваць, як я гаварыў ужо вышэй, што атрымана больш, чым аддадзена. Сустрэчы з сапраўдным мастацтвам узбагачаюць не толькі творчы арсенал майстра, але і яго душу, яго пачуцці. Я заўсёды думаю аб гэтым, калі бачу, як сардэчна ставіцца Ганна Купрыянаўна да сваіх калег, як па-мацярынску цікавіцца справамі моладзі — творчымі планамі, матэрыяльнымі і жыллёвымі ўмовамі. Талент і чалавечыя якасці... Яны нераздзельныя ў рабоце акцёра. Бо толькі спалучаючы іх, можна ствараць вобразы, якія сапраўды будуць хваляваць, вучыць, выхоўваць.

Ул. ДЗЕМІН,
артыст Гродзенскага абласнога тэатра.

юць методыкаю выкладання ў школе. Праз год-паўтара такія «педагогі» пакідаюць школу, а ведаў у іх вучняў так і не прыбаўляецца.

Віцебскі педагагічны інстытут і Мінскае мастацкае вучылішча, якія шмат гадоў рыхтуюць кадры выкладчыкаў малявання і чарчэння, не здольныя запоўніць вакуум—выпускнікі іх усяляк ухіляюцца ад работы ў школе. Апрача прычын матэрыяльнага парадку (мала гадзін, а значыцца і малая заработная плата), ёсць і іншыя: у абсалютнай большасці школ няма спецыяльна абсталяваных кабінетаў па маляванні і чарчэнні, няма мальбертаў, сафітаў для падсвечвання натуры, адчувальны недахоп наглядных дапаможнікаў.

Маладыя спецыялісты нашага профілю аддаюць перавагу рабоце ў якасці мастака-афарміцеля на заводзе, у кіно і на іншых прадпрыемствах. І клопату менш, і прыбыткова. Не трэба правяраць штодзень сотні чарцяжоў і спыткаў па маляванні.

Вырашыць жа праблему кадраў выкладчыкаў малявання і чарчэння (у тым ліку і іх аплаты) можна —варта толькі па-гаспадарску падысці да справы, забяспечыць гэтым кадрам неабходную нагрузку, усебакова прааналізаваць шляхі палялшэння эстэтычнага выхавання нашай школьнай моладзі.

Г. БАЦВІНКА,
настаўнік малявання і чарчэння.

Мінск.

БУДУ ВЫКЛАДЧЫКАМ

Не такі ўжо далёкі час, калі скончыцца мая вучоба ў Мінскім мастацкім вучылішчы імя А. К. Глебава. Здзейсніцца мая мара—буду працаваць у школе, выкладаць маляванне і чарчэнне. Але ўжо сёння адчуваю і пэўную заклапочанасць з тае прычыны, што многія з нашых выпускнікоў стараюцца трапіць на любую работу, апрача выкладчыцкай. Іншы раз нават не жадаюць адпрацаваць устаноўлены пасля атрымання дыплома тэрмін.

Чаму?

Так, сапраўды, работа выкладчыка—не з лёгкіх. Патрабуе энергіі, умельства, сіл. І сіл для любімай работы не шкода. Але ж была б загрузка!..

Я бачу сябе ў будучым толькі педагогам. Мару вярнуцца пасля вучобы ў свой Бярэзінскі раён, каб працаваць там.

Між тым, у сельскай школе ў выкладчыка чарчэння і малявання не так багата гадзін. Часам—да поўнай стаўкі не хапае. Тады даводзіцца браць дадатковыя нагрузкі—урокі працы або фізкультуры... Але на гэтыя дадатковыя нагрузкі патрэбны адпаведныя веды...

Спадзяюся, што з цягам часу гэтае «зачараванае кола» неяк будзе разарвана, і мне і маім сябрам не давядзецца здраджваць сваёй мары быць настаўнікам.

Ул. НЕСЦЯРОВІЧ,
навучэнец трэцяга курса Мінскага мастацкага вучылішча.

ТРОХІ ПРА ЧАРЧЭННЕ

Ні для каго не сакрэт: на вытворчасці асноўны дакумент — чарцёж. Мова чарцяжа простая—яе мы лёгка чытаем. Але лёгкасць гэтая —вынік працяглай вучобы і штодзённай трэніроўкі.

На вытворчасць сёння ўсё больш прыходзіць выпускнікоў школ. Практыка паказвае, што нярэдка даводзіцца пачынаць вучыць іх спачатку чытаць чарцёж. Пра мову чарцяжа ў многіх з іх —вельмі прыблізнае ўяўленне.

І я яшчэ раз задумаўся пра гэта, пачытаўшы артыкул І. Каленіка «Школа чакае». Вельмі слушны артыкул.

Асабліва далучаюся да тых высноў, якія датычаць чарчэння. Мала, вельмі мала гадзін на чарчэнне ў школе. Кепска, бывае, яно выкладаецца. А прайграе ад гэтага, у канчатковым выніку, вытворчасць. А гэта значыць —мы ўсе.

К. ПАЛЯКОЎ,
рабочы-сталяр 7 разрада.

Асіповічы.

ЦІ ПАВІНЕН НАСТАЎНІК АФАРМЛЯЦЬ ШКОЛУ?..

Я выкладаю ў Мінскім мастацкім вучылішчы чарчэнне і адначасова кірую практыкаю нашых навучэнцаў у школах Мінска.

Нярэдка ў часе практыкі высвятляецца, што навучэнец, які добра паспявае на ўсіх прадметах, горш дае ўрок, чым яго сябра, які займаецца менш паспяхова. Менавіта ў часе практыкі высвятляюцца педагагічныя здольнасці нашых навучэнцаў. А між тым, па праграме педагагічнай практыкі патрабуецца, каб навучэнцы выканалі ў школе і якую-небудзь афармленчую работу. Ці правільна гэта? Мы ж рыхтуем выкладчыкаў малявання і чарчэння, а не афарміцеляў, якія рыхтуюцца на зусім іншым аддзяленні.

Не паспявае малады спецыяліст прыйсці ў школу, як яго адразу ж загружаюць афармленчай работай. І мала таго, што яна не аплочваецца. Але заданні бываюць часта проста не пад сілу маладому спецыялісту. І тады пачынаецца «самадзейнасць», якая зусім не выхоўвае эстэтычны густ вучняў школы.

Апрача таго, загружаны афармленчай работай, малады настаўнік мала мае часу як след падрыхтавацца да ўрокаў.

Мне думаецца, пытанне гэта — сур'ёзнейшае, чым можа здацца на першы погляд.

Зразумела, тут не можа быць нейкага адназначнага рашэння. Адзін настаўнік здольны выконваць афармленчую работу, другі—не. Але абсалютна ясна, што калі здольны—то работа неяк павінна аплочвацца. І вось тут, можа, і ёсць адзін са шляхоў да вырашэння праблемы загружанасці настаўніка малявання і чарчэння: я маю на ўвазе паспрабаваць увесці ў школе адпаведную штатную адзінку або «поўадзінкі» афарміцеля. Ці не зацікавіла б гэта маладых спецыялістаў, схільных праз год-два пакідаць работу ў школе?

Гэтыя пытанні ўзніклі ў мяне, калі я прачытала артыкул І. Каленіка ў «Літаратуры і мастацтве». Артыкул, які варты ўвагі, варты абмеркавання.

Л. МАСЮК.

Мінск.

ПЛЁН ТВОРЧАЙ РАЗВЕДКІ

НА КАНЦЭРЦЕ ДЗЯРЖАЎНАГА АНСАМБЛЯ ТАНЦА БССР

Дзяржаўны ансамбль танца БССР выступіў з новай праграмай.

Апрача жадання пазнаёміцца з ёй, цікавасць узнікла яшчэ і таму, што папярэдняя праграма выклікала многа слушных дакораў — ад рэпертуару да мастацкага выканання, і цяпер хацелася ўбачыць, якія вывады зрабіў для сябе калектыў ансамбля, яго новы мастацкі кіраўнік — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, народны артыст БССР Сямён Дрэчын.

— Нам прыйшлося нанава разабрацца ў тэхналогіі беларускага танца, вывучаць харэаграфію фальклору, — расказвае ён. — Але калектыў працаваў над новай праграмай з вялікім жаданнем, з натхненнем, і я адчуваў, як з кожным тыднем расце майстэрства выканаўцаў.

Сапраўды, калі глядзіш вянок беларускіх танцаў — лірычна-задуменную «Перапёлачку», жартоўна-іскрыстыя «Янку» і «Крыжачок», бездакорна, з пункту гледжання і харэаграфічнага і фальклорнага, пастаўленую «Лявоніху» — адчуваеш, што сказана гэта не галаслоўна. Гэтак думаюць і спецыялісты.

— Я атрымаў вялізнае задавальненне. Такой «Лявоніхі» яшчэ не бачыў, — гэта словы кампазітара Юрыя Семянякі.

— Я захоплены гэтым калектывам. За іх новай праграмай — агромністая праца, — так закончыў сваё выказванне Сяргей Грабеншчыкаў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, харэограф.

...Імкліва сплятаюцца і расплятаюцца гнуткія жаночыя рукі. А вакол — чырвоныя кропкі факелаў, скурчаныя, пачварныя постаці гітлераўцаў. Нарастае трывожная мелодыя. Жаночая група ў цэнтры — гэта ўжо трапяткое, бязлітаснае полымя, якое ахапіла жывыя чалавечыя целы. Заключны акорд, цішыня — і дзве кволыя рукі, якія ўзнімаюцца з папялішча.

Гэта ўражвае. Гэта не можа пакінуць раўнадушным. Хаця з тым, як вырашана канцоўка, можна спрачацца. Але адно несумненна: каб зрабіць **такое,** трэба дасягнуць пэўнай ступені майстэрства.

Дарэчы, можна спрачацца не толькі пра «Хатынь», пра яе месца ў праграме (думаецца, не варта заканчваць першае аддзяленне канцэрта менавіта гэтым нумарам), але і пра тое, ці правамернае ўключэнне ў праграму двух танцаў — «Сучасныя рытмы» і «Лянок» (таксама сучасныя варыяцыі).

— Які профіль Дзяржаўнага ансамбля танца БССР? Беларускі фальклор — вось, па-мойму, аснова яго дзейнасці. З гэтай лініі рэзка выпадае «Лянок». Танец пастаўлены добра, але... Мы бачым увачавідкі, як у нашы прафесійныя калектывы ўрываецца гэткі струмень эстраднасці, «аблегчанага» прачытання танца. А што будзе рабіць самадзейнасць, убачыўшы такое з вялікай сцэны?

Мне здаецца, што гэтыя словы Юліі Чурко, кандыдата мастацтвазнаўства, вельмі слушныя.

Ідучы на любое відовішча, настройваеш сябе па-рознаму, у залежнасці ад таго, што чакае наперадзе — эстрада, опера ці сімфанічны канцэрт. Ад гэтага калектыву мы чакаем перш за ўсё прапаганды народнага мастацтва, творча-прафесійнай яго апрацоўкі. Чаму на праглядзе, дзе сабраліся гледачы-прафесіяналы, зала найбольш ажыўлена рэагавала на танец «Весялуха», пастаўлены магілёўчанінам М. Дудчанкам, хаця гэта было не так прафесійна «чыста» пастаўлена, як, скажам, «Вясковыя малюнкі»? Таму што адразу патыхнула той свежасцю, першароднасцю і прыгажосцю народнага мастацтва, што так характэрны для твораў самабытных, не «зацяганых» на сцэне.

Чаму «Паўлінка» — «гумарэска, прадстаўленая лялькамі па матывах камедыі Я. Купалы», — глядзелася з такім задавальненнем, са шчырым смехам гледачоў, у той час, як таксама жартоўны абразок «Лапці-самаплясы» не выклікаў такой рэакцыі?

Таму што ў першым выпадку пастаноўшчыкам С. Дрэчыным былі выкарыстаны не толькі яго надзвычай багатая фантазія майстра-пастаноўшчыка, але і не меней багаты вопыт чалавека, які яшчэ ў саракавыя гады аб'ездзіў Беларусь у складзе групы фалькларыстаў, сабраў і запісаў незлічоныя гумарыстычныя, харэаграфічныя і акцёрскія знаходкі, падгледжаныя ў народзе.

Абразок жа «Лапці-самаплясы» пакідае ўражанне незавершанасці, халаднаватасці, супярэчнасці паміж харэаграфіяй танца і яго афармленнем.

Здаецца выпадковым у праграме і «Паланез», і «Юрачка». Відаць, таму, што ні ў тым, ні ў другім танцах не было асаблівых пошукаў і знаходак, акцёрскага майстэрства, якія вылучалі лепшыя нумары канцэрта. Артыстычнасць, уменне пераўвасобіцца — гэта, на маю думку, увогуле тое, чаго ў пэўнай ступені не хапае артыстам ансамбля.

Новая праграма падабаецца гледачам. Безумоўна, яе яшчэ трэба дапрацоўваць, дапаўняць — (пажадана — танцамі народаў СССР), але галоўнае — яна з'явілася той творчай заяўкай на беларускі танец, якой так чакалі ўсе аматары народнага мастацтва.

В. ІПАТАВА.

Пройдзе некалькі месяцаў і ў Беларускім Дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце пачнецца абарона дыпломаў. А зараз пяцікурснікі на пераддыпломнай практыцы.

На здымку, які зрабіў у мастацкай майстэрні Аршанскага ордэна Леніна ільнокамбіната М. Мінковіч, — будучыя мастачкі В. Грыдзіна і А. Якімук.

Тэма іх дыпломных праектаў — афармленне інтэр'ера. Зараз дзяўчаты распрацоўваюць эскізы тканіны для парцьер.

ВІДАЦЬ, не такая ўжо рэдкасць — рэдакцыйнае пісьмо, аўтар якога скардзіцца на сум. Што, маўляў, няма дзе разумна і весела правесці вольны час. Няма дзе патанцаваць, паспяваць, паглядзець фільм, паслухаць добрага лектара. Часцей за ўсё пісьмы гэтыя ад жыхароў сяла, дзе няма клубаў і дзе мясцовае кіраўніцтва, заклапочанае выключна праблемай хлеба, праблему ружаў цалкам аддало на водкуп сельскаму гарманісту. Пісьмо, пра якое я гавару, зусім іншага роду, і сум у аўтара таксама асобага парадку.

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ.

ДА ПЫТАННЯ

Пошукі забаў для яго не абмежаваны цеснымі рамкамі вясковай ваколіцы, бо ён жыве ў цэнтры вялікага горада. Ды і не пра кіно, не пра лекцыі ў яго клопаты. Ён у тым сталым узросце, у той, як ён піша, «спелай стадыі розуму і эстэтычнай асновы», калі танцы і кіно не могуць вычарпаць усю суму душэўных і культурных патрэб чалавека. Ён і не скардзіцца на тое, што няма куды пайсці: «Недарэчна было б скардзіцца на культурную беспрытульнасць, жывучы ў цэнтры вялікага сучаснага горада». Яго сум — гэта сум даўно апісаны літаратурай — адзінота сярод людзей. Ён прагне грамадства, але на людзях яму нязменна сумна і адзінока. Пра любую кампанію, у якой яму даводзіцца бываць ён «ведае ўсё на сто гадоў наперад і хоць зараз можа сказаць, аб чым будуць гаварыць у гэтым доме і ў тым, і ў наступным. Адны і тыя ж барадатыя досціпы, адны і тыя ж спрэчкі, адны і тыя ж стэрэатыпныя забавы...»

Ёсць у гэтым пісьме і напамінак пра тую раскошу чалавечых сувязяў, пра якую калісьці гаварыў Сент-Экзюперы. Дазволю сабе пры гэтым упамянуць, што Экзюперы, чалавек незвычайнага розуму, абаяння, дзівоснай душэўнай шчодрасці і адвагі, меў нямала сяброў, шчасце спатканняў з якімі было несумненна ўзаемным. Вось пра такія менавіта сустрэчы, калі людзям ёсць што даць усёй горычы гэтага ўсвядомленага і па-філасофску асэнсаванага лёсу. Але па ўсіх прыкметах відаць, што наш «Чайльд-Гарольд» даўно выйшаў з таго наіўнага стану розуму і душы, калі «што яму кніга апошняя скажа, тое на душы яго зверху і ляжа». Яго пункт гледжання на сяброўства, дзе ён вось ужо многа гадоў не знаходзіць, да каго прыляпіцца душой, базіруецца не на кніжным, а на зусім самастойным жыццёвым вопыце. Дык, можа, у вопыце і ўся справа? Дык, можа, варта час ад часу не толькі сусветныя агляды чалавецтву наладжваць, а і сабе самому рабіць хоць бы невялікія маральныя пераўлікі?

Многае з чалавекам бывае на гэтым свеце. І сярод гэтага многага, на жаль, не ўсё светлае, не ўсё радаснае. Бывае, і сум да горла падступіць. Бывае, і адчай у сэрца штурхне, думкі адчайныя падкажа, руку непапраўна накіруе. Усё бывае. Але каб вось так, на доўгія гады суцэльныя поцемкі — гэта ўжо няшчасце, хвароба.

Перачытваючы гэта пісьмо, якое сведчыць аб пэўнай эрудыцыі аўтара, думаючы аб ім, я міжволі ўспамінала аднаго свайго знаёмага, скаргі якога на коснасць блізкіх людзей з цягам часу робяцца ўсё больш падобныя на скаргі аўтара пісьма, якое тут каменціруецца. Падобнымі іх робіць не толькі тое, што і мой знаёмы таксама ледзь не ўсё адзін аднаму, апрача партыі ў прэферанс або анекдота «часоў Ачакава і пакарэння Крыма», і сумуе наш карэспандэнт. Але сум не пакідае яго ўжо даўно: гадоў, бадай, з трыццаці, а зараз яму за сорак. Тэрмін дастатковы, каб узяць ды і задумацца, з-за чаго гэта так «збязлюдзеў» вакол цябе свет і чаму сум так неадчэпна прыкіпеў да цябе.

Каб быў наш карэспандэнт маладзейшы, лягчэй за ўсё дапусціць, што ён проста трапіў пад чары літаратуры, якая часам так цікава апісвае няўцешную адзіноту чалавека, што міжволі захочацца паспытаць

СЁННЯ ЯШЧЭ ВУЧНІ

Э. АРАВА,

педагог беларускага харэаграфічнага вучылішча.

«КРУГЛЕЙ руку, Наташа! Трымай спінку, апусці лапаткі, Оля! Мякчэй пераходы. Рукі павінны дапяваць мелодыю, а ногі — працаваць хутка, дакладна, востра, як іголачкі ўколваеш. Не забывайся, Валя, танцаваць — адной тэхнікі мала. А цяпер усё, хопіць на сёння. Позна. Спаць!»

За акном кружаць сняжынкі, а юныя тэрпсіхоры развешваюць на крэслах пачкі, правяраюць, ці добра трымаюцца стужачкі чаравічкаў, прасуюць — рыхтуюцца да выступлення.

З 8 па 13 студзеня гэтага года ў Кіеве праходзіў Усесаюзны агляд харэаграфічных вучылішчаў. Гэта нібы пачатак аглядаў і конкурсаў харэаграфічнага мастацтва. Услед за ім у Маскве адбыўся Усесаюзны конкурс маладых балетмайстраў і артыстаў балета, на наступны год чакаецца Міжнародны конкурс артыстаў балета ў Маскве.

Усесаюзныя агляды харэаграфічных вучылішчаў адбываюцца раз у чатыры гады. Галоўная іх мэта — азнаёміцца з работай вучылішчаў, абмяняцца вопытам прафесійнага навучання будучых артыстаў балета. На агляд прыбыло больш 600 навучэнцаў 19 харэаграфічных вучылішчаў краіны. Паказаны былі ўсе класы—ад пачатковых да выпускных.

Пасля прагляду класаў і вытворчай практыкі праводзіліся абмеркаванні, на якіх аналізаваліся выступленні, ацэньвалася методыка выкладання і падрыхтоўка ўдзельнікаў, абмяркоўваліся рабочыя праблемы, новая вучэбная праграма, гаварылася аб стане сучаснага балета. Я не буду пісаць пра дынамічныя вострыя арабескі, пра бесперапынныя хуткія шэне, складаныя і выразныя падтрымкі — аб усім, чым багаты балет і чаму вучаць будучых артыстаў. Я хачу расказаць пра іх саміх—педагогах і вучнях Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча.

Да ўдзелу ў аглядзе былі падрыхтаваны выхаванцы педагогаў С. Бастун, В. Глінскага, М. Грышчанкі, Н. Красоўскага, Н. Малахавай, Н. Младзінскай, М. Пятровай, Р. Сінёвай, Э. Турусавай. У многім дапамаглі вучылішчу галоўны балетмайстар опернага тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, заслужаны артыст РСФСР Л. Андрэеў і заслужаная артыстка РСФСР М. Стукалкіна, якія ўзялі пад свой кантроль падрыхтоўку канцэртных нумароў да кіеўскага агляду. Урок класічнага танца дэманстравалі трэцякласніцы педагога Р. Сінёвай. І клас, і ўсе прадстаўленыя на агляд нумары атрымалі высокую ацэнку журы. Адзначана цікавае скарыстанне беларускага фальклорнага матэрыялу ў такіх нумарах, як «Беларуская полька» Пуксту (пастаноўка і работа Н. Малахавай), «Дударыкі» Глебава (пастаноўка і работа Е. Карпава). У «Мазурцы» Шапэна (пастаноўка,

Ірына КЛІМАШЭЎСКАЯ

ПРА СУМ

Сум, сумна... Звычайна гэтыя словы асацыіруюцца з так званай культурнай беспрытульнасцю, калі няма куды пайсці — спектакль у тэатры не цікавы, у кіно ідзе старая стужка, няма пад рукой добрай кнігі...

Але бываюць скаргі на сум трохі іншага роду. Гэта сум, які носяць з сабой. Сум ад раўнадушнасці, ад снабізму. Пра гэта сённяшні роздум пісьменніцы Ірыны Клімашэўскай.

жыццё бадай тым і заняты ў вольны ад работы час, што ўцякае ад суму. Але яшчэ і тое, што ён таксама ніколі не заяўляе рэкламацый самому сабе.

Ды і навошта, зрэшты, яму заяўляць іх, калі ён — «чалавек вялікіх душэўных запросаў, арыгінальнага ўкладу жыцця і рамантык да мозгу касцей». Ён не пашляк, не абывацель, не накапіцель. І калі што збіраў, дык толькі прыгажосць. Ён, калі хочаце ведаць, «паляўнічы» на прыгожае, але яго «трафеі» цяжка прадаць за грошы. Бо ён палюе за чым? «За туманом, за мечтами и за запахом тайги». Ці многа за гэты тавар возьмеш? Іншыя едуць у Сочы ды ў Ялту па здароўе. А ён — у Кіжы, у Салаўкі, у Волагду і Забайкалле. Узяўшы апараты для здымак і гуказапісу, ён вандруе па палях і лясах, па гарадах і вёсках, назапашвае радасць для вока і слыху. Рэдкія пейзажы, арыгінальныя збудаванні пацешныя вулічныя сцэнкі, галасы птушак, шум дрэў, рокат хваляў. «Іншыя бегаюць у поце па гародзе, вечкі здабываюць, садавіну-гародніну кансервуюць. А я кансервую прыгажосць».

Не толькі «дзікая», але і «прыручаная» прыгажосць цікавіць яго. Ён бывае на канцэртах усіх прыезджых славутасцей і нават, здараецца, піша некаторым пісьмы з падзякай. У адказ яму амаль заўсёды прысылаюць словы з аўтографам, якія потым увесь час «трапляюць» пад рукі яго гасцям. Ён збірае рэдкія пласцінкі і рэдкія рэпрадукцыі. Ён старанна сочыць за літаратурным патокам, і заўсёды ведае, што зараз трэба чытаць, а каго ўжо «здалі ў тыраж і пахавалі пад лаўровым лістом». Адным словам, будучы па прафесіі фізікам, ён лічыць сябе выдатным лірыкам, і можа ў час чарговай бяседы пры свечках пагаварыць з веданнем аб сучасным структуралізме, і аб тэатры абсурду, які, маўляў, для нашых дзён ужо недастаткова абсурдны. І прызнацца, раз-другі яно і цікава бывае пасядзець пры свечках, паслухаць спеў малінаўкі, паглядзець рэдкія рэпрадукцыі і почырк Эдзіты П'ехі. І нават разважанні аб парапсіхалогіі, а таксама аб прынцыповай розніцы паміж творчай манерай Наталі Сарот і Роб-Грыйе, калі ўлічыць, што большасці з людзей цяжка заўважыць яўнае дылетанцтва падобных аматарскіх пошукаў, таксама не пазбаўлены нейкай першапачатковай вастрыні.

Усё б, здавалася, было добра, ды вось якая незразумелая справа: з кожным годам, аказваецца, усё цяжэй раздабыць новых гасцей. А старыя чамусьці раз-другі зайшлі і ні нагой. Хоць плаці ім за візіт. «Здаецца, водаправодчыка з домакіраўніцтва лягчэй запрасіць, чым госця». Але жартаваў ён такім чынам толькі напачатку, пры першых прыкметах усеагульнай адчужанасці. Зараз ён ужо не жартуе, а калі і жартуе, дык гэтыя жарты даволі-такі змрочныя. Яму сапраўды сумна, адзінока, тужліва. І хоць ён па-ранейшаму «палюе» за прыгажосцю, але нельга ж на самай справе свае паляўнічыя трафеі праецыраваць у пустэчу. Патрэбен глядач, слухач...

Не трэба думаць, што ад гэтага майго знаёмага людзей адвярнула тая старанна зрэжысіраваная прастата са свечкамі і шчабятаннем лясных птушак, якая часам выглядае больш нацягнута, чым адкрытыя, груба размаляваныя дэкарацыі ўрачыстага прыёму з раскошнай гастраноміяй. Далібог, не ў тым бяда, тым больш што і гук запісаў, і выразнасць фатаграфій, і сапраўднасць аўтографаў, і рэдкасць рэпрадукцыі бездакорлівыя. Бяда зусім у іншым.

Прадэманстраваўшы сваім гасцям новыя здымкі і запісы, а таксама свежавычытаныя думкі аб розных з'явах духоўнага асяроддзя быцця, акуратна састрыгшы ўсе купоны іх увагі і здзіўлення, ён тут жа траціў да іх усякую цікавасць да наступнага разу, калі прыйдзе час дэманстраваць новыя «трафеі». Яму чамусьці здавалася і да гэтага часу здаецца, што людзі неглыбокія, і ён вельмі хутка вычэрпвае іх да дна. А яму проста ніколі ў галаву не прыйшло зазірнуць каму-небудзь з іх у душу: ці відаць дно? Зусім гэтак жа, як не прыходзіць яму ў галаву думка, што неглыбокі, па-сутнасці, ён сам, таму такія нетрывалыя і так лёгка абрываюцца тыя нямногія чалавечыя сувязі, якія ўзніклі ў яго жыцці. Ніколі ў жыцці ён не ўмеў і не хацеў слухаць іншых, ён умеў і хацеў слухаць толькі сябе, а таму, што ў яго было не так ужо многа чаго сказаць людзям, дык ён на іх пакрыўдзіўся, абвінаваціў у нячуласці і зараз дзень у дзень усё больш умацоўваецца ў гэтай гордай крыўдзе. «Іх не цікавіць мастацтва, у іх няма захапленняў»...

Калісьці Паскаль сказаў: «Чым больш значны чалавек, тым больш значных розумам людзей ён бачыць вакол сябе». Мой начытаны знаёмы памятае гэтыя словы. Але яму больш да спадобы іншыя: «Вялікае дрэва высушвае глебу вакол сябе. Яно высмоктвае ўсе сокі, каб цвісці і даваць плады». Можа, нагадаць яму, што «сляпы, спатыкнуўшыся на камень, непазбежна лае камень, хоць вінавата яго слепата».

Я не збіралася зганіць уклад жыцця тых, чый адпачынак прысвечаны выключна сувязі з цудоўным, няхай гэта будзе мастацтва або прырода. Ведаю нямала выдатных людзей, якія жывуць менавіта так. Але жывуць яны так не для таго, каб, забяспечыўшыся трафеямі палявання за прыгажосцю, упрыгожваць імі ўласную персону, а для таго, каб, узбагаціўшы імі розум і душу, узбагачаць людзей. А калі адзін бок дае, а другі толькі бярэ, або калі мы даём без душы, не чакаючы водгуку, не хвалюючыся, не шануючы яго — выйдзе толькі дэманстрацыя розных прадметаў, якія маюць да духоўнага жыцця чыста рэчавыя адносіны. Вычарпаўшы арсенал гэтых прадметаў, чалавек вычэрпвае сваю цікавасць да людзей, і тады да яго надоўга, можа, назаўсёды, прыйдзе сум.

работа і клас заслужанай артысткі БССР Н. Младзінскай) падкрэслівалася культура танца, добрая манера, прыгажосць і лёгкасць выканаўцы, вучаніцы 6 класа Н. Катомінай. Гэты нумар быў выбраны для заключнага канцэрта разам з «Пралескай» Чайкоўскага (пастаноўка, работа і клас педагога Р. Сіневай), у якім была адзначана свежасць і навізна самога нумара, а таксама музычнасць і эмацыянальнасць цэнтральнай выканаўцы Н. Душкевіч і іншых дзяўчынак трэцяга класа.

Кожнае выступленне, кожны выхад на сцэну — гэта экзамен. А тут яго даводзілася трымаць перад цэлай залай аўтарытэтных знаўцаў. Было з-за чаго хвалявацца. А дні былі гранічна напружаныя. Уставалі ў 6-7 гадзін, паспявалі да снедання папрацаваць, потым у залу — гадзінамі глядзець, вучыцца: тут жа дэманструецца лепшае! Пасля абеда — на экскурсіі. Вечарам — зноў рэпетыцыі. І ўсё ж дзеці былі сабраныя, старанныя, па-даросламу дысцыплінаваныя, і выступленні праходзілі добра.

Безумоўна, конкурс выявіў і недахопы ў рабоце вучылішча. Цяпер, абмяркоўваючы вынікі агляду, педагогі і вучні больш за ўсё звяртаюць увагу менавіта на іх. Але ўсё ж поспех быў відавочны. Каб маё выказванне не здавалася неаб'ектыўным, спашлюся на старшыню журы Е. Патапаву, якая сказала: «Віншую з поспехам беларускае вучылішча. Вельмі спадабаліся акадэмія, школа. Не было ніякай перыферыйнасці. Добрая пастанова ўрока, танцавальнасць, тэхнічнасць... Пры такой пастаноўцы работы як цяпер, з дзяцей выйдуць добрыя танцоўшчыкі і танцоўшчыцы».

Я знарок спынілася на загружанасці рабочых дзён у час конкурсаў, каб перайсці да іншай тэмы, якая хвалюе кожнага з нас, педагогаў. Перагрузка ў час экзаменаў, конкурсаў — з'ява непазбежная, і дзеці могуць потым, адпачыўшы, аднавіць затрачаныя сілы. Куды горш тое, што нашы будні ў гэтым сэнсе мала чым адрозніваюцца ад «свят».

Рабочы дзень у вучылішчы пачынаецца рана — з 8 гадзін раніцы. Дзве гадзіны — аснова асноў, клас, г. зн. урок класічнага танца. Потым усё, як у звычайнай школе, фізіка, хімія, беларуская мова і г. д. Яшчэ музыка ў аб'ёме сямігадовай музычнай школы. Акрамя гэтага, спецыяльныя прадметы — гісторыя тэатра, балета, выяўленчага мастацтва, асновы філасофскіх ведаў, эстэтыка. А пасля абеда — майстэрства акцёра і народны танец. Вучні ўдзельнічаюць амаль ва ўсіх балетных спектаклях тэатра. Вось і атрымліваецца, што рабочы дзень у іх пачынаецца з 8 раніцы, а канчаецца, бывае, у 12 гадзін ночы. Самі мы тут, зразумела, нічога зрабіць не можам — такая пакуль спецыфіка ўсіх харэаграфічных вучылішчаў. (Зараз медыкі заняліся распрацоўкай праблем нагрузак іх навучэнцаў). Але ёсць у Мінскага вучылішча свае праблемы, непасрэдна звязаныя з папярэдняй, якія неабходна вырашыць — і як мага хутчэй. Першае — мы не маем свайго будынка, не кажучы ўжо аб інтэрнаце. Каб прыехаць у вучылішча з Чыжоўкі, напрыклад (а дзеці ездзяць нават з Мачулішч, Дзяржынска), ім даводзіцца ўставаць у 6 гадзін раніцы. І днём адпачыць ім няма дзе: ні пакояў адпачынку, ні душавых, ні спецыяльнага класа для выканання хатніх заданняў, ні чытальні, зручнай бібліятэкі. Піяніна стаяць у калідорах, і калі вучні рыхтуюць урок па музыцы, настаўніку ў класе даводзіцца іх перакрыкваць. Няма не толькі сталовай, нават свайго буфета. Гэта для дзяцей, якія трацяць так многа фізічных сіл!

А з вёсак пішуць: «Чаму гэта мінскія дзеці такія шчаслівыя, што могуць займацца ў вас, а мы не можам?». Не, здольным не адмаўляюць. Іх бяруць, прапануючы ўладкавацца на кватэру (калі бацькі згодзяцца) або ў родзічаў (калі яны ёсць). А калі няма? Тады здольныя вяртаюцца дадому, а ў вучылішча бяруць тых, хто бліжэй.

А вучылішча ж — галоўная крыніца кадраў балетнай трупы опернага тэатра. З яго ідзе папаўненне ў тэатр аперэты, філармонію, ансамбль народнага танца, народны хор.

Нашы выхаванцы — будучыня беларускага балета. Давайце ж разам падумаем пра гэтую будучыню — з пункту гледжання і паляпшэння прафесійнай падрыхтоўкі, і стварэння нармальных умоў для работы.

З КАГОРТЫ ПЕРШЫХ...

Беларускаму савецкаму графіку Генадзю Яўгенавічу Змудзінскаму споўнілася б зараз 75 гадоў. Нялёгкі, складаны шлях прайшоў мастак. Нарадзіўся ён у Ніжне-Удзінску Іркуцкай губерні ў сям'і ваеннага музыканта і швачкі. Не споўнілася хлопчыку яшчэ і пяці гадоў, як ад сухотаў памерлі бацькі. Сваякі аддалі яго ў дзіцячы прытулак. Закончыўшы ў 1914 годзе рэальнае вучылішча, ён паступіў у Петраградскую акадэмію мастацтваў. Вучыўся ў вядомага баталіста С. Самокіша. Але скончыць акадэмію Г. Змудзінскаму не давялося — у 1915 годзе яго прызвалі ў армію і накіравалі ў Пецяргофскую школу прапаршчыкаў. Пасля школы — фронт, акопы, шпіталі. А ў вольны час — аловак і папера. Менавіта да гэтага часу належаць вядомыя нам замалёўкі Г. Змудзінскага з жыцця рускай арміі. Малады прапаршчык за свой дэмакратызм карыстаўся павагай у салдат. У бурныя дні кастрычніка 1917 года салдацкі камітэт выбраў яго камандзірам палка.

Уступіўшы ў пачатку 1918 года добраахвотна ў Чырвоную Армію, Г. Змудзінскі абараняў ад ворагаў рэвалюцыі Петраград, удзельнічаў у баях за вызваленне Беларусі ад белапалякаў. За баявыя заслугі перад Савецкай уладай Петраградскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў узнагародзіў яго залатым гадзіннікам з брыльянтамі.

З 1921 года Г. Змудзінскі жыў у Мінску, працаваў мастаком у Беларускім дзяржаўным выдавецтве, у рэдакцыях газет і часопісаў. Той, хто тады хадзіў у школу, напэўна памятае маляўніча афармленыя ім падручнікі, дзіцячыя кніжкі Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Максіма Гарэцкага, Анатоля Дзеркача і іншых беларускіх пісьменнікаў.

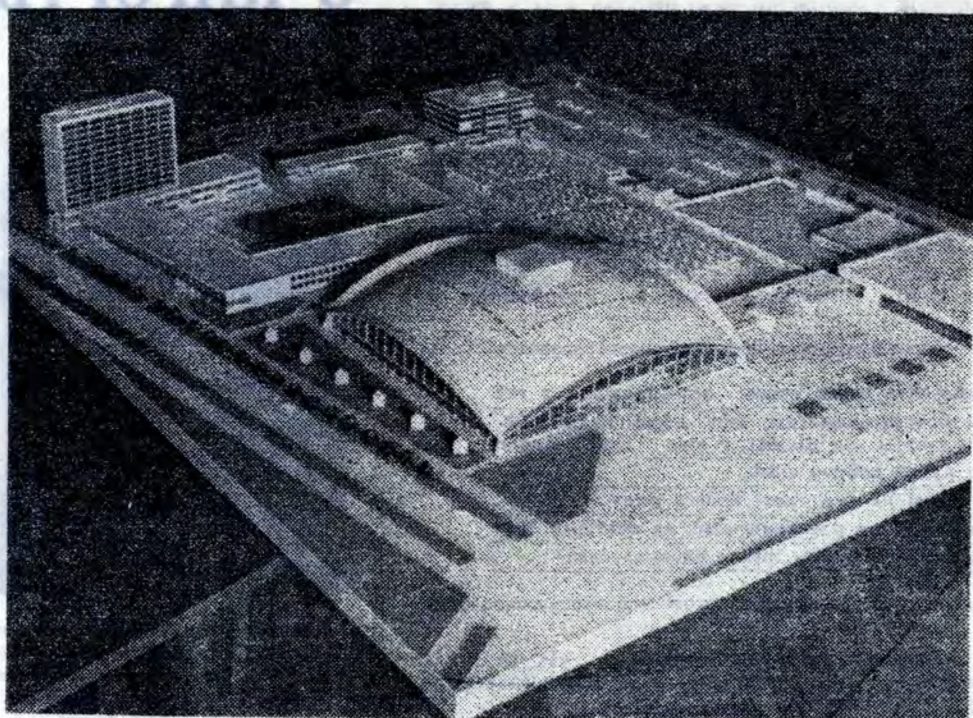
У 1925 годзе работы Г. Змудзінскага экспанаваліся на І Усебеларускай мастацкай выстаўцы ў Мінску. На ёй было паказана больш дваццаці малюнкаў і карцін мастака. Частка з іх была прысвечана блізкай для яго тэме — тэме вайны. Гэта — «Пагром», «Параненыя палонныя», некалькі замалёвак з вайсковага жыцця і іншыя. На выстаўцы была прадстаўлена і карціна «Мінская конка», эскізы дэкарацый, некалькі эцюдаў і графічных работ.

Найбольш вядомыя работы Г. Змудзінскага — у галіне кніжнай графікі. Ім была аформлена першая ў Беларусі кніга з каляровымі ілюстрацыямі. У 1927 годзе кнігі, аформленыя Г. Змудзінскім, экспанаваліся на першай міжнароднай выстаўцы кнігі ў Лейпцыгу. Даволі ўдала спрабаваў ён сілы і ў малой графіцы — экслібрысе. Мала хто ведае напэўна і тое, што Г. Змудзінскі зрабіў эскіз ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга БССР. Яму належыць і малюнак Граматы Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта БССР, якая ўручалася разам з ордэнам.

Крыху больш сарака гадоў пражыў мастак. Семнаццаць з іх аддаў мастацтву Савецкай Беларусі. Таму нам здаецца не грэх было б работы Г. Змудзінскага ўключыць у экспазіцыю Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Тым больш, што некаторыя з іх захаваліся ў запасніках музея.

Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва БССР два гады назад таксама набыў незавершаную карціну «Тройка» і некалькі малюнкаў мастака. Кажуць некаторыя творы Г. Змудзінскага знаходзяцца ў яго сваякоў у Ленінградзе. Варта было б сабраць усё гэта ў нашым беларускім музеі і выдзеліць мастаку месца ў экспазіцыі.

Вадзім ГРАЧ.

Гандлёвы цэнтр з крытым рынкам.

ПРАЕКТУЕЦЦА Ў «БЕЛГІПРАГАНДЛІ»...

ІНСТЫТУТ «Белгіпрагандаль» — малады. Але на яго рахунку многа важных, папраўднаму цікавых праектаў. Тут праектуюцца гандлёвыя цэнтры, інтэр'еры магазінаў, рэстараны, сталовыя... Інстытут бурна расце. Сёння на планшэтах архітэктараў і канструктараў «Белгіпрагандлю» каля сотні магазінаў, буйнейшы ў Савецкім Саюзе крыты рынак, дзесяткі прадпрыемстваў грамадскага харчавання...

Наш пазаштатны карэспандэнт І. Ластачкіна папрасіла дырэктара інстытута В. М. Аладава расказаць аб рабоце інстытута, аб задачах, якія стаяць перад архітэктарамі, інжынерамі і мастакамі «Белгіпрагандлю».

— Самая важная наша задача сёння — стварэнне сталовых на прамысловых прадпрыемствах. Сталовых, арганізаваных такім чынам, каб рабочы трэціў на абед як мага менш часу. Вырашаючы гэту праблему, архітэктар Я. Цвінгель і тэхнолаг Шыманскі распрацавалі праект зусім новага тыпу. Такая сталовая ўжо будуецца на Мінскім аўтазаводзе. Тут будзе ўжыта перадавая тэхналогія, цалкам механізаваны працэс раздачы стравы, збор выкарыстанага посуду, камплектацыя абедаў.

У інстытуце разгарнуўся своеасаблівы конкурс на лепшую сталовую для прамысловага прадпрыемства.

Праект сталовай Мінскага камвольнага камбіната распрацоўваецца з улікам таго, што на гэтым прадпрыемстве працуюць у асноўным дзяўчаты і жанчыны. Гэта адаб'ецца, натуральна, на меню і ў сваю чаргу на тэхналагічным абсталяванні.

А распрацоўваючы праект сталовай завода халадзільнікаў, архітэктары прымаюць пад увагу, што тут многа моладзі, якая ў большасці выпадкаў нерацыянальна распараджаецца сваім бюджэтам. Таму тут будуць выдаваць абанементы на ўвесь месяц. Прадаваць іх будуць з вялікай скідкай.

Нашы праекты рабочых сталовых не маюць пакуль роўных сабе ў Саюзе. Мы наладзілі працэс харчавання такім чынам, што на абед рабочы будзе траціць усяго 15 мінут.

Значную ўвагу надаём мы распрацоўцы праектаў рэканструкцыі існуючай сеткі магазінаў, у якіх яшчэ шырэй будзе ўкараняцца самаабслуга. Некалькі такіх магазінаў ужо створана ў Мінску. Гэта магазіны па вуліцы Апанскага, на бульвары Шаўчэнкі і іншыя. Характэрна, што нашу работу называюць «Беларускім вопытам» рэканструкцыі магазінаў.

Для аддзелкі памяшканняў магазінаў і гандлёвых залаў выкарыстоўваюцца мясцовыя танныя матэрыялы і адыходы керамічных глазураваных плітак. Абліцоўваем сцены гандлёвых залаў і звычайнымі сасновымі дошкамі — гэта матэрыял зельмі даступны, танны і ў той жа час эфектны.

Для прамтаварных магазінаў мы прапануем дэкаратыўную фасадную тынкоўку. Яе перавага ў прыгажосці і даўгавечнасці.

Летась інстытут пачаў распрацоўку эксперыментальнага праекта секцыйнага бульбасховішча ёмістасцю 10 тысяч тон. Сховішча прызначана для прыёму, захоўвання, таварнай апрацоўкі, фасоўкі і выдачы бульбы. Прынцыпова новае ў праекце—аўтаматычнае рэгуляванне тэмпературна-вільготнага рэжыму. Паветра будзе падавацца непасрэдна ў масу бульбы. Гэта дазволіць падтрымліваць пастаянную тэмпературу і вільготнасць. Прычым, разам з паветрам можна будзе падаваць распыленыя рэчывы, якія дапамогуць захоўваць бульбу.

Адным з найбольш важных аб'ектаў з'яўляецца праект крытага рынка ў Мінску. Рынак будзе перакрыты абалонкай 103x103 метры. У комплекс увойдзе гасцініца, рэстаран, сталовая, дом быту, стаянка для аўтамашын. Над праектам крытага рынка працуюць архітэктары В. Аладаў, А. Жэлдакоў, Інжынеры М. Ткачук, І. Школьнікаў, М. Гордзін. У 1971 г. быў зацверджаны тэхнічны праект рынка, а ў 1972 г. праектныя работы будуць поўнасцю завершаны.

Аснова калектыву «Белгіпрагандлю» — архітэктары. Яны вызначаюць творчае аблічча інстытута. З самага заснавання ў інстытуце працуе Леанід Мельнік. Па яго задуме рэканструяваны рэстаран «Папараць-кветка», пабудавана кафэ «Планета».

Па эскізах начальніка трэцяга аддзела Я. Цвінгеля выкананы інтэр'еры гандлёвых залаў магазінаў «Сувеніры» і «Падпісныя выданні».

Сяргей Неўмывакін, адзін з самых здольных архітэктараў інстытута, нядаўна закончыў работу над праектамі рэстаранаў у Гомелі і ў Віцебску ў парку «Мазурына». Рэстараны абяцаюць быць цікавымі і арыгінальнымі.

Побач з ветэранамі інстытута Віктарам Ласкавым, Яфімам Клаперам паспяхова працуюць маладыя архітэктары — Эдуард Важнік і Усаў.

Ствараючы інтэр'еры прадуктовых і прамтаварных магазінаў, сталовых, кафэ і рэстаранаў, архітэктары інстытута стараюцца творча выкарыстаць традыцыі нацыянальнага беларускага народнага дойлідства. Як дэкаратыўныя элементы шырока ўжываюцца дрэва, кераміка, чаканка з беларускімі матывамі.

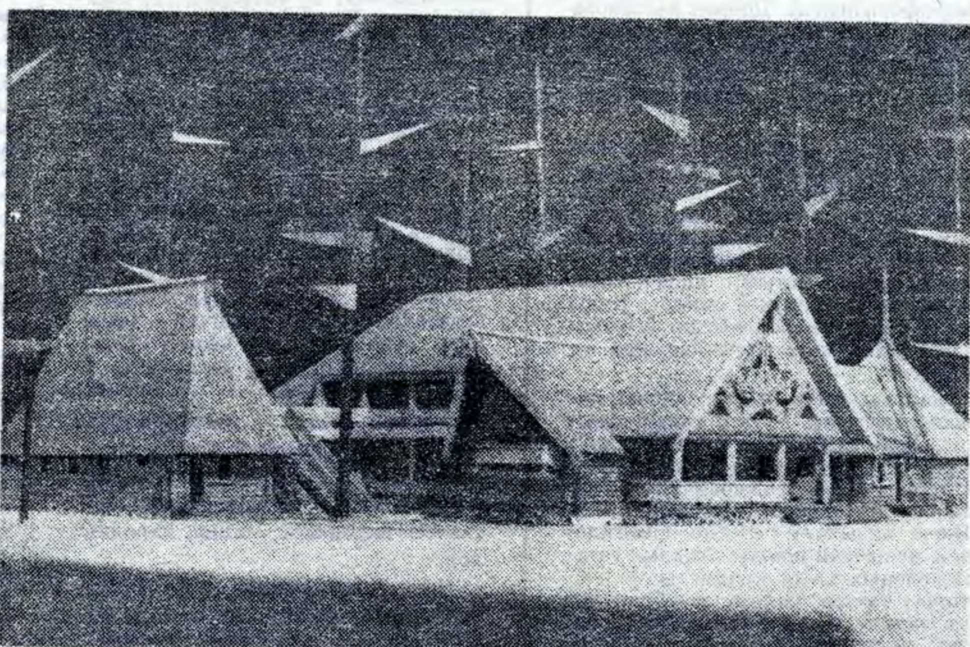
Выдатным прыкладам з'яўляецца праект рэстарана ў парку імя Чалюскінцаў, выкананы архітэктарам М. Ткачуком. Рэстаран будзе пабудаваны ў 1972 годзе.

Але ёсць у нас і свае нявырашаныя праблемы. Напрыклад, мы ўжо некалькі гадоў дабіваемся, каб нам заказалі схему забудовы Мінска новымі магазінамі, але пытанне гэта яшчэ не вырашана.

Нашы даўнейшыя прапановы аб будаўніцтве гандлёвых цэнтраў з асобных блокаў, што дазволіла б значна палепшыць структуру гандлёвай сеткі, да гэтага часу не рэалізаваны.

Не хапае нам і якасных аддзелачных матэрыялаў. Часам цяжка бывае знайсці агульную мову з будаўнікамі, з заказчыкамі.

Але гэтыя праблемы мы спадзяёмся вырашыць!..

Рэстаран у парку Чалюскінцаў.

ЛЯ ВЫТОКАЎ

50 ГАДОЎ ТАМУ БЫЎ ЗАСНАВАНЫ ІНСТЫТУТ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Сярод навуковых устаноў, якія адыгралі адметную ролю ў сацыяльным, нацыянальным і культурным адраджэнні Беларусі адно з першых месц належыць Інстытуту беларускай культуры.

Першыя захады да стварэння навукова-даследчай установы, якая б аб'яднала нешматлікія ў той час навуковыя і культурныя сілы рэспублікі, былі зроблены ў 1921 годзе. На сходзе работнікаў асветы і культуры, скліканым 21 студзеня Народным камісарыятам асветы БССР, была прынята пастанова аб стварэнні Інстытута беларускай культуры. І хоць інстытут тады не быў заснаваны, але выказаная думка знайшла сваё ўвасабленне ў створанай 10 лютага 1921 года Навукова-тэрміналагічнай камісіі. А амаль праз год, 30 студзеня 1922 года, на базе камісіі арганізацыйна аформіўся Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт).

У складзе інстытута спачатку былі дзве секцыі—гуманітарная і прыродазнаўчая, у якіх працавала ўсяго 16 чалавек. Першым старшынёю інстытута беларускай культуры быў выбраны С. Некрашэвіч, а яго першымі правадзейнымі членамі—Янка Купала, Якуб Колас, Я. Карскі. З першых дзён у інстытуце працавалі М. Азбукін, М. Байкоў, Змітрок Бядуля, Міхайла Грамыка, М. Піятуховіч. А крыху пазней яго правадзейнымі членамі і членамі-супрацоўнікамі сталі Уладзімір Дубоўка, Цішка Гартны, Міхась Зарэцкі, Кандрат Крапіва, Язэп Пушча, Я. Барычэўскі, З. Даўгяла, М. Доўнар-Запольскі, І. Замоцін, І. Пятровіч і іншыя.

Вялікую дапамогу ў правядзенні навуковых даследаванняў Інбелкульту аказвалі члены-карэспандэнты, якія выбіраліся незалежна ад навуковай кваліфікацыі і выконвалі канкрэтныя заданні інстытута, а таксама шматлікія краязнаўцы.

На самым пачатку сваёй дзейнасці Інстытут беларускай культуры звярнуўся да рабочых, сялян і інтэлігенцыі са спецыяльнай адозвай, заклікаючы вывучаць свой

Паўвека назад у Трасцінскім народным доме мясцовыя камсамольцы заснавалі бібліятэку. Малатабоец з кузні, малады камсамолец Іван Дзёмкін стаў яе першым бібліятэкарам. Выдаваў кнігі, брашуры, газеты, якіх было небагата ў той час — свабодна размяшчаліся ў невялікай шафе. Але пісьменных было мала, і камсамольскі актывіст штодня да позняй ночы пры газніцы, а то і пры лучыне праводзіў чытанні. Любоў да кнігі і вызначыла далейшы яго лёс. Цяпер Іван Валяр'янавіч — кандыдат навук, дацэнт кафедры гісторыі Харкаўскага інстытута культуры.

Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны Трасцінская бібліятэка дзейнічала пры хаце-чытальні. Мела больш

НАРАДА ПА ПЫТАННЯХ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

родны край, ствараць краязнаўчыя арганізацыі. І гэты заклік знайшоў шырокі водгук у працоўных Беларусі. У 1928 годзе ў шматлікіх краязнаўчых таварыствах і гуртках налічвалася больш як 10 тысяч членаў. Усёй краязнаўчай работай кіравала арганізаванае ў 1924 годзе Цэнтральнае бюро краязнаўства. Яно выдавала часопіс «Наш край», у якім сістэматычна друкаваліся матэрыялы, дасланыя краязнаўцамі.

Інбелкульт разгарнуў даследаванні ў галіне літаратуры, археалогіі, этнаграфіі, геаграфіі.

«Працуючы ў Інстытуце беларускай культуры некалькі год,— пісаў Янка Купала,— я пераканаўся, што гэта такая навукова-грамадская ўстанова, без якой нармальнае развіццё беларускай культуры ва ўсіх яе галінах немагчыма. Інстытут з'яўляецца тым асяродкам, вакол якога згуртаваны амаль не ўсе выдатнейшыя беларускія навуковыя і літаратурныя працаўнікі, якія прынеслі і... прынясуць незаменную карысць для праваду ў шырокія беларускія масы культурна-асветных заданняў Савецкай улады. Рэарганізаваны ў цяперашні час Інбелкульт павінен быць і будзе тым светачам, які асветліць маладой Савецкай Беларусі шырокі шлях да нацыянальна-культурнага адраджэння і да яснай вольнай будучыні, куды ідзе наша рэспубліка побач з іншымі саюзнымі рэспублікамі».

Далейшая рэарганізацыя і пашырэнне навукова-даследчых устаноў інстытута прывялі да таго, што ён стаў цэнтрам навуковага і культурнага жыцця Беларусі, а яго многія працы набылі шырокую вядомасць у рэспубліцы і за яе межамі.

У першую чаргу патрэбна адзначыць работу, якая праводзілася ў Інбелкульце па стварэнні слоўнікаў беларускай мовы. Былі выдадзены руска-беларускія і беларуска-рускія слоўнікі М. Байкова, М. Гарэцкага, С. Некрашэвіча, краявыя слоўнікі Віцебшчыны, Чэрвеньшчыны, Магілёўшчыны. Мовазнаўцы інстытута рыхтавалі да выдання таксама акадэмічны слоўнік жывой народнай беларускай мовы, у які павінна было ўвайсці каля 300 тысяч слоў. Значнае месца ў інстытуце займалі пытанні беларускай тэрміналогіі і правапісу: Інбелкультам было выдадзена 18 выпускаў тэрміналогіі, якія ўключалі тэрміны для розных галін навукі і грамадскага жыцця, вялася праца над правапісам беларускай мовы. І гэта зразумела. Разняволеныя Вялікім Кастрычнікам беларусы, якія спрадвеку марылі «людзьмі звацца», атрымалі права чытаць і пісаць на сваёй роднай мове.

Важнае значэнне меў арганізаваны Інстытутам беларускай культуры збор рукапісных матэрыялаў беларускіх пісьменнікаў. Гэта дало магчымасць падрыхтаваць двухтомнае акадэмічнае выданне твораў Максіма Багдановіча. Былі падрыхтаваны да друку творы Цёткі, В. Дуніна-Марцінкевіча, К. Каганца, Ф. Багушэвіча.

З навуковых прац па гісторыі Беларусі трэба назваць двухтомнае выданне «Беларускага архіва», а таксама падрыхтаваны інстытутам зборнік «400-леццс беларускага друку», у які ўвайшлі матэрыялы, прысвечаныя нашаму першадрукару Ф. Скарыну.

Інстытутам беларускай культуры праводзілася вывучэнне археалагічных помнікаў рэспублікі, было арганізавана некалькі экспедыцый па зборы этнаграфічнага і фальклорнага матэрыялу, вынікам якіх з'явілася выданне некалькіх грунтоўных прац, прысвечаных быту і культуры беларускага народа. Не лішне адзначыць, што матэрыялы, сабраныя беларускімі этнографамі, у 1923 годзе экспанаваліся на Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы ў Маскве і атрымалі высокую ацэнку наведвальнікаў.

Можна смела сказаць, што з Інстытутам беларускай культуры звязан і пачатак вывучэння беларускага выяўленчага мастацтва. Сярод яго першых даследчыкаў трэба назваць імя М. Шчакаціхіна. Вывучалася таксама гісторыя беларускага тэатра, танца і музыкі. З мэтаю пашырэння рэпертуару тэатраў, супрацоўнікамі інстытута былі перакладзены на беларускую мову некалькі класічных драматычных твораў. Быў падрыхтаваны да выдання зборнік беларускіх народных песень, у які ўвайшло каля 200 песень, запісаных на Мазыршчыне.

Інстытут беларускай культуры адыграў вялікую ролю ў развіцці беларускай навукі і культуры. Закладзеныя ў той час першыя цаглінь ў падмурак інстытута сталі асновай, на якой вырасла Акадэмія навук БССР.

Уладзімір ГРАМОВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва БССР.

МАЙСТАР ПАЛІТЫЧНАЙ САТЫРЫ

НОВЫЯ ПЕРАКЛАДЫ

Споўнілася 150 гадоў з дня нараджэння выдатнага нямецкага рэвалюцыйнага пісьменніка, паэта і публіцыста Георга Веерта (1822—1856), друга і саратніка Маркса і Энгельса, літаратара Саюза камуністаў. Падаем яго вершы ў перакладзе з нямецкай М. Навіцкага.

Георг ВЕЕРТ

ПЕСНЯ ПРА ЛІЦЕЙШЧЫКА ГАРМАТ

На досвітку пад шум асін
І бярозак гнуткіх
У маці нарадзіўся сын
На гора і пакуты.

У шаснаццаць год — такі ўжо лёс! —
Юнак шыракаплечы
Фартух цыратавы прынёс —
Стаў да плавільнай печы.

Гарачы вугаль шураваў
Ён цяжкай качаргою.
Метал пунсовы выплываў
Павольнаю ракою.

Гарматы ліў. На ўсіх марах
Гарматы грукаталі.
Французам неслі смерць і страх,
Індусаў спусташалі.

Пасля яны чынілі зноў
Суровую расправу,
І стогн стаяў, лілася кроў
Брытаніі на славу.

Ён працаваў. Ды да зямлі
Хінуцца сталі плечы.
І з горкай старасцю прыйшлі
Хвароба і галеча.

Цяпер больш не патрэбен ён,
На здзекі і пакуты,
На холад ночы, голад дзён
Дырэктар выгнаў люты.

Ідзе жабрак — кругі ў яго
Вачах, слязой абмытых,
А ў сэрцы — помста, нібы гром
Гарматаў, ім адлітых.

І ён сказаў:— Надыдзе час
Расплаты, бой суровы,
Калі ўдарым супраць вас
Мы з дзесяцідзюймовых!

ПЕСНЯ ПРА ГОЛАД

Шаноўны кароль, няўдалы,
Ты ведаеш нашу бяду!
У панядзелак елі мы мала,
З'елі ўсю мы ў аўторак яду.

Мы шчэрылі ў сераду пашчы,
Пакутаю быў нам чацвер,
Блукалі мы ў пятніцу нашча...
Дык слухай, кароль, нас цяпер:

Мы доўга вельмі цярпелі.
Дай есці ў суботу, як след,
А то мы сажром у нядзелю
Самога цябе, дармаед!

БЕДНЫ ТОМ

— Ах, Томі, Томі, бедны мой! —
Шаптала смерць: — Хадзем са мной,
У доле слаўна ў змроку начэй,
Хадзем туды, хадзем хутчэй!

Не бойся, Томі! Мы ж сябры,
Уцеш жа ты мяне,— памры.
Хадзем! Цябе уцешу я:
Утульна, цёпла ў тых краях...

Я зверху кветкі пакладу
І для сябе спакой знайду,
Не будзеш жыць і ты ў бядзе,
Хадзем жа, Том, хадзем!

Гатова ўсё... Цяпер хадзем...—
Так шчыра заклікала смерць,
Так вабіла той цішынёй,
Што Том пайшоў за ёй...

У МІНУЛЫМ годзе пры агіттэатры «Усмешка», што на Магілёўскім заводзе штучнага валакна, была створана студыя, дзе на працягу года больш за 40 юнакоў і дзяўчат вывучалі асновы тэатральнага мастацтва, майстэрства акцёраў, сцэнічнага руху, грыму і г. д.

Нядаўна слухачы студыі паказалі сваю дыпломную работу — прэм'еру тэатралізаванага прадстаўлення, якое называецца «Пад звон гітары». Новая пастаноўка прысвечана моладзі.

Тэатралізаванае прадстаўленне ажыццёўлена пад кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра У. Бараноўскага, пры ўдзеле С. Кружылава і В. Курачэнкі. Кіраўнік аркестра А. Разоўскі, мастак В. Акулаў.

На здымку — сцэна з прадстаўлення «Пад звон гітары».

Фота А. ГОЛЬША.

БІБЛІЯТЭКА-ЮБІЛЯР

тысячы экземпляраў кніг і брашур. Пасля вызвалення вёскі ад нямецкіх захопнікаў прыйшлося аднаўляць увесь кніжны фонд, наладжваць работу.

У 1951 годзе загадваць бібліятэкай прызначылі жыхара Трасціно палымянага аматара кнігі Міхаіла Аляксеевіча Ласоўскага. За плячыма ў яго была школа-сямігодка, франтавыя дарогі і служба ў Савецкай Арміі. За некалькі гадоў закончыў бібліятэчны тэхнікум, потым — Мінскі педагагічны інстытут. Разам з ведамі прыходзіў і вопыт. Бібліятэка па-сапраўднаму «абрасла» аматарамі кнігі, актывістамі. Кніжны фонд дасягнуў 9000 экземпляраў. Пастаяннымі чытачамі сталі 600 рабочых саўгаса «Трасціно», служачых, школьнікаў.

Трасцінская сельская бібліятэка адна з лепшых у рэспубліцы, вядзе вялікую краязнаўчую работу.

Сам Міхаіл Аляксеевіч Ласоўскі — аўтар многіх цікавых артыкулаў аб лепшых людзях і памятных мясцінах Хоцімшчыны.

Дарэчы, разам з залатым юбілеем бібліятэкі Міхаіл Аляксеевіч едзначае і дваццаціголдзе сваёй работы ў ёй.

А. АРЦЕМ'ЕЎ,
выкладчык Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума.

Гэтымі днямі ў Акадэміі навук БССР адбылася нарада па абмеркаванню падзённых пытанняў павышэння культуры сучаснай беларускай пісьмовай і вуснай мовы. У рабоце нарады прынялі ўдзел прадстаўнікі Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, Міністэрства асветы, Саюза пісьменнікаў БССР, рэдакцый рэспубліканскіх газет і часопісаў, Галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа, Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы, кафедраў беларускай мовы вышэйшых навучальных устаноў, Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню, работнікі выдавецтваў і іншых устаноў і арганізацый, якія маюць непасрэднае дачыненне да беларускага друкаванага і вуснага слова.

Нараду ўступным словам адкрыў віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, народны пісьменнік Беларусі К. К. Крапіва, які адзначыў, што за апошні час у нашым друку, у перадачах радыё, тэлебачання і нават у некаторых падручніках па мове наглядаюцца недапушчальныя парушэнні граматычных, правапісных і арфаэпічных нормаў, прынятых ва ўстаноўленым парадку і замацаваных шматгадовай моўнай традыцыяй. Такая практыка адмоўна адбіваецца на рабоце школы, вядзе да разнабою ў друку і дэзарыентуе чытачоў, зніжае агульную культуру вуснай і пісьмовай мовы. З такім становішчам мірыцца нельга, і патрэбна зрабіць неабходныя захады, каб як мага хутчэй пазбавіцца ад гэтага.

На нарадзе быў заслуханы даклад дырэктара Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа члена-карэспандэнта АН БССР М. Р. Судніка «Аб сучасным стане друкаванага і вуснага слова і задачах нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы». Дакладчык ахарактарызаваў больш як паўвекавы шлях развіцця беларускай мовы ва ўмовах сацыялістычнага грамадства і адзначыў, што за гэты час яна прайшла працэс станаўлення як вышэйшы ўнармаваны тып агульнанароднай мовы, выпрацавала свае літаратурныя нормы, стварыла багатыя выяўленчыя сродкі, набыла неабходныя стылявыя якасці, уласцівыя сучасным літаратурным мовам. Ва ўмовах, калі ўсенародная пісьменнасць з'яўляецца выражэннем высокага агульнага ўзроўню культуры людзей, пытанні павышэння культуры вуснай і пісьмовай мовы маюць тым больш важнае значэнне. Не выпадкова адпаведныя навуковыя і кіруючыя ўстановы нашага грамадства праяўляюць вялікую заклапочанасць аб захаванні граматычных, правапісных і арфаэпічных нормаў.

Далей дакладчык падкрэсліў, што за паслякастрычніцкі час двойчы (у 1933 і 1957 гадах) упарадкоўвалася і ўдакладнялася арфаграфічная сістэма беларускай мовы і што зараз яна не мае патрэбы ў карэнным пераглядзе. А той разнабой, які наглядаецца сёння, сведчыць не аб недакладнасці існуючых правіл пісьма, а аб суб'ектыўным імкненні некаторых работнікаў друку і аўтараў уносіць змены ў правапіс, якія не вынікаюць з заканамернасцей развіцця мовы.

У абмеркаванні ўзнятых на нарадзе пытанняў прынялі ўдзел тт. З. І. Малашэвіч («Звязда»), К. І. Краўцова (Міністэрства асветы), П. У. Сцяцко (Мінскі педагагічны інстытут імя А. М. Горкага), І. А. Скрыган (Беларуская Савецкая Энцыклапедыя), А. А. Каўрус (Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа), Н. І. Шэўчык (аўтар падручніка па беларускай мове), М. В. Бірыла (загадчык сектара сучаснай беларускай мовы і культуры мовы Інстытута мовазнаўства АН БССР).

У выніку абмену думкамі нарада прызнала ненармальным становішча, калі ў беларускім перыядычным друку, па радыё, тэлебачанні і нават у некаторых падручніках дапускаецца парушэнне моўных нормаў, граматычных і правапісных правіл, калі асобныя рэдакцыі і некаторыя аўтары самачынна праводзяць так званае ўдасканаленне граматыкі і правапісу беларускай мовы, неапраўдана пашыраюць дыялектныя граматычныя формы на літаратурную мову.

Нарада адзначыла як заганную практыку некаторых рэдакцый, супрацоўнікі якіх падганяюць мову аўтара пад свой густ і надуманыя стандарты, часта парушаючы пры гэтым існуючыя граматычныя і правапісныя нормы.

Нарада звярнула ўвагу Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР, на абавязку якога ляжыць каардынацыя мовазнаўчых навуковых даследаванняў у рэспубліцы, каб ён ажыццяўляў больш дзейсны кантроль за захаваннем устаноўленых нормаў беларускай літаратурнай мовы.

Удзельнікі нарады выказалі спадзяванне, што іх калектыўная думка, давездзеная праз друк да шырокай грамадскасці, дапаможа пазбавіцца ад шкоднай блытаніны і будзе спрыяць павышэнню культуры беларускай пісьмовай і вуснай мовы.

У нарадзе прынялі ўдзел загадчык аддзела навукі і навучальных устаноў ЦК КПБ тав. Караткевіч А. Ц., загадчык аддзела культуры ЦК КПБ тав. Марцалеў С. В., галоўны рэдактар БелСЭ народны паэт БССР акадэмік АН БССР тав. Броўка П. У., намеснік міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР тав. Красоўскі М. І., намеснік міністра асветы БССР тав. Канцавая Г. І. і намеснік старшыні праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР тав. Шамякін І. П.

(БЕЛТА).

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

Ул. НЯДЗВЕДСКІ

З БЕРАСЦЯНАГА АДНАТОМНІКА

ЛЯ ПРЫЛАЎКА

Чытачы мае пруцца сцяною,
Ля прылаўка кладуцца касцямі,
Каб набыць любою цаною
Аднатомнік мой берасцяны.

РЫФМА

Я з рыфмай сваёй запроста:
Без мяне яна — не дыхне.
Пасвішчу ў свісцёлку з бярosты—
Прыйдзе—добра, а не—дык не.

ЧАРНАВІК

Чаму пачарнеў чарнавік,
А мускулы ў пальцах тугія!
Таму, што пісаць я прывык
Творы толькі даўгія.

РОДНАМУ ЧЫТАЧУ

Я пішу па зіме, па вясне:
Чытача ашчаслівіць — шчасце.
А калі ён, няўдзячны, засне —
Пад шчаку будзе што пакласці.

ДЫЯЛОГ З ШАРЫКАВАЙ РУЧКАЙ

— Аўтаручка ў дванаццаць колераў,
Пра каго мы напішам заўтра!
Пра негабляванага столяра
Ці пра сухога пажарніка!
— Напішам пра ўсіх, мілы аўтар,
Калі будуць на месцы шарыкі!

ПРОСЬБА ДА КРЫТЫКАЎ

Вы аўтарам гладзьце загрыўкі,
Прывучайце сардэчных змалку
Не друкаваць сваіх твораў урыўкі,
А цягнуць у рэдакцыю цалкам.

ПАДЗЯКА РЭЦЭНЗЕНТАМ

Усяму, што для твора патрэбна,
Вучаць аўтараў рэцэнзенты.
Нават колькі зямлі і неба
Узяць у працэнтах.

АД АЎТАРА

На адкідным пішу стале,
Пішу з цямна і да відна я.
Так добра пішацца! Але —
Літаратура адкідная.

М. ДУБОЎСКІ

«МІРАТВОРЦЫ»

— Пан капітан, што мы будзем рабіць ля берагоў старажытнай Элады?

— Тое, што і ля берагоў Японіі, В'етнама...

— Ваяваць?!

— Які ты, матрос, невук! Не ваяваць, а абараняць інтарэсы Штатаў, ажыццяўляць нашу «мірную палітыку».

— Авіяносцы, ракеты і мір?.. Не разумею, пан капітан!

— Чым больш у нас баз і ракет, матрос, тым смялей мы гаворым пра свае «мірныя намеры».

— Не разумею.

— Ах, матрос, як ты не можаш уцяміць? Мы многа трубім пра мір толькі таму, што тут жа робім усё, каб ён ніколі не наступіў. Дайшло?!.

— Дайшло, пан капітан, дайшло. Але ж...

— Што яшчэ, матрос?

— Я думаю, пан капітан, што мы ў сваёй «міратворнай палітыцы» — не піянеры. У нас ужо былі папярэднікі.

— Цікава ведаць, хто, матрос?

— Адольф Гітлер, японскія самураі...

— За развядзенне чырвонай прапаганды на баявым караблі — пяць сутак арышту!

Б. ГЕРСТАН

РОЛЯ ЛІМа Ў СУСВЕТНАЙ КУЛЬТУРЫ

АМАЛЬ ДЫСЕРТАЦЫЯ

Сёй-той сцвярджае, што газеце «Літаратура і мастацтва» спаўняецца сорак год. Сёй-той нават збіраецца святкаваць юбілей. Але дазвольце з поўнай адказнасцю заявіць, што адзначаць саракагоддзе «ЛІМа» ўжо крыху позна. Гэта трэба было зрабіць год трыста—чатырыста назад, калі не раней. Лім існуе не дзесяткі, а сотні год!

Звернемся да фактаў. З чыім імем звязана першая ў Расіі пастаноўка балетнага спектакля? Вядома ж, з імем Мікалая Ліма! Гэты інжынер вёў тэхнічную частку «Балета пра Арфея і Эўрыдыку», пастаўленага 8 лютага 1673 года ў вёсцы Прэабражэнскае для цара Аляксея Міхайлавіча. Дакладна невядома, хто аўтар балета, хто выконваў галоўныя партыі. У народнай памяці засталося толькі кароткае слова—Лім.

Пяройдзем да іншых відаў мастацтва. Гісторыя жывапісу даводзіць, напрыклад, што Лім быў вядомы яшчэ ў XV стагоддзі. Нездарма ж французскія мастакі - мініяцюрысты браты Поль, Энекен і Эрман выбралі сабе прозвішча Лімбург, што ў перакладзе азначае прыкладна «Горад Ліма». Такі горад існаваў сапраўды (браты адтуль родам). Ён быў заснаваны яшчэ ў XI стагоддзі і быў сталіцай графства з той жа назвай. Але пра геаграфію ніжэй...

Спакон веку сябравала газета з літаратурай (як жа інакш?). На гэта ўказвае хоць бы прозвішча вядомага карэйскага сатырыка XVI стагоддзя—Лім Чжэ. Не выключана, што некалі ён рэдагаваў сваю карэйскую «Трасянку».

Як бачым, геаграфія распаўсюджання Ліма вельмі салідная: Расія, Карэя, Францыя. І гэта далёка не ўсё! Звычайна, каб давесці былую прысутнасць каго-небудзь ці чаго-небудзь на данай тэрыторыі, вучоныя звяртаюцца да геаграфічных назваў. Зробім гэта і мы. Вывады—надзвычай павучальныя. Лім ведаюць ва ўсім свеце! Рака Лім—у Югаславіі, рака Лімія—на Пірэнеях, горад Ліма—у Паўднёвай Амерыцы, фіёрд Лім спалучае Паўночнае мора з пралівам Катэгат. Правінцыі Лімбург ёсць і ў Бельгіі і ў Галандыі. І, нарэшце, рака Лімпапо ў Афрыцы! Дарэчы, на мове мясцовых жыхароў «папо» азначае «выпісвайце і чытайце!».

Гэта кароткае даследаванне, безумоўна, заслугоўвае працягу. І толькі ліміт часу і месца прымушае яго спыніць. Дарэчы, а ці не задумацца над паходжаннем слова «ліміт»?

Васіль КАРПЕЧАНКА

Міні-байкі

КАЗЁЛ

Казёл на пенсію падаўся.
Сцвярджае — сэрца падвяло;
Але без справы не застаўся:
Бляе на ўсё сяло —
Было чаго ці не было.

МУХА

Слану-начальніку
на вуха
Гудзела Муха:
— Пара
з работы выгнаць
Камара:
Ён не крычыць табе «ура!»

КАЛОДА

Нібы Мядзведзіца ў бярлозе,
Ляжыць Калода на дарозе.
Ляжыць,
гніе ўжо
колькі год,
А людзі ходзяць
у абход.
Яе даўно спіхнулі б
у канаву,
Каб... распачаў хто
гэту справу.

Ян АСТРОЎСКІ

ХІБА НЯПРАЎДА!

Рэцэнзію забракавалі.

— Але чаму? — кіпеў аўтар. — Вы ж толькі першую фразу прачыталі. Урэшце-рэшт, яе можна паправіць, калі трэба...

— Не, — адказаў рэдактар, — яе немагчыма паправіць. Прачытайце яе яшчэ раз.

— Калі ласка: «Аўтар «Гамлета» — Вільям Шэкспір — шырока вядомы не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі». А што, хіба гэта няпраўда?

ТАБЛІЧКА

Калі знімалі з работы дырэктара кінастудыі, на дзвярах яго кабінета павесілі таблічку:

«Цішэй! Ідзе здымка!»

БЕЗ ЛІТАСЦІ

Рэцэнзент быў бязлітасны нават да сваіх сноў. Часам, прачнуўшыся, ён рэзка кідаў:

— Бяздарна! Ніякай думкі!

АПЛАДЫСМЕНТЫ

Паэт, які доўга чытаў благія вершы, сарваў бурныя апладысменты фразамі:

— І, нарэшце, апошні верш...

Пераклад з рускай мовы.

МІМАХОДЗЬ

М. НОЖНІКАЎ

Пісьменнік так і кончыў пачаткоўцам.

Д. КУМСКІ

Гіпотэза: надыдзе час, калі будуць судзіць за забойства Часу.

Вечар сустрэчы з першым сустрэчным.

Рэклама: «Заключайце дагаворы страхавання жыцця ад маёмасці».

М. ВЯРШЫНІН

Было ў жыцці маім нямала прозы,
Каго і што любіць так буду я?
Паэзія — мая любоў і слёзы,
Адзіная каханая мая.

ВЫСЛОЎІ

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

☐ *Вялікае шчасце для безгалосага спевака, калі ў яго няма і слыху.*

☐ *Шлягер дае магчымасць не гаварыць пошласці, а праспяваць іх.*

☐ *Бог стварыў жанчыну раней за мужчыну, каб даць яму час вымавіць хоць некалькі слоў.*

☐ *Колькі б часу мы зберaглі, каб маглі адначасова рабіць дзве справы: гаварыць і думаць!*

☐ *Есць такія кавалі свайго шчасця, для якіх гарачае жалеза трымаюць падручныя.*

☐ *Песіміст — гэта жанчына, якая, падлічыўшы перад зарплатай грошы, вырашае, што няма на што ісці ў цырульню. Аптыміст — яе муж, які думае, што яна сапраўды не пойдзе.*

☐ *Не заўсёды старайцеся смяяцца апошнім: можа здарыцца так, што будзе ўжо не да смеху.*

☐ *Для тых, хто не разумее афарызмаў, выдаюцца раманы-трылогіі.*

Пераклаў з нямецкай С. ЛЬВОЎ.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Індэкс 63856 АТ 01588